

**РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ**

**Г О Д И Ш Е Н
Д О К Л А Д
З А М Л А Д Е Ж Т А
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
за 2006 година**

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОД

.....
3

ГЛАВА I. ИЗВЪРШЕНОТО ПРЕЗ 2006 ГОДИНА

.....
4

- 1.1. Социален статус
- 1.2. Образование
- 1.3. Здравеопазване
- 1.4. Трудова реализация
- 1.5. Свободно време
- 1.6. Гражданска активност
- 1.7. Рисково и девиантно поведение

ГЛАВА II. ПРОМЕНИ В ЖИВОТА НА МЛАДЕЖТА ПРЕЗ 2006 ГОДИНА

.....
30

- 2.1. Социален статус
- 2.2. Образование
- 2.3. Здравеопазване
- 2.4. Трудова реализация
- 2.5. Свободно време
- 2.6. Гражданска активност
- 2.7. Рисково и девиантно поведение

ГЛАВА III. ПОЛИТИКИ ЗА ДЕЙСТВИЕ

.....
68

- 3.1. Социален статус
- 3.2. Образование
- 3.3. Здравеопазване
- 3.4. Трудова реализация
- 3.5. Свободно време
- 3.6. Гражданска активност
- 3.7. Рисково и девиантно поведение

ОБОБЩЕНИ ИЗВОДИ

.....
72

ПРИЛОЖЕНИЯ ОТ ИНСТИТУЦИИ (СТАНОВИЩА И ПРЕДЛОЖЕНИЯ)

73

ИЗСЛЕДВАНЕ НА АГЕНЦИЯ „МЕДИАНА“

74

УВОД

Годишният доклад за младежта за 2006 година представя извършеното по отношение на основните приоритети в държавната политика. В него са отразени промените в живота на младите хора, мерките предприети през 2006 година и необходимите действия за провеждане на единна младежка политика в Република България.

На основание Решение на Народното събрание от 3 април 2002 година (обн. в ДВ бр. 38 от 12.04.2002 г.) и на основание чл. 86, ал.1 от Конституцията на Република България, Държавната агенция за младежта и спорта инициира създаването на Междуведомствен експертен съвет по изготвяне на Годишен доклад за младежта за 2006 година .

Експертният съвет включва представители на всички държавни институции, на неправителствения сектор, както и на социологическата и академична общност в страната.

Докладът е изготвен въз основа на данни от проведено социологическо проучване, възложено от Държавната агенция за младежта и спорта на агенция „Медиана“, от публичните регистри и статистика на националните институции. Той се основава и на Годишните доклади за младежта 2003, 2004 и 2005 година, които са представени пред Народното събрание.

Изследвани са две възрастови групи младежи. Първата включва млади хора между 15 и 18 години, а втората между 18 и 35 години. Така се създава възможност да се разграничат краткосрочните и дългосрочните политически решения. Анализът на състоянието на „днешните“ ученици и формирането на политики за тях е инвестиция в „бъдещите млади“.

Годишният доклад за младежта за 2006 година следва залегналите приоритети в Програмата на правителството на европейската интеграция, икономическия растеж и социалната отговорност, в Националния план за развитие за 2007-2013 година, направения социологически анализ от агенция „Медиана“ и сравнителни анализи на база предходни изследвания по проблемите, анализирани в доклада.

Докладът се базира на седем основни политики за действие: социален статус, образование, здравеопазване, трудова реализация, свободно време, гражданска активност и рисково и девиантно поведение. Анализът разглежда

включването на младия човек във всяка една от областите, които са жизнено необходими, както за неговото личностно развитие, така и за изграждането му като активен гражданин на България и Европа. Стремешът е не само да се отчете състоянието на младежта, но и да се създадат условия за развитието ѝ, съгласно заложените параметри в Програмата на правителството на европейската интеграция, икономическия растеж и социалната отговорност и в Националния план за развитие за 2007 – 2013, съгласно членството ни в Европейския съюз.

Анализираните мерки и политики в Доклада са съобразени с присъединяването на страната ни от 1 януари 2007 година в Европейския съюз. Те са средство за осъществяване на един от най-важните приоритети в програмата на Правителството на Република България, а именно: “По-високо качество на живота на българските граждани и утвърждаване на българската национална идентичност.”

При изготвянето на доклада са взети под внимание и всички международни правни актове, по които България е страна, както и европейски спогодби, решения и препоръки, за които Народното събрание е приело декларации или е подписало документи за пълноправно и асоциирано участие на страната ни.

Механизмът по изготвянето на Годишен доклад за младежта за 2006 година е изработен от експертен екип на Главна дирекция “Политика за младежта” при Държавната агенция за младежта и спорта, а неговото изпълнение е резултат от взаимните действия на всички участници в Междуведомствения експертен съвет по изготвянето на доклада.

Докладът, както и резултатите и изводите от проведеното социологическо проучване, ще бъдат представени за разглеждане на Народното събрание.

Глава първа **ИЗВЪРШЕНОТО ПРЕЗ 2006 ГОДИНА**

1.1. Социален статус

Социалният статус е израз на стратификационното деление. Той е ясен показател за състоянието на различните групи младежи и техните семейства. Чрез този анализ става възможно определянето на трайни тенденции в развитието на образованието, професионалната реализация, здравния и демографски статус на младежите в България.

Основните показатели, по които се разглежда стратификационната структура на младежта, са: материалното положение, образователният статус, професионалната реализация, семейните модели (стабилните стратификационни модели пораждаат устойчиви тенденции и ясни репродуктивни модели в обществото).

През 2006 година има увеличение на доходите на домакинствата и на член на домакинство. От друга страна, разходите за образование, които са основен разход при младите хора, и семействата с деца, които се учат, съставляват все още минимална част от доходите на семействата в „графата – други разходи” – 9л2% или средно по 36 лв. на домакинство.

**ПАРИЧЕН ДОХОД НА ДОМАКИНСТВОТА ПО ИЗТОЧНИЦИ
НА ДОХОДИ ЗА ЯНУАРИ 2006 И 2007 ГОДИНА**

Източници	I. 2006			I. 2007		
	структура	средно на домакинство	средно на лице	структура	средно на домакинство	средно на лице

	%	лв.	лв.	%	лв.	лв.
Паричен доход	100.0	421.95	167.31	100.0	490.64	198.02
Работна заплата	53.3	224.71	89.10	54.8	268.95	108.55
Извън работната заплата	4.1	17.30	6.86	3.8	18.57	7.49
От предприемачество	5.6	23.63	9.37	5.2	25.61	10.34
От собственост	0.8	3.41	1.35	0.7	3.21	1.29
Обезщетения за безработни	0.4	1.57	0.62	0.3	1.47	0.59
Пенсии	27.7	116.91	46.36	26.2	128.72	51.95
Семейни добавки за деца	0.9	3.85	1.53	0.7	3.54	1.43
Други социални помощи	1.6	6.56	2.60	1.2	5.70	2.3
От домашното стопанство	1.2	5.24	2.08	0.9	4.65	1.88
От продажба на имущество	0.2	0.95	0.38	0.0	0.23	0.09
Други	4.2	17.82	7.06	6.1	29.98	12.1

Положителна е тенденцията на нарастване на образователния ценз и обхващане на българските младежи от образователната система. Това е предпоставка за създаване и налагане на тенденцията към подобряване на социалния статус на младежта.

НЕТЕН КОЕФИЦИЕНТ НА ЗАПИСВАНЕ НА НАСЕЛЕНИЕТО В ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА

	2001/02	2002/03	2003/04	2004/05	2005/06 ¹
Предучилищно образование (ISCED-0)	73.6	74.2	74.6	73.6	73.7
Начално образование (I-IV клас, ISCED-1)	98.5	99.8	100.3	99.7	99.5
Прогимназиално образование (V-VIII клас, ISCED-2A)	83.1	83.9	84.2	84.2	84.9
Средно образование (IX-XIII клас, ISCED-3A, 3C)	68.3	74.9	77.1	77.3	78.0
Професионално обучение след средно образование (ISCED-4C)	0.3	0.3	0.3	0.3	0.5
Колежи (ISCED-5B)	2.4	2.4	2.6	3.1	4.1
Университети и специализирани висши училища (ISCED-5A)	22.8	23.9	24.1	25.8	26.4
3 - 6 г.	77.2	78.5	78.0	76.3	75.7
7 - 10 г.	101.2	102.3	102.2	101.6	101.4
11 - 14 г.	97.7	98.0	98.1	98.2	98.3
15 - 18 г.	75.2	81.0	82.8	82.9	83.4
19 - 23 г.	25.8	27.4	29.7	32.2	34.0

Забелязва се, макар и с твърде бавни темпове, нарастване на зетите лица в България и намаляването на младежката безработица. Остават проблемите по разпределението на работните места по региони и възможността да се започне работа по специалността.

Основни показатели за икономическата активност на населението на 15 и повече навършени години през 2005 и 2006 година (Средногодишни данни)

Показатели	2005 г.	2006 г.	Промяна 2006 – 2005
Работна сила - хиляди	3 314.2	3 415.7	101.5
Мъже	1 773.9	1 809.2	35.3
Жени	1 540.3	1 606.5	66.2
Безработни - хиляди	334.2	305.7	-28.5
Мъже	182.5	156.4	-26.1

Жени	151.6	149.3	-2.3
Младежи до 24 навършени години	65.3	58.3	-7.0
Коефициент на безработица - %	10.1	9.0	-1.1
Мъже	10.3	8.6	-1.7
Жени	9.8	9.3	-0.5
Младежи до 24 навършени години	22.3	19.5	-2.8
Относителен дял на продължително безработните лица - %	59.7	55.8	-3.9
Обезкуражени - хиляди	344.5	270.5	-74.0

Промените във възрастовата структура на населението се изразяват в продължителен процес на остаряване, което естествено води до нарастване на показателя, определящ средната възраст на населението. През 2000 г. този показател е бил 39.9 години, а през 2005 г. - 41.2 години. Сега средната възраст на населението общо за страната е 41.4 години. Процесът на застаряване се проявява както в селата, така и в градовете, като в селата средната възраст на населението е по-висока в сравнение с тази в градовете. В градовете този показател има стойност 39.7 години, а в селата - 45.3 години.

Населението в трудоспособна възраст към края на 2006 г. е 4 820 хиляди души или 62.8% от цялото население. В сравнение с предходната година тази категория население се е увеличила с близо 6 хиляди души. Увеличението, сравнено с предишни години, е по-малко, защото възрастта за пенсиониране при мъжете вече е 63 години и не се увеличава всяка година с 6 месеца, както това продължава при жените.

Сред населението под трудоспособна възраст се очертава трайна тенденция на намаление. Спрямо 2005 г. намалението е 23 хиляди и в края на 2006 г. тази категория население наброява 1 120 хил. души.

Раждаемостта в България вече е на нивото на раждаемостта в редица европейски страни⁴ като Италия, Гърция, Унгария, Австрия, Полша и Швейцария. С по-ниска раждаемост са Германия, Латвия, Литва и Словения - около и под 9.0‰. За по-голямата част от останалите европейски страни обаче раждаемостта е над 10‰, като най-висока тя е в Ирландия (14.7‰) и Франция (12.9‰).

През последните години започна да се формира тенденция на увеличаване на абсолютния и относителен дял на извънбрачните раждания. Техният относителен дял от 38.4% през 2000 г. нараства на 49.0% през 2005 година. През 2006 г. броят на живородените извънбрачни деца е 37 569 или 50.8%. Високата извънбрачна раждаемост може да се обясни със значителното нарастване на броя на съжителствата сред младите хора, без те да са оформени в юридически брак. За 60.0% от извънбрачните раждания има данни за бащата, което означава, че не всички деца живеят извън семейна среда. Само за 20.3% от всички живородени деца бащата е "неизвестен".

Сключените бракове през годината са 32 773, които са със 728 по-малко от предходната година. От тях 79.6% са осъществени от населението в градовете. В селата са сключени 6 672 брака.

1.2. Образование

В актовете, приети в рамките на Европейския съюз, както и в документите на ООН в областта на образованието се дефинират две основни цели на образователната политика – равен достъп до образование и качествено образование. Преобладаващото мнение е, че има необходимост от нова дефиниция на целите академично, училищно образование и предучилищното възпитание и подготовка, с оглед новите изисквания на динамичната глобална икономика и предизвикателствата на висококонкурентния пазар на труда в

рамките на Европейския съюз. Това наложи изработването от Министерство на образованието и науката през 2006 г. на Национална програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание с десетгодишен период на действие (2006 – 2015), приета от Министерски съвет. Тя е основана на разбирането, че главна ценност в образователната система е детето (ученикът). Като извод от Годишен доклад за младежта за 2005 година бе очертана необходимостта от изработването на подобна програма, както и стратегическо планиране в сферата на академичното образование. През 2006 година се сформира работна група за разработване на нова Стратегия за развитие на висшето образование.

Всяка идея за развитие на българското академично и училищно образование трябва да бъде осмисляна през призмата на основния участник – ученикът, студентът. Интересите на учители, директори, преподаватели, лектори, кметове и общинска администрация, министър и администрация на Министерството на образованието и науката, издатели на учебници и учебни помагала и др. следва да бъдат подчинени на основната цел – осигуряване на равен достъп и качествено образование за нашите деца. Резултатите от социологическото изследване на Министерство на образованието и науката, проведено в периода септември – ноември 2006 година за „Причините за отпадането на ученици от училищното образование. Оценка на програмите за засилване на мотивацията за посещаване на училище” представя ценностите за младите хора в следната подредба: на първо място и ученици, и родители поставят семейството, на второ място според подрастващите е приятелството, докато родители и учители слагат личния успех и едва на трето място идва „доброто образование” – споделено от ученици, родители и учители. Единодушно е мнението на ангажираните в образователния процес: най-важни качества на успелия човек след предприемчивостта идва образованието, което личи и от високия процент (77%) желаещи да завършат висше образование. Само 18% от анкетираните смятат да завършат средно и едва 2% мислят да останат с основно образование.

Един от основните проблеми в образователната система е достъпът до образование. Това доказват и цифрите от официалния регистър на МОН „АДМИН -L”, където за учебната година 2002/2003 общият брой на отпаднали ученици е 14554, а една година по-късно броят се е увеличил до 21277 души. За учебната 2004/2005 година за страната има отпаднали 18935 ученика, по данни за миналата учебна година с близо пет хиляди цифрата е по-ниска и стига до 13738 ученика. От началото на учебната 2006/2007 година са регистрирани общо 12230 отпаднали от училище, като най-висок е броят на отпадналите в пети, шести, седми, осми и тринадесети класове – средно по 1200 от родените през 1995, 1994, 1993, 1992 и 1987г.

По програмите на Министерството на образованието и науката в областта на висшето образование, насочени към младите хора в Република България, са отпуснати следните средства от Републиканския бюджет: През 2006 г. държавната субсидия за студентски общежития и столове е в размер на 21,653,341 лв. Средствата са разпределени между държавните висши училища – 16,093,341 лв., „Студентски столове и общежития” ЕАД – 5,500,000 лв. и „Академика 2000” ЕООД – 60,000 лв. Субсидията е предназначена за режийни разноски в студентските общежития и столове и за поевтиняване на храната в студентските столове. Ръстът ѝ спрямо предходната 2005 година е 2 на сто.

В студентските общежития през 2006 г. е осигурено субсидирано настаняване на над 49 000 студенти, като всеки един от тях е ползвал месечна субсидия до 28,50 лв. За 2006 г. е осигурена субсидия за стипендии на студенти, докторанти и специализанти, обучаващи се в държавните висши училища, в размер на 22,400,000 лв. Размерът на месечните стипендии за българските студенти е от

50 до 90 лв., за българските докторанти – 250 лв., за чуждестранните студенти – 90 лв. и за чуждестранните докторанти и специализанти – 210 лв.

През 2006 г. съгласно ПМС № 129/2000 г., на висшите училища са предоставени 400,852 лева, предназначени за подобряване на материално-техническата база за физическо възпитание и спорт и за организиране на вътрешни и външни състезания, връчване на награди, закупуване на спортни екипи и организиране на масови спортни прояви за студентите.

Съгласно Закона за здравето осигуряване – от Държавния бюджет са осигурени средства за здравноосигурителни вноски на студентите и докторантите за 2006 г. в размер на 9,596,810 лв. Средствата се планират и отчитат по бюджетите на Министерство на образованието и науката и висшите училища.

Друга мярка, която има за цел стимулиране на посещаването на училище, са приетите от правителството промени в Правилника за прилагане на ЗСПД – Закона за семейните помощи за деца., с които се въвежда обективен и индивидуален подход при разпределянето на семейните помощи. Промените в правилника целят да се ограничи възможността, недобросъвестни родители да злоупотребяват с месечните помощи за деца, да се гарантира равен достъп на децата в детските градини и учебните заведения, а месечните помощи за отглеждане на дете до завършване на средно образование, но не повече от 20 годишна възраст, да са обвързани не само с формалното присъствие на децата в училище, но и със задължението да усвояват учебния материал по плана на съответното училище. Еднократната целева помощ за ученици, записани в първи клас на държавно или общинско училище, за покриване част от разходите в началото на учебната 2006 - 2007 година да бъде в размер на осемдесет лева, е решението на правителството.

По отношение на образователната политика Министерството на образованието и науката залага следните акценти като основна цел в приетата от МС Национална програма:

- осигуряването на качествено образование през целия живот;
- съобразено с нарастващите нужди на бизнеса от висококвалифицирани специалисти;
- модерно висше образование, осигуряващо мобилност и обвързано с изискванията на пазара на труда;
- широко използване на компютри в целия курс до завършване на образованието;
- насърчаване работата с компютри извън училище за нуждите на неформалното образование като допълнително получаване на знания и умения за целия живот;
- изграждане на национална научна политика

Водени от убеждението, че парите в образованието не са разходи, а социална инвестиция, бе предложено да бъде изработен Нов финансов инструментариум, чрез който качеството на образованието и заплащането да се обвърже с реализацията и гражданската оценка, за да се постигне конкурентоспособност с оглед влизането на страната ни от 1 януари 2007 година в Европейския съюз.

Предложено бе отчитането на два фактора: реалната отвореност на образователната система и важността ѝ за реализацията на младите хора. Все по-реален проблем за част от младите хора ще става достъпността до образованието, което гарантира трудова реализация, обвързана с качеството на живот.

1.3. Здравеопазване

Основната тежест и отговорност за опазването и грижата за здравето на младите хора се пада на Министерство на здравеопазването, което за 2006 г. е реализирало следните дейности, насочени към целевата група:

- законодателни инициативи - Участие в разработването на Цел 7 на Национален интегриран план за прилагане на Конвенцията на ООН за правата на детето 2006 – 2009 г.;

- създадени работни групи за изработване на пакет от образователни помагала по здравно образование за I-IV и IX-XII клас;

- национални форуми и кампании:

* Национална кампания за промоция на Кабинетите за анонимно и безплатно изследване за ХИВ/СПИН (КАБКИС);

* Специални събития по повод Световния ден за борба срещу СПИН 1 декември – пресконференция и концерт в зала 1 на НДК;

* Национална информационна АНТИСПИН Кампания под мотото «Важно е да знаеш! Човешко е да общуваш!»;

- рекламни и информационни продукти – аудио-визуални и печатни продукти.

Държавната агенция за младежта и спорта чрез Програмата за младежки дейности 2006 – 2007, е финансирала 16 проекта, свързани със здравето и здравословния начин на живот на младите хора. Проектите са реализирани на територията на цялата страна.

По подпрограма **«Всеки е личност»** са финансирани 8 проекта на стойност около 46 000 лв.

По обявената през 2006 г. кампания **«Обичай себе си, за да те обичат и другите»** с акцент върху ограничаване на употребата и злоупотребата с психоактивни вещества са реализирани също 8 проекта на стойност близо 48 000 лв. Кампанията е реализирана в рамките на подпрограма «Национални инициативи и кампании».

По проектите са изработени информационни и рекламни материали, видеофилми, чието разпространение продължава и през 2007 г.

Изпълнение на програми, финансиращи инициативи, насочени към млади хора:

Програма „Превенция и контрол на ХИВ/СПИН“, изпълнявана от Министерство на здравеопазването и финансирана от Глобалния фонд за борба със СПИН, туберкулоза и малария.

Младите хора са целева група на Компонент 7 "Превенция на ХИВ сред млади хора във и извън училище" на Програма "Превенция и контрол на ХИВ/СПИН", изпълнявана от Министерството на здравеопазването. Компонентът се реализира в тринадесет пилотни общини: Благоевград, Бургас, Варна, Велико Търново, Габрово, Добрич, Пазарджик, Плевен, Пловдив, Русе, София, Стара Загора, Шумен.

Компонент 7 (К7) е насочен към младите хора в и извън училище на възраст 6-24 години, като основната целева група обхваща младежите на възраст 11-19 години. В рамките на Компонента се реализират следните интервенции:

1. Развитие на общинска политика за сексуално здраве и превенция на ХИВ сред младите хора;
2. Развитие на училищна политика за сексуално здраве и превенция на ХИВ сред младите хора;
3. Здравно образование в училище;
4. Здравно образование извън училище и обучение на връстници от връстници;
5. Услуги, насочени към младите хора;
6. Кампании за превенция на ХИВ/СПИН и промоция на презервативи.

Бюджетът на Компонент 7 за 2006 година е в размер на 272 789 щатски долара, от които на подполучателите са предоставени във финанси или

предстои да бъдат предоставени в оборудване и материали общо 106 000 щатски долара.

Разработени са 12 общински стратегии за сексуално и репродуктивно здраве и превенция а ХИВ сред младите хора. Обучени са 65 учители за работа по СИП в сферата на сексуалното и репродуктивно здравно образование. Близо 35 учители са обучени да подпомагат учителите на връстници по подхода „Връстници обучават връстници“, 120 млади хора – да работят като обучители на връстници, а 15 млади хора са сертифицирани като обучители на връстници. Към момента 4038 ученика участват в СИП по здравно образование за учебната 2006/07. Над 300 000 млади хора са достигнати с информационните материали на двете кампании.

Проект **“Развитие и закрила за младите хора”**. Изпълнява се от Министерство на здравеопазването с подкрепата на УНИЦЕФ

Проектът подпомага разработването и реализирането на национална политика и дейности, които включват младите хора в създаването, осъществяването и оценката на информация, образование и услуги за насърчаване на здравословен начин на живот. По-специално се обръща внимание на главните заплахи като ХИВ/СПИН, употреба на наркотици, полово предавани инфекции и нежелана бременност. По-конкретно проектът подкрепя развитието на здравни услуги, подходящи за младите хора, като част от до болничната помощ в системата на здравеопазване в страната.

Основните дейности, заложи в работния план за 2006 г. включват:

1. Разработване на проект на Национална програма и план за действие за здравни услуги, подходящи за младите хора.
2. Пилотиране на интегриран модел за здравни услуги за младите хора в една община.
3. Провеждане на проучване по метода „Бърза и качествена оценка на ситуацията“ по отношение на рисковото поведение, ХИВ/СПИН, БПП и др. за младежи в особен риск.

Национална стратегия за опазване на живота и здравето на децата в пътното движение 2006 – 2010

В изпълнение на Националната стратегия от страна на МЗ са предвидени средства в размер на 10 000 лв. в рамките на одобрения бюджет. Проведен е конкурс за малки проекти в областта на повишаване безопасността на децата в пътното движение. В Министерство на здравеопазването са подадени общо 28 проектопредложения от 23 РИОКОЗ.

Разработване на раздел **“Детско здраве – околна среда”** към Националния план за действие “Околна среда – здраве”

В изпълнение решенията и ангажиментите, поети по време на Четвъртата паневропейска конференция на министрите на здравеопазването и на околната среда, през 2006 г. стартира разработването на раздел “Детско здраве-околна среда” към Националния план за действие “Околна среда-здраве”. Сформирана е работна група към МЗ с участието на широк кръг институции, която да актуализира Националния план за действие по околна среда – здраве и да разработи нов раздел към него „Детско здраве - околна среда”. В основата на разработения проект на раздел “Детско здраве -околна среда” е Европейския план за действие по детско здраве и околна среда, приет на Четвъртата европейска конференция на министрите на здравеопазването и на околната среда. Предстои финализирането на проекта и неговото утвърждаване от Министерски съвет.

Проект BUL1R205 «Подобряване на сексуалното и репродуктивно здраве на младите хора в България»

Проектът стартира през 2004 г. и е с продължителност 4 години. Финансира се от Фонда на ООН за население. Проектът се осъществява съвместно с Министерство на образованието и науката в четири области (Враца, Ловеч, Сливен и Търговище). Основната цел на проекта е да се подобри сексуалното и репродуктивно здраве на младите хора в България чрез подпомагане на достъпа им до услуги и информация и чрез разработване и въвеждане на информационно образователни стратегии за превенция на рисковото за здравето поведение. Проектът е насочен предимно към младите хора на възраст между 10 и 24 години.

Основните усилия на работа през 2006 година в звеното за изпълнение в МЗ са насочени към укрепване на съществуващите структури на системата на здравеопазване и оптимизиране и повишаване на ефективността на предлаганите услуги.

Изпълнението на проекта продължава и през 2007 г.

Национален център по наркомании

Националният център по наркомании работи по националните програми: Националната програма за изпълнение на Плана за действие по Националната стратегия за борба с наркотиците 2003 – 2008 и

Национална програма за развитие на лечебна система от метадонови поддържащи програми в Република България 2006-2008

През 2006 г. са проведени няколко основни проучвания:

- Представително национално проучване сред студентите в България
- Изследователски проект за употребата на наркотици в дискотеките и другите места за развлечение
- Оценка на търсенето и предлагането на лечение на наркомании
- Мониторингово проучване на търсенето на лечение във връзка с употребата на наркотици
- Местни представителни проучвания за употребата на психоактивни вещества сред учениците от Видин, Враца, Габрово, Добрич, Ямбол

1.4. Трудова реализация

През 2006 г. заетостта на младите хора на пазара на труда се подпомага чрез реализацията на различни програми и проекти в тази област.

По линия на Министерство на труда и социалната политика за предотвратяване на декалфикацията на безработните младежи с висше образование и като превенция срещу „изтичането на мозъци“ продължи реализацията на **Националната програма „Старт на кариерата“**. В целевата група се включват безработни младежи до 29 години, завършили висше образование без трудов стаж по специалността. Работодатели по програмата са министерства, агенции и техните териториални подразделения, както и областни и общински администрации. Програмата се реализира по квоти за централните ведомства и по области и общини. Заетите по програмата не са със статут на стажанти, а наети по Кодекса на труда с произтичащите от това права и задължения. През изминалата година трудовото възнаграждение на младежите, включени в програмата, бе в размер на 250 лв., а продължителността на трудовия договор – 9 месеца. През 2006г. за реализация на програмата „Старт на кариерата“ са изразходвани средства в размер на 1 242 994 лв. от бюджета за активна политика, като в заетост са включени 470 лица. През 2006 г. продължи реализацията на Националната програма **„Компютърно обучение на младежи“**, която подпомага достъпа на младите хора до информационни и комуникационни технологии чрез придобиване на знания и умения за тяхното използване. В програмата участват безработни младежи до 29-годишна възраст с висше и средно образование.

Младежите се обучават за придобиване на знания и умения за работа с ИКТ- Microsoft Office, работа с база данни, работа в Интернет. След завършване на обучението 10% от курсистите, показали добри резултати, получават възможност да стажуват при работодатели за срок до 6 месеца. През 2006 г. програмата е финансирана със средства от бюджета за активна политика в размер на 1 098 591 лв. В обучение са включени 1 649 лица, а в стажуване – 180 лица.

В подкрепа на младежите, напуснали училище през 2006 г. продължи реализацията на конкретен проект, чиято цел е да се създадат условия за социална адаптация. Да се повиши пригодността за заетост на безработните младежи, отпаднали от училищното образование. По Проекта за младежи, напуснали училище, бе проведено професионално обучение за придобиване на първа степен на професионална квалификация и за придобиване на знания и умения по част от професия. В проекта участват младежи над 16-годишна възраст, регистрирани като безработни лица, които са завършили основно образование, но не са продължили образованието си или са отпаднали от училище, без да придобият степен на професионална квалификация. Включват се и младежи над 16-годишна възраст, регистрирани като безработни лица, които не са завършили основно образование, както и малограмотни. През 2006 г. в обучение по проекта са включени 93 младежи и са изразходвани средства в размер на 58 783 лв. Реализацията на проекта подпомогна младите хора да придобият знания и умения за упражняването на определени професии и повиши шансовете им за успешна трудова реализация.

През 2006 г. на територията на гр. София и гр. Варна е реализиран проект на **Българска стопанска камара „Превърни потенциала в енергия”**, насочен към намаляване на безработицата сред младежите. По проекта е проведено професионално обучение за придобиване на знания и умения в областта на проектирането и изграждането на газови системи и е осигурено стажуване за срок от 3 месеца за 48% от младежите, успешно завършили обучението. Безработните младежи, включени в професионално обучение са 51, а в стажуване 23-ма. За реализацията на проекта е изразходван финансов ресурс в размер на 38 370 лв.

През 2006г. продължи изпълнението на няколко финансови меморандума по програма ФАР, чиято основна цел бе да подпомогнат разрешаването на проблемите със заетостта сред младите. **Първият финансов меморандум – „Насърчаване на заетостта сред младежите”**, чието изпълнение приключи през 2006 г. бе с основна цел постигане на по-високо равнище на пригодността за заетост, адаптивността и предприемачеството сред младежите на възраст 18-29 години. По схемата за безвъзмездна помощ бяха сключени общо 218 договора с успешните кандидати на обща стойност 7 254 292,5 евро, от които 5 395 727,6 евро са осигурени от Програма ФАР, а 1 858 564.9 евро – от националния бюджет. Дейностите по проекта са разделени в два компонента: Компонент I – Укрепване на капацитета и сътрудничеството на местно ниво и Компонент II – Инициативи за заетост сред младежите. Осигурената заетост в рамките на проекта е 12 252,3 човекомесеца. До момента отчетените резултати са 1 624 души обучени безработни и 2 613 души безработни, сключили трудови договори.

По **Финансов меморандум „Учене през целия живот”** са отпуснати средства в размер на 5 334 000 евро, от които 4 000 000 евро са осигурени от Програма ФАР, а 1 334 000 евро – от националния бюджет. Изпълнението на проекта приключи през 2006 г. Обобщените резултати са 3309 обучени ученици и стажанти след завършване на професионални училища за придобиване на нови умения, които да са адекватни на изискванията,

съществуващи на пазара на труда. На всички е осигурено и обучение на работното място.

Осъществени са 73 програми за професионално обучение от професионалните училища - бенефициенти по грантовата схема, съобразно изискванията на социалните партньори и засегнатите институции, с цел придобиването и подобряване на квалификация от страна на младите работници.

В процес на изпълнение е и **Финансов меморандум „Развитие на човешките ресурси и насърчаване на заетостта”**, който създава възможност за развитие и реализация на безработни млади хора и подобряване на условията им на живот. През месец ноември 2006 г. се сключиха 99 договора за безвъзмездна помощ на обща стойност 6 497 212,01 евро. Дейностите по финансираните проекти са насочени преимуществено към насърчаване на създаването на устойчива заетост за хора в неравностойно положение на пазара на труда, сред които са и безработните млади хора. По проекта се предлага възможност за подкрепа и създаване на нови и устойчиви работни места за хора в неравностойно положение на пазара на труда. Разкрити са работни места за хора в неравностойно положение: безработни млади хора, продължително безработни, хора с увреждания, етнически малцинства, жени, които желаят да се завърнат на работното място, и други специфични групи между безработните, в зависимост от конкретния профил на отделните райони. Дейностите по схемата за безвъзмездна помощ следва да приключат не по-късно от 30.06.2008г., като се очаква да бъдат открити около 800 нови устойчиви работни места.

В изпълнение на национален приоритет № 1 по Плана за дейността на ИА “Главна инспекция по труда” за 2006 г. “Обучение, квалификация и осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд за младежите – мъже и жени до 29-годишна възраст и спазване на трудовото законодателство при възникване на трудовото правоотношение и закрила труда на непълнолетните лица”, в периода от 1 юли до 31 август 2006 г. е проведена Национална кампания на тема: “Контрол по спазване разпоредбите на Кодекса на труда, свързани с възникването на трудово правоотношение и закрила труда на непълнолетните лица в предприятията от икономически дейности “Хотели и ресторанти”, “Търговия на дребно”, “Услуги за населението”, “Селско стопанство” и “Горско стопанство”. С провеждането на националната кампания Главна инспекция по труда изпълнява и ангажиментите си към Международната организация на труда и Европейската агенция за здраве и безопасност при работа, които провеждат последователна политика за намаляване на най-тежките форми на детски труд, както и работа при опасни условия.

По линия на Министерството на икономиката и енергетиката се реализира проект **“Обучение в предприемачество”**, който се осъществява в контекста на Европейската харта за малките предприятия. Всички училищни нива следва да преподават бизнес и предприемачество, както и да се разработват схеми за обучение на стопански ръководители. Обучението и възпитанието в предприемачески дух е съществен компонент в цялостната политика на българското правителство за подкрепа на малкия и среден бизнес и предприемачеството в страната.

Проектът **“Обучение в предприемачество”** стартира в рамките на Бюджет 2005 година. През същата година по него бе осъществена обществена поръчка чрез открит конкурс с предмет “Изследване и анализ на състоянието на процеса по възпитание, обучение и образование в предприемачество в средните професионални училища и Пакет от мерки за повишаване нивото на образование, обучение и възпитаване в дух на предприемачество”.

През 2006 г. стартира проект **„Създаване на предприемачески умения и възпитание в предприемачество”**. Той е продължение на проект „Обучение в предприемачество” и е насочен към реализация на разработения Пакет от мерки за създаване на предприемачески умения и възпитание в предприемачество сред учениците от средните професионални училища. В рамките на проекта е подкрепена дейността на един център по предприемачество („Учебна компания”) към средно професионално училище, осигуряващ достъп и на ученици от други професионални гимназии чрез т.нар. „ден на отворените врати”. Финансовите средства, отпуснати за създаването на един център по предприемачество, са в размер на 62 911 лв. В рамките на проекта през 2006/2007 г. е подкрепена дейността на Центъра по предприемачество („Учебна компания”) към Софийската гимназия по строителство, архитектура и геодезия „Христо Ботев”.

Друг важен елемент в повишаване на заетостта сред младите хора е инициативата на Министерството на държавната администрация и административната реформа /МДААР/ за привличане на високо образовани млади хора, които да намерят своята първа професионална реализация в държавната администрация. За целта през 2006г. се реализира проект **“Подготовка за провеждането на централизирани конкурси за младши експерти в държавната администрация”**, който се изпълнява съвместно от МДААР и Института по публична администрация и европейска интеграция (ИПАЕИ). По този проект е разработен специален софтуер за кандидатстване и провеждане на изпита по електронен път и е създадена банка от въпроси за теста. Конкурсът е популяризиран сред обществеността и сред структурите на администрацията (чрез брошури, плакати, радиоклипове, съобщения в пресата, интернет страниците на МДААР и ИПАЕИ) и са осъществени срещи с млади хора, завършили специалностите “Публична администрация” и “Европеистика”. За участие в конкурса се регистрираха 2 361 души. Успешно преминаха основните тестове 376 кандидати, които бяха включени в национална база данни. Във връзка с обявени 31 свободни работни места за длъжността “младши експерт”, до края на 2006 г. администрации от различни нива са заявили желание да получат резултатите от централизирания конкурс. През 2006г. бе осъществена петата годишна кампания на Националната програма на МДААР за професионална ориентация и реализация **“Българската мечта”**. Целта на Програмата е да се създаде благоприятна среда за професионална реализация и кариерно развитие на младите български специалисти и за тяхното оставане в България. Като компоненти на програмата са включени летни стажове за студенти в държавната администрация. Те имат за цел да се ангажират академичната общност и държавната администрация в съвместни проекти, ориентирани към повишаване нивото на професионалните качества и умения на студентите и младите специалисти в страната. До момента Програмата е съдействала на близо 1000 младежи да станат стажанти в някои от най-авторитетните български и международни компании, както и в структури на българската държавна администрация и за провеждане на форум “Кариери”. МДААР е бенефициент по проекта **“Преодоляване на разминаването между образователната система и нуждите на публичния сектор”**. Проектът е разработен от дирекция “Управление на човешките ресурси в държавната администрация” (МДААР), Британското посолство и проекта “Пазар на труда” на Американската агенция за международно развитие. Той е насочен към изграждане на механизъм за диалог между представителите на академичната общност и институциите на държавната администрация. Съществен елемент от изграждането на такъв механизъм е разработването на Методика за

организиране и провеждане на студентски стажове в структурите на държавната администрация. По този начин, в условията на практическа реализация на наученото от страна на стажуващите студенти, висшите училища ще могат да проверяват качеството на своите академични програми и своевременно да внесат нужните корекции с оглед по-точно отговаряне на изискванията на администрацията като работодател. Проведени са обучения на 41 главни секретари на институции от централна държавна администрация на тема "Лидерство и лидерските умения", както и на 35 ръководители на звена по управление на човешките ресурси в държавната администрация и на експерти от тези звена на тема "Разработване и провеждане на стажантски програми в структурите на държавната администрация". С други 70 ръководители и експерти по управление на човешките ресурси бе проведено обучение на тема "Менторството – избор на ментори и работа с менторите".

През 2006г. бяха проведени следните инициативи:

-**"Мениджър за един ден в държавната администрация"** организирана съвместно от МДААР и организацията "Джуниър Ачийвмънт България" и в която взеха участие централната, областните и общинските администрации. Над 300 ученици от цялата страна изявиха желание да се включат, като заеха за един ден ръководни постове в министерства, областни управи и общини;

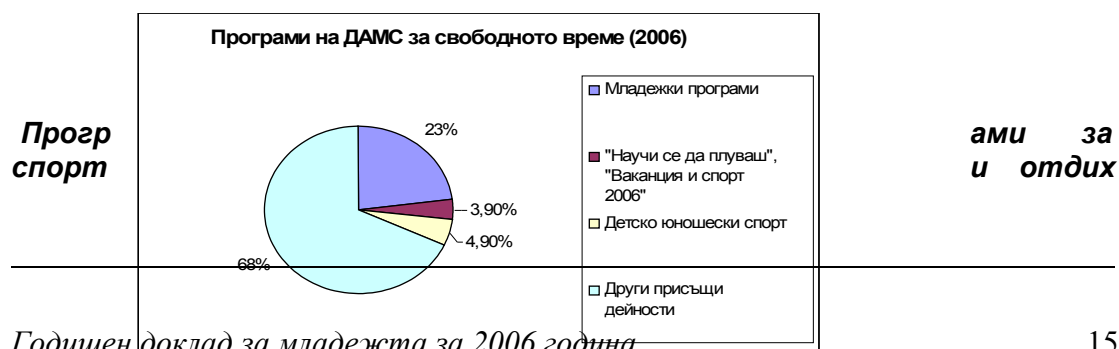
-**"Най-добра ученическа компания на България"** под патронажа на министъра на държавната администрация и административната реформа се проведе конкурса за най-добра ученическа компания на България, организиран всяка година от "Джуниър Ачийвмънт" в партньорство с Европейската комисия. Като най-добър ученически проект беше отличена фирмата "Бетър Джуниър" на единадесетокласниците от Държавната финансово- стопанска гимназия "Интелект" – Плевен.

1.5. Свободно време

На национално ниво от държавни институции се управляват около 20 различни програми, които финансират дейности, насочени към пълноценното използване на свободното време на подрастващите и младежите. По своята същност тези програми могат да бъдат разделени условно на два типа – програми, в които младите хора и техните организации са основната целева група, и програми, в които те са косвени потребители на ползите от изпълнението на отделни проекти. (Приложение 1 към глава първа, Табл. на правителствените и европейските програми за свободното време на младите хора).

Свободното време включва: спорт и отдих, неформално образование, доброволческо, информационни технологии и медии, услуги за младите. Според тази дефиниция основната институция, която координира държавната политика за свободното време на младите хора, е Държавната агенция за младежта и спорта. Агенцията администрира повече от 10 програми и дейности за целево финансиране на свободното време на младите хора. За 2006 г. 32% от бюджетните средства на ДАМС са изразходвани за обезпечаване на различните програми за свободното им време.

Фиг.2. Относителен дял на бюджета на програмите за свободното време спрямо общия бюджет.

Спортът и туризмът са отлично средство за установяване на навици за здравословен начин на живот, едновременно с това са средство за възстановяване и отдиш на всички възрастови групи. Държавната политика в тази област е насочена към увеличаване на извънкласни и извънучилищни дейности за ученици и студенти, на подрастващи и младежи. ДАМС изпълнява 7 програми и дейности, стимулиращи практикуването на спортове, които не са включени в учебните програми на МОН. Две от програмите в областта на спорта и отдиша са пряко насочени към свободното време на подрастващите - „Ваканция и спорт 2006” и „Научи се да плуваш”. Те осигуряват свободен достъп на учениците до спортните обекти и съоръжения.

Програма „Ваканция и спорт 2006” се провежда успешно пета поредна година. Целта и е да се стимулират учениците за активни занимание със спорт през ваканционните дни, както и разнообразяване и осмисляне на свободното им време. Дейностите включени в нея са ориентирани към тези ученици, които не спортуват организирано и не са състезатели на спортните клубове. Партньори по подготовката и провеждането на програмата са областните и общински администрации, спортните организации и регионалните инспекторати на МОН. През петгодишния период на провеждане на програмата са реализирани общо 933 програми, като за всяка година са участвали около 1/3 от общия брой ученици. През последната година се наблюдава повишаване на интереса към спортовете боулинг, картинг, спортна стрелба и стрелба с лък, конен спорт, тенис, стрийтбол и плуване.

Програма „Научи се да плуваш” стартира за първи път през 2006г. Пилотният проект е проведен с ученици, навършили 9 -10 години в 11 населени места, които разполагат с плувни басейни, подходящи за обучение. През 2007 година програмата разшири и обхвана учениците, навършили 8 -10 години във всички населени места с подходящи условия за обучителен процес по плуване. Държавната агенция за младежта и спорта изпълнява и редица дейности, свързани с провеждане на спортни мероприятия със състезателен характер за деца и младежи. Тяхната цел е да се създадат условия за изява на училищни отбори, ангажиращи свободното време на младежите със спортни и тренировъчни дейности.

Ученически игри за учениците от общообразователните училища имат дългогодишна история и доказан ефект. Те се утвърдиха като основна възможност за изява в областта на ученическия спорт. Те са част от държавната политика за организиране на извънкласни дейности за учащите в свободното им време. Състезанията се провеждат ежегодно на териториален принцип в четири етапа. Участниците са разделени на три възрастови групи и се състезават по 9 вида спорт, включени в учебните програми по предмета физическо възпитание. В тези състезания участват около 10% от общия брой ученици в страната. Относително най-голям е броят на учениците във възрастовата група V-VII клас-66%. Предпочитанията им са към спортните игри - баскетбол, волейбол и футбол.

Програмите за развитие на детско-юношеския футбол се изпълняват традиционно съвместно с Български футболен съюз. За 2006г. са проведени 35 турнира в страната за деца, включени в подготвителните групи за обучение по футбол. Шеста поредна година, съвместно с Асоциация на българските футболисти се реализира и Национална програма **„Децата и футболът”**. По програмата се организират спортни състезания и турнири насочени към пълноценно използване свободното време и превенция на отрицателните явления в обществото. В нея са участвали повече от 24 000 деца - момчета на възраст от 10 до 14 години.

„Национална ученическа спортна олимпиада „Глобул старт“ стартира през 2006г. ДАМС подкрепи идеята за тестване и оценяване на физическата дееспособност на учениците. Тя се организирана съвместно с Българска федерация по лека атлетика, фондация ”Щедро сърце”, Космо България Мобайл ЕАД и със съдействието на МОН. Състезанията се провеждат в три възрастови групи за учениците от III до VIII клас, които покриват четири теста за оценяване на физическата дееспособност. Провеждат се в три етапа – училищен, градски и финален в 11 градове на страната. През учебната 2006/2007 година броят на населените места, в които ще се проведат тези състезания, ще се увеличи на 18. Амбицията на организаторите е да обхванат цялата страна и да бъдат включени всички ученици в горепосочената възраст. Програми за развитие на детско-юношеския спорт са свързани с ежегодна подкрепа от ДАМС на проекти и програми на спортни организации за развитие на детско-юношеския спорт. За последната 2006г. са подкрепени финансово проектите на българските федерации по тенис на маса, бадминтон, тенис и скокове на батут.

Спорт за учениците със специални потребности е приоритет в държавната политика. Ежегодно, съвместно със специализираните спортни организации – Българска параолимпийска асоциация и Спортна федерация на глухите в България, съгласно утвърдени Правила от МОН и ДАМС, се организират Ученически игри за учениците от специалните училища. В тях се включват младежи с увреден слух, с нарушено зрение и физически увреждания. Във финалните състезания през 2006г. участват около 28% от учениците от специалните училища в страната.

Програмата за развитието на туризма се изпълнява съвместно с Български туристически съюз. През 2006 г. тази програма е обновена и допълнена. Главната и цел е привличането на максимален брой подрастващи за системни занимания с различните форми на туризъм. За развиване и подържане на физическата им дееспособност, за отмора и развлечения. В изпълнение на Програмата за развитие на туризма сред учащите са организирани курсове и семинари за подготовка на учители – ръководители на туристическата дейност в училищата.

Програмата “Студентски спорт и подпомагане на творческите изяви на студентите” се администрира от Министерство на образованието и науката и цели да стимулира спортната дейност на студентите. По програмата се подпомагат проекти на висшите училища за спортуване на студентите и докторантите. На висшите училища се предоставят осигурените от държавния бюджет средства по реда ПМС № 129/11.07.2000 г. за определяне на минимални диференцирани размери на паричните средства за физическо възпитание и спорт. Те се осигуряват от държавния бюджет чрез бюджетите на общините. През 2006 г. на висшите училища са предоставени 400 852 лева. Те са предназначени за подобряване на материално-техническата база за физическо възпитание и спорт, за организиране на вътрешни и външни състезания, за награждаване, за закупуване на спортни екипи и организиране на масови спортни прояви за студентите. Спортната дейност на студентите и докторантите на национално ниво се организира от Асоциацията за университетски спорт “Академик”. Асоциацията организира националните студентски първенства по отделните видове спорт, както и участието на български представителни студентски отбори на Лятната и Зимна Универсиади, които се провеждат от Международната федерация за университетски спорт (ФИСУ).

Другият вид програми за свободното време включват дейности, свързани с неформално образование, доброволчество, информационни технологии и медии, услуги за младите. Държавната агенция за младежта и спорта администрира програма „Младеж“ на ЕК и Програмата за младежки дейности 2006 – 2007, които са за свободното време на младите хора и предоставят целево финансиране на младежки дейности. По програма „Младеж“ са създадени с помощта на проекти в цялата страна „Евродеск“ точки, които към настоящия момент са 48 на брой. Приоритетите на тези програми са свързани с неформално образование, доброволческо, информационни технологии и медии, услуги за младите. Спортът не е изведен като приоритет в програмите, но е част от проектните дейности, свързани с неформално образование.

Програма „Младеж“ е с продължителност от 2000 г. до края на 2006 г. и е насочена предимно към младите хора от 15 до 25 годишна възраст. От октомври 2001 г. България е пълноправен участник в редовната програма на Европейския съюз. Програма „Младеж“ развива следните дейности: Дейност 1 – „Младежки обмени“, Дейност 2 – „Европейска доброволческа служба“, Дейност 3 – „Младежки инициативи“, Дейност 5 – „Допълващи дейности“. През последната година българските организации са подали 218 предложения, от които са одобрени 198 проекта. Общата им стойност е 1 005 067 евро. В сравнение с 2005 г. обемът на финансирането е нараснал почти два пъти (за 2005 - 509 981 евро). Нарастването се дължи на подобреното качество на подадените проектни предложения и увеличени брой на финансираните проекти. Показател за подобреното качество на подаваните проекти е и относителният размер на усвоените средства, предоставени от Европейската комисия -86 %.

Фиг. 3 Разпределение на усвоените средства по дейности за 2006

Забележка: Дейност 1 „Младежки обмени“ дава възможност на младите хора да се докоснат до чужди култура и обичаи; Дейност 2 „Европейска доброволческа служба“ дава възможност на български младежи да станат доброволци в страни от Европейския съюз; Дейност 3 „Младежки инициативи“ подкрепя идеи и творческите способности на младите хора, спомага за успешното им професионално развитие; Дейност 4 „Допълващи дейности“ има за цел да повиши ефекта и обогати ползите от основните дейности.

Европейската информационна мрежа “Евродеск” обединява 29 страни, сред които и България. Тя осигурява информационни услуги за младите хора, обучения с различна насоченост и се финансира от програма „Младеж” на ЕК. Изградената мрежа от информационни бюра, които работят със специфичен софтуер осигуряват информация и консултация на младите хора във всички държави на Европа по интересуващите ги въпроси. Европейската младежка информационна мрежа функционира в България от юни 2002 година. През 2006 година в България действат 48 евродеск точки, 10 от тях са акредитирани от Националния координатор на ЕВРОДЕСК през април 2006 г.

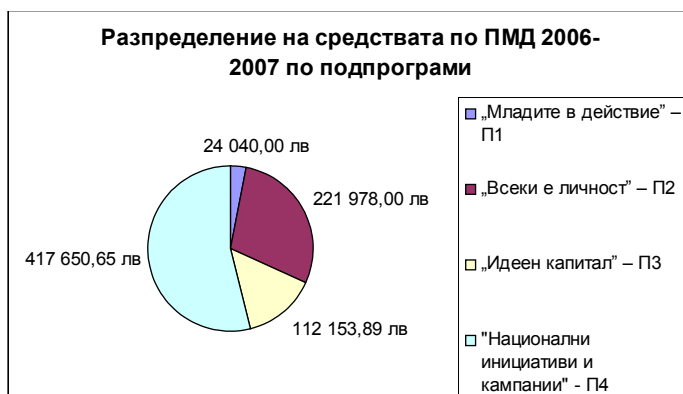
Програмата за младежки дейности 2006 – 2007 е приета от Министерски съвет на 13 февруари 2006, с ПМС № 27 на МС от 13 февруари 2006 г. за изменение и допълнение на Наредбата за условията и реда за финансово подпомагане на младежки дейности и проекти на национално и регионално ниво. Тя е естествено продължение на Програмата за младежки дейности 2004-2005 и е инструмент за изпълнение на приоритетите на националната политика за младите хора в синхрон с Европейската политика за младежта. Национален координатор на програмата е председателят на Държавната агенция за младежта и спорта. Тя е единствения действащ фонд за финансово осигуряване на младежките дейности и инициативи със средства от държавния бюджет.

Основният механизъм за изпълнение на целите и приоритетите ѝ е финансирането на проекти на неправителствени организации. Изпълнители на проекти по програмата, самостоятелно или в мрежа, могат да бъдат организации, които работят в полза на младите хора. За администриране на програмата са изработени, необходимите съпътстващи документи и Указания за кандидатстване. Те създават нови възможности за организациите, които работят за полезното осмисляне на свободното време за младежи. За първи път се допуска финансиране не само за младежки организации по смисъла на ЗФВС, но за всички юридически лица с нестопанска цел, които изпълняват дейности в полза на младите хора. Новите правила налагат „европейски модел” за управление на процедурите за кандидатстване, оценяване и договаряне на отделните проекти. Процедурата за стартиране на процеса на набиране на предложения задължително се публикува в интернет и в два национални ежедневника. По този начин се създават условия за широк достъп до информация и равни условия за всички кандидати.

За оптимизиране на процеса на планиране, управление и усвояване на средствата е въведено и процентно лимитиране на разходите за администриране на проекта. Целта е основната част от средствата да се насочат към реални дейности. По този начин се ограничава възможността за злоупотреби и усвояване на средствата под формата на хонорари и офис оборудване. Новият модел на управление на програмата е изработен по подобие Програма „ФАР” на ЕС. Целта е чрез кандидатстването и финансирането на проекти на НПО, да се създадат и условия за повишаване на опита и капацитета на организациите да работят по правилата на ЕС.

Програмата е насочена главно към формиране на условия и създаване на възможности за пълноценно развитие на младите хора през тяхното свободно време. Тя дава възможност за финансиране на младежки инициативи, които съответстват на основните ѝ подпрограми : “Младите в действие”, “Всеки е личност”, “Идеен капитал” и “Национални инициативи и кампании”. Първите три подпрограми са насочени към реализиране на проектни дейности инициирани от младите хора и техните организации, чрез които да осъществят своите идеи.

Фиг.4 Разпределение на средствата по ПМД 2006-2007 по подпрограми

Подпрограмата “Национални инициативи и кампании” финансира проекти по конкретни теми, инициирани от Държавната агенция за младежта и спорта. Тя е средство за провеждане на единна политика във всички региони на страната. Финансирането на предложения по тази подпрограма има конкурсен характер и създава условия за подбор на най-добрите предложения, съгласно критериите, утвърдени от националния координатор. През 2006 г. по тази подпрограма бяха обявени три национални младежки кампании: “Всички различни, всички равни”, “Обичай себе си, за да те обичат другите” и Младите и местната власт”, „Национална младежка мрежа”. Тази подпрограма е инструмент за упражняване на спешни мерки от страна на държавата в проблемни за младежката политика области.

Във връзка с негативните констатации в Годишния доклад за младежта за 2005, относно мащаба на разпространение на зависимостите сред младежите, по инициатива на ГД “Политика за младежта” на 26 юни 2006 година стартира първата национална кампания по Програмата за младежки дейности - Националната младежка кампания за борба със зависимости **“Обичай себе си за да те обичат и другите”**.

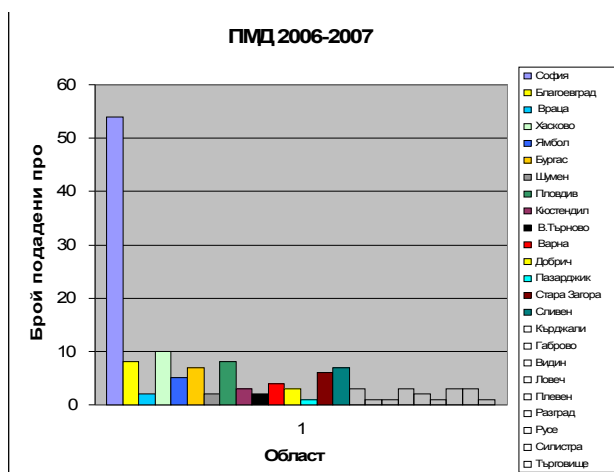
Стартът на кампанията съвпадна със Световния ден за борба с наркотиците и има за цел да стимулира младежките организации от цялата страна да се включат в кампанията, като разработят свои проекти за превенция на наркотиците, алкохола и тютюнопушенето. В кампанията се включиха 8 неправителствени организации, които реализираха успешно проектите си през месец септември, октомври и ноември. Дейностите по проектите обхванаха над 3500 младежи от общините Хасково, София, Гоце Делчев, Силистра, Ямбол, Сливен. Над 47 хиляди лв. са средствата, които са получили организацията за изпълнение на инициативи по кампанията.

Резултатите от проучването през 2005 г. недвусмислено показват недостатъчна информираност на младите хора и нуждата от развитие и прилагане на механизъм за предоставяне на качествени и достъпни услуги. Проблемът се проявява с особена острота за младежи, които не са обхванати в дейностите на гражданския сектор.

За да създаде условия за преодоляване на тези проблеми през 2006 г. ДАМС стартира инициатива за изграждане и оборудване на младежки центрове в 10 областни града - Благоевград, Варна, Велико Търново, Враца, Габрово,

Добрич, Пазарджик, Русе, Стара Загора, Търговище. Пилотната **националната инициатива “Младежка мрежа”** има за цел да осигури пакет от стандартизирани информационни и консултантски услуги за младежите. Услугите се предоставят безплатно за всички млади хора. Младежките информационни и консултантски центрове няма да дублират дейността на информационните бюра включени в мрежата “ЕВРОДЕСК”. Те ще предоставят услуги в областта на здравословния начин на живот, трудова реализация, развитие на специфични интереси. **Инициативата „Национална младежка мрежа”** се финансира със средства от държавния бюджет по подпрограма „Национални инициативи и кампании” на Програмата за младежки дейности 2006-2007.

Фиг.5 Разпределение на средствата по ПМД 2006-2007 по области

Най-активно ангажирани със свободното време на младите хора са гражданските организации от градовете -София, Пловдив, Хасково и Благоевград. Положителна тенденция се забелязва и в готовността на НПО от малките общини от област Ямбол да работят за осмисляне на свободното време на младите хора.

Фиг.6 Разпределение на средствата по ПМД за дейности в свободното време

Мониторингът на финансираните проекти показва, че младите хора, ангажирани в различни НПО, предпочитат в свободното си време да се занимават с неформално обучение, насочено към различни изкуства и спорт и

туризъм. Около 8% от бюджета на Програмата за младежки дейности 2006-2007 са средствата, които ДАМС е предоставила на НПО за осъществяване на проекти, свързани със спорта и туризма. Въпреки че проектите по тази програма нямат инвестиционен характер, те представляват косвена инвестиция в тази сфери. В момента се изпълняват част от проектите, които целят да мобилизират потенциала на младите хора за популяризиране на различни туристически дестинации. Да създадат умения у тях за промоциране и управление на туристически продукти. Тези проекти се осъществяват в районите на Рила и Родопите, на северозападна и югоизточна България.

За съжаление към момента НПО не са подали предложения, свързани с предоставяне на туристически услуги за младежи. В това отношение и българският туристически бизнес изостава. Към момента единствено „Орбита“ се идентифицира като Верига за младежки туризъм. В рамките на **VI туристически форум „България – страна на мечтите“**, Държавната агенция за младежта и спорта заяви желанието си да сътрудничи на бизнеса за оптимизиране възможностите при предоставяне на облекчени условия за ползване на туристически пакети за младежи. Към настоящия момент единствената възможност българските младежи да ползват преференции, свързани с туристическите услуги е Международната младежка карта за пътуване /IYTC/. Картата е универсален документ, предлагащ намаления при пътуване за младежи на възраст до 26 години. Признава се в 95 държави по света, в т.ч и България. Тя създава възможност на много млади хора да се включат в световния туристически поток.

Новите технологии и медиите са другата предпочитана „ангажираност“ на младите хора. Проектите, финансирани по подпрограма „Идеен капитал“, практически съчетават естественото влечение на младите хора към „компютъра и телевизията“ с полезната насоченост. Приоритетът на тези проекти е свързан със създаване на информационни бази с данни, младежки портали и иновационни методи за работа с младежите.

Много ниска е активността на организациите, които търсят възможности за финансиране на дейности, свързани с провеждане на обучения за доброволчеството. Този факт още един път показва, че младите хора в страната не познават принципите и ползите от доброволческото участие. В това отношение предстоят поредица от институционални инициативи, свързани с формиране на ясен статут за доброволците.

Част от държавните ведомства осигуряват финансиране на проекти, не пряко насочени към свободното време на младите хора. Чрез тях, като съпътстващи дейности, се обезпечават редица полезни придобивки за свободното време за младежите. През 2006 година Изпълнителна агенция – Програма „ФАР“ към Министерство на регионалното развитие и благоустройството управлява проекти, финансирани по Програма „ФАР“ – Съвместен фонд за малки проекти България – Турция, България – Румъния, България – Гърция и Програма «Добросъседство» с Република Сърбия и Република Македония. По тези програми могат да кандидатстват средни училища, читалища и НПО. Инициативите и дейностите по тези проекти са насочени основно към оптимизиране на сътрудничеството в трансграничните райони. Част от ползите от тяхната реализация са свързани със свободното време на децата и младежите в граничните региони. Отделните проекти са свързани с реализация на инициативи в областта на спорта и туризма, на изкуството и запазване на културните традиции. Около 650 хиляди евро е стойността на договорите по програма ФАР- Трансгранично сътрудничество, Финансов меморандум 2004, които включват деца и младежи от граничния регион като преки и косвени потребители на ползите от изпълнението на проектите.

1.6. Гражданска активност

Държавната агенция за младежта и спорта, като институция, която провежда и координира младежката политика в страната предприе редица мерки относно включването на младите хора в обществения живот за повишаването на тяхната гражданска активност.

И през 2006 г. ДАМС продължи реализацията на кампанията „Всички различни – всички равни“. В съответствие с целите и механизмите за провеждане на Европейската младежка кампания за разнообразие, човешки права и участие “Всички различни – всички равни”, на 19 януари 2006г. в България е учреден Национален комитет на кампанията /НKK/. Страната ни е една от първите държави – членки на Съвета на Европа, в която е основан национален комитет. В учредителната среща се включиха над 80 представители на младежки неправителствени организации от цялата страна, представители на държавни институции, на местни органи за самоуправление, както и представители на средствата за масова информация.

През 2006г. Комитетът концентрира дейността си основно в посока на популяризиране на кампанията в цялата страна, достигане до възможно най – голям брой млади хора, включване на представители на различни етнически, религиозни, социални и други групи в дейността ѝ. Стартът на кампанията за страната ни бе даден на 16 септември 2006 пред НДК с младежки хепънинг.

Държавната агенция за младежта и спорта реализира поредица от инициативи и привлече за медиен партньор на кампанията една от най – авторитетните национални медии в страната - Българската национална телевизия. Разпространиха се голям брой рекламни материали: плакати, брошури, стикери, балони, дискове, транспаранти, шапки, фланелки. Спонсори на кампанията в България са „Вивател“ и минерална вода „Хисар“.

Изработена бе музикалната компилация “Всички различни – всички равни”, в която се включиха известни музикални изпълнители от всички балкански държави (Гърция, Сърбия, Македония, Румъния, Турция и Албания).

Националният комитет инициира и създаването на специален филм за кампанията, в който взеха участие млади хора, представители на различни етнически и религиозни групи от страната. Филмът е излъчен по БНТ и даде възможност на младите хора да изразят публично своите мнения и да представят вижданията си за борбата с проявите на нетолерантност в нашето общество.

Гражданската активност на младите хора от Великотърновския регион се изрази чрез провеждане на поредица от обучения в 17 областни градове на страната. Съвместно с Европейския информационен център Велико Търново се работи по следните теми: Образование за равенство; Интеркултурно образование; Образование за толерантност, Демократично гражданство и права на човека.

Целта на обученията е получаване на конкретни знания и придобиване на практически умения у младите хора по избраните теми, както и провокиране на участието им в процеса на вземане на решения на местно ниво. Своеобразен завършек на поредицата от обучения бе провеждането на Националната младежка конференция през месец ноември 2006г. в гр. Велико Търново.

Част от дейността на ДАМС в подкрепа на провеждането на кампанията в страната е и стартирането на процедура за набиране на проектни предложения по Програма за младежки дейности 2006 – 2007, които предлагат инициативи, свързани с целите на кампанията. Сред най – добрите предложения и реализирани проекти са: “Училище на толерантността” на Фондация “Диалог за толерантност – 2006”, “Европейска младежка среща” на Фондация “Институт по европейско право”, “Всички различни, но не безразлични” на Балкански младежки фестивал “Младостта на Балканите”.

В края на 2006 г. в гр. София се организира и проведе Музикален спектакъл “Всички различни – всички равни”, който се осъществи с активното участие на Фондация “Звезден старт на таланти”.

Представители на ДАМС взеха участие в симпозиумите в Санкт Петербург през месец септември 2006 г. - “Различие, участие и човешки права”, в Будапеща през октомври 2006г. - “Европейски форум за различието”, както и във всички срещи на Националните комитети на кампанията на държавите – членки на Съвета на Европа, проведени през 2006г.

През 2007г. в подкрепа на тази кампания в страната ДАМС отново ще стартира конкурс за набиране на проектни предложения, свързани с кампанията по Програма за младежки дейности 2006 – 2007.

Сред основните дейности, планирани през 2007 г. са: Провеждане на младежки фестивал за Деня на детето – 1 юни, съвместно с Фондация “Звезден старт на таланти”, на който ще бъдат представени млади таланти от различните етнически общности в страната; изработване на аудио - визуален продукт за кампанията (DVD); представяне на Интернет сайт на кампанията; подготовка на младежки хепънинг за Международния ден на младежта – 12 август. Предвижда се също така и реализация на метода “Living library”(жива библиотека – директен контакт за обмяна на мнения), като иновативен начин за борбата с проявите на нетолерантност в нашето общество.

Държавната агенция за младежта и спорта осъществи редица инициативи и дейности, свързани с включването на по-голям брой млади хора в обществения живот, както и информационното обезпечаване на младежката политика.

За по-ефективната комуникация между Държавната агенция за младежта и спорта и младежката общност, както и за улесняване на взаимодействието между самите младежки организации, в края на годината започна функционирането на **Национална информационна система за младежта**. Чрез разработения софтуерен продукт регистърът дава възможност на всяка организация, работеща в сферата на младежките дейности да се впише онлайн в информационната система. Така младежките неправителствени организации, фондации и сдружения, работещи с млади хора, могат да представят сферите на дейност, по които работят, да намерят партньори за съвместни инициативи, да обменят информация помежду си, както и да направят обществено достояние дейностите по проекти, финансирани от ДАМС или други донорски организации. Тази информационна система е публична и достъпна за всеки, който проявява интерес в сферата на гражданското общество, неформалното образование, младежките дейности и др.

За подобряване взаимодействието между Държавната агенция за младежта и спорта и неправителствените организации, работещи с млади хора, относно разработването на държавната младежка политика, през м. октомври 2006 г. за трета година се организира **Национален форум “БГ Младеж”**. В него взеха участие представители на над 250 организации, работещи със и за младите хора. Целта е да се представят добри национални и европейски практики в областта на младежката политика и да се обсъдят проекти за младежки програми и законодателство, хармонизирано с европейските законодателни норми и програми.

По време на дискусиите са обсъдени въпросите за партньорството между младежките организации и институциите, подобряването на механизмите за провеждане на младежка политика на национално и местно ниво, както и въпросът за представителството на младежките организации в страната.

В резултат на работата на форума участниците в него се обединиха около следните принципи за по-успешното управление на националната младежка политика: участие, законност, прозрачност, отзивчивост, ориентация към съгласие, равнопоставеност, ефективност и ефикасност, стратегическа визия.

Форумът прие декларация, в която са залегнали принципите на младежката политика, законодателната основа за развитието и закрилата на младежта, участието на младите хора във вземането на решенията за тях, както и развитието на младежката инфраструктура.

Сдружаването на българските младежи и участието им в неправителствени организации е една от формите за упражняване на тяхната гражданска активност.

Според информацията от Централния регистър на Министерството на правосъдието за сдруженията с нестопанска цел, работещи в обществена полза, неправителствените организации в страната, осъществяващи младежки дейности, са 397. Там са регистрирани едва 4 младежки организации по смисъла на § 1, т.24 от Допълнителните разпоредби на Закона за физическото възпитание и спорта.

До края на 2006 г. в Националната информационна система за младежта (регистъра на ДАМС) са се регистрирали 91 неправителствени организации. От тях 26 са „чисто“ младежки, т.е. ръководството и членовете им са на възраст от 18 до 35 години. 63 от регистрираните организации работят с младежи и осъществяват младежки дейности, а 2 от тях са посочили друг предмет на дейност.

Развитието на младежките организации в страната породи необходимостта от сформирването на национално представителство в Европейския младежки форум, което да отстоява позициите на сектора. Досега през последните шестнадесет години у нас всички опити за **създаването на Национален младежки съвет (НМС)** са неуспешни. Такива структури са създавани два пъти, но без да изпълнят мисията си и нямаха ясен статут, а дейността им бе политизирана.

Държавната агенция за младежта и спорта започна изготвянето на **проект на Закон за развитие на младежта**. Приемането на такъв рамков нормативен акт се налага от необходимостта за осигуряване на дългосрочна и последователна младежката политика, от потребността от обособяване на младия човек като обект на тази политика, с оглед активно отстояване на правата му. Специално място се отделя на насърчаване на младежкото участие, доброволчеството, развитието на младежките бази.

В проектозакона са разписани и функциите на младежките организации, тяхното финансиране, начините за партниране с местните и регионални власти, както и формите на младежко представителство на национално, регионално и общинско ниво.

Законът ще допринесе и за синхронизирането на Българското законодателство с международните правни стандарти в сферата на младежката политика.

Добра практика по отношение на консолидирането на младежките организации в страната е действащият Регионален младежки съвет „Инициатива“ в Стара Загора. Той е учреден на 13.10.2005 г. като обединение на младежки формални и неформални структури в Старозагорска област. Неговото сформирване бе извършено с подкрепата на ДАМС по проект към Програма за младежки дейности 2004-2005. От създаването си досега РМС „Инициатива“, гр. Стара Загора, реализира редица дейности с участието на голям брой млади хора от областта и се наложи като авторитетна организация, чрез която се чува гласа на младите хора от областта.

През 2006 г. съветът инициира редица дейности и мероприятия като:

- Европейска младежка седмица;
- Акредитация в рамките на евроатлантическата мрежа E (U) SA 2020 и проведени инициативи за сближаване на младежите от Европа и отвъд Атлантическия океан;
- Участие в дните на българската култура в Македония (подписан меморандум за сътрудничество с Македония);

- Организиране на Национален младежки конкурс „Ние, българите 2006“;
- Акция срещу обгазяването на гр. Стара Загора;
- Организиране на работни ателиета „Пукнатини във визовия зид“ – за облекчаването и премахването на визовите режими и др.

На отделни места в страната започна и структурирането на общински младежки съвети. Такъв е изграден в община Кюстендил – отново с финансовата подкрепа на ДАМС по проект на Програма за младежки дейности 2006-2007 г. Малкото примери за сдружаване на младежките организации са доказателство, че процесът на структуриране е започнал, но все още е в начална фаза.

Пълноценното участие в живота на общината е гаранция за ефективна социална интеграция и личностна реализация на младите хора. Чрез обсъждането на проблемите и предприемането на съответни действия съвместно с младите хора, а не просто за тях, представителите на местните власти им помагат да станат активни граждани на своята община. Това допринася за формирането на европейски децентрализиран модел за участието на младите хора в обществения живот у нас.

Една от стъпките в тази посока е приемането на Ревизираната харта за участието на младите хора в живота на общините и регионите. До 2005 г. документът бе приет в общините Габрово, Варна, София и Бургас.

През 2006 г. хартата се прие от редица общини в страната – Никопол (област Плевен), Антоново (област Кърджали), Омуртаг (област Търговище), Крумовград (област Кърджали) и Харманли (област Хасково). В резултат на това се създадоха условия за по-ефективно решаване на проблемите на младите хора в страната чрез привличането им в местното самоуправление.

Държавната агенция за младежта и спорта подписа споразумение с **Националното сдружение на общините в Република България** за обединяването на усилията при решаване на проблемите на младите хора в местните общности и поради необходимостта от диференциран подход при осъществяване на младежката политика.

Споразумението предвижда сътрудничество при решаване на проблемите с младежките и спортните бази и тяхното приоритетно използване за младежки дейности. В него е заложено и съвместното разработване на система за подпомагане на младежките дейности, насочени към младите хора от 16 до 35 години с цел създаването на възможности за конкретизиране и решаване на проблемите на местната младежка общност. Документът предвижда и съвместно разработване на проектни идеи, с които да се кандидатства за финансиране пред различни европейски фондове и други финансови структури. Споразумението цели обединяване и координиране на усилията с неправителствени и правителствени организации, национални и международни структури при решаване на проблемите на младите хора и прилагането на Ревизираната европейска харта за участието на младите хора в живота на общините и регионите. Държавната агенция за младежта и спорта се ангажира с осигуряването на експертни консултации на служители от общинските администрации по въпросите на младежката политика и спорта, както и с предоставяне на актуална информация за младежките програми. От своя страна НСРОБ се ангажира да партнира на младежките информационни центрове по места при осъществяване на консултантска дейност, да съдейства на младежките организации при осигуряване на помещения за дейността им. След подписване на споразумението е изготвен план-програма за осъществяване на дейностите по неговото реализиране за 2007 година.

С цел стимулиране на сътрудничеството между местните власти и младежта през 2006 г. ДАМС организира и проведе **Национална кампания „Младите хора и местната власт“**. Тя се осъществи в рамките на Програмата за младежки дейности 2006 – 2007. Нейната цел е повишаване активността на

младите хора чрез различни форми на гражданско участие в обществения живот и местната власт. Осъществиха се четири проекта на обща стойност 8 806, 25 лв., разпределени както следва:

- Община Плевен
- Изпълнител: сдружение “Екосвят”

Проект “За добра основа”, финансиран с 1812,25 лева.

- Община Кюстендил
- Изпълнител: сдружение “Бъдеще”

Проект “Младежки общински съвет”, финансиран с 1999,00 лева.

- Община Тунджа
- Изпълнител: Училищно настоятелство при Основно училище “Христо Ботев”

Проект “Регионален младежки форум за партньорство с местната власт - Тунджа 2006”, финансиран с 2995 лева.

- Община Сливен
- Изпълнител: фондация “Добротолюбие”

Проект “Младите и общинските съветници – ефективност в действие”, финансиран с 2000 лева.

В рамките на кампанията се организираха 10 кръгли маси под наслов “Младите хора и местната власт” в различни региони на страната в периода октомври - декември т.г. Като добри практики бихме могли да посочим проведените инициативи в общините: Община Тунджа – кръгла маса, ден на младежкото самоуправление; Община Стара Загора – традиционен ден на младежкото самоуправление, Община Търговище – кръгла маса, Община Варна – Национално младежко изложение – 2006”, организирано от дирекция “Младежки дейности и спорт”.

Като заключителна част от кампанията в периода 01-02.12.2006 г. в гр. Варна се проведе Национална младежка конференция „Младите и местната власт”, организирана съвместно с община Варна. В нея взеха участие около 300 представители на местната власт, организации и институции, работещи с младежта, представители на висши учебни заведения, училища, ученически съвети и медии. В рамките на форума са проведени три дискуссионни направления: „Местната младежка политика – проблеми и перспективи”, „Специфични измерения на младежката политика в образователните институции” и „Неправителственият сектор – партньор и коректив на местната власт”. Въз основа на изнесените доклади, представените мнения и предложения е прието Открито писмо на участниците в конференцията до различни нива на държавната и местната власт с цел подобряване на политиката за младежта.

През 2007 г. Държавната агенция за младежта и спорта ще продължи работата по сътрудничеството с общините чрез **дейността „Младежко развитие”**, която се осъществява в следните направления:

1. “Младите хора и местната власт” – национална инициатива, която предвижда различни форми на гражданско участие в обществения живот;
2. „Неформално обучение на младежки лидери” – включва обучение на младежи с изявени лидерски качества от местната общност;
3. “Доброволни младежки инициативи” – включва дейности в обществена полза на местно и регионално ниво.

В резултат на активната политика в сферата на младежките дейности на част от общините в България вече се открояват добри модели и практики за работа с младите хора на общинско равнище. Като един от примерите за добра практика в областта на младежката политика се откроява община Варна.

В общинската Стратегия за развитие за 2006 г. са предвидени 286 300 лв. за осигуряването на младежки дейности (изразходвани са 273 910.25 лв.). За същата година по програма „Младежки дейности” на общината са финансирани 46 проекта на обща стойност 106 459, 70 лв. Проектите са обхванали общо 16 500 млади хора. От бюджета на програма „Младежки дейности” са финансирани и 7 проекта за „Превенция на противообществените прояви на пълнолетни и непълнолетни” на стойност 7 191 лв. с общ обхват 3000 души. През годината са реализирани различни прояви и дейности, отразяващи младежката политика:

- Пето издание на общинската инициатива – конкурс „Младежка борса за идеи”;
- Трето младежко изложение „Младите тук и сега”;
- Представително социологическо проучване на интересите и потребностите на младите хора на територията на град Варна „Профили и реализация на младите варненци”/ 16-35 г./;
- Отпечатване и разпространение на Ревизираната европейска харта за участието на младите хора в живота на общините и регионите;
- Трето издание на инициативата „Доброволчески общественополезен труд” .

Неразделна част от Програма „Младежки дейности” е и програмата **„Инициативи за духовност и култура”**, която се осъществява шеста поредна година съвместно с Варненската и Великопреславска Св. Митрополия и Демократичния съюз на жените за духовно и културно развитие на младите хора.

Реализирани са множество дейности за подпомагане на младежкото творчество, екологични инициативи, мероприятия, свързани с организиране на свободното време и ваканциите и др.

В развитието на общинската политика за младите хора и в немалка част от местните бюджети на общините в България положителна тенденция е заделянето на финансови средства за младежки дейности, планирани в общинските стратегии за развитие. Като положителен може да се отчете фактът, че това се случва не само в големи общини с по-значителни финансови ресурси, но и в по-малките общини. Това показва, от една страна, че младите хора са активни и присъстват в живота на общината, а от друга, че местните власти „припознават” младите хора като обект на младежката политика. Като примери можем да посочим общините: София, Варна, Плевен, Сливен, Велико Търново, Благоевград, Силистра, Димитровград, Банско, Кула, Кричим, Казанлък, Перушица, Перник, Тополовград и др. Тенденцията, която се забелязва обаче е, че голяма част от общините включват тези дейности не в отделно перо, а съвместно с други дейности. В тази връзка трябва да се подчертае необходимостта от разписването в Единния бюджетен класификатор на отделен ред „Младежки дейности”.

В голяма част от общините има и комисии, в чиито заседания със съвещателен глас участват млади хора, а във все повече общини расте и броят на младите хора – общински съветници.

1.7.Рисково и девиантно поведение

През 2006 г. местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните са образували 7 241 възпитателни дела, които са с 3.9% по-малко в сравнение с 2005 година. В местните комисии по предложение на съда и прокуратурата са образувани 5 109 възпитателни дела (или с 10.7% по-малко спрямо предходната година), по предложение на органите на полицията - 1 696, а по сигнали от длъжностни лица и граждани - 384 дела. Местните комисии са решили 6 601 възпитателни дела (с 1.6% повече спрямо предходната година), а 774 са били прекратени.

На 8 107 малолетни и непълнолетни лица за извършени престъпления и противообществени прояви са наложени 10 511 възпитателни мерки (при съответно 8 186 лица и 9 992 възпитателни мерки през 2005 г.). Най-голям е броят на лицата, на които е наложена възпитателната мярка предупреждение - 4 204 лица. Възпитателната мярка поставяне под възпитателен надзор на обществен възпитател е наложена на 351 лица, поставяне под възпитателен надзор на родителите или на лицата, които ги заместват за полагане на засилени грижи - на 215 малолетни и непълнолетни. Предупреждение за настаняване във възпитателно училище интернат с изпитателен срок до шест месеца е наложено на 707 лица, настаняване в социално педагогически интернат - на 112, и настаняване във възпитателно училище интернат - на 182 малолетни и непълнолетни.

Възпитателните мерки задължаване да участва в консултации, обучения и програми за преодоляване на отклоненията в поведението, забрана на непълнолетния да посещава определени места и заведения, да се среща и установява контакти с определени лица, да напусне настоящия си адрес са наложени на 1 147 малолетни и непълнолетни (при 978 лица през 2005 г.), или на 10.9% (при 9.7% през 2005 г.).

През 2006 г. в детските педагогически стаи (ДПС) са водени на отчет 15 969 малолетни и непълнолетни лица (при 17 390 през 2005 г., или с **8.2% по-малко**). Броят на малолетните и непълнолетните, заведени на отчет през 2006 г., е 4 830, или с **9.7% по-малко** в сравнение с предходната година. Водените на отчет момичета са 2 697, което е с 11.1% по-малко в сравнение с 2005 година. Лицата на възраст 14 - 17 години са 12 632 (79.1% от общия брой на водените на отчет малолетни и непълнолетни), като спрямо 2005 г. се отбелязва намаление с 6.3%.

Социалните характеристики на малолетните и непълнолетните лица, водени на отчет в ДПС, са сходни с тези от предходните години. В неблагоприятна среда са живели 11 774, или 73.7% (при 10 842 деца през 2005 година). Това са деца на разведени или фактически разделени родители, деца от семейства с ниски доходи, сираци и полусираци, деца, живели в конфликтна семейна среда, в криминогенна семейна или криминогенна приятелска среда. От водените на отчет в ДПС през **2006 г. не учат и не работят 2 442 деца, като в сравнение с 2005 г. се наблюдава увеличение с 0.7 пункта.**

Скитничеството и просията са по-често срещани явления при непълнолетните в сравнение с малолетните лица. Броят на лицата на възраст 14 - 17 г., преминали през ДПС за скитничество и просия, е 533, докато при малолетните лица този брой е 442.

През 2006 г. се **увеличават случаите на бягства от училище с 25.4%** (от 1 888 през 2005 г. на 2 367 през 2006 г.). В същото време се наблюдава **намаление на броя на преминалите през ДПС малолетни и непълнолетни за проституция и хомосексуализъм с 20.2%** (от 501 деца през 2005 г. на 400 през 2006 г.), **за употреба на наркотици с 19.0%** (от 584 деца през 2005 г. на 473 през 2006 г.) **и за употреба на алкохол с 18.7%** (от 802 деца през 2005 г. на 652 през 2006 г.).

Броят на малолетните и непълнолетните лица, водени на отчет в ДПС като извършители на престъпления, **намалява спрямо 2005 г. с 12.1%** (от 9 720 през 2005 г. на 8 541 през 2006 г.). Лицата, извършители на престъпления,

свързани с наркотици, намаляват с 33.5% (от 379 през 2005 г. на 252 през 2006 г.).

Броят на малтретираните малолетни и непълнолетни лица намалява с 35.6% (от 824 през 2005 г. на 531 през 2006 г.). Малолетните и непълнолетните лица са малтретирани **предимно извън семействата** - от приятели и съученици - 273 деца, от родители, близки и роднини - 126 деца, от други лица - 125 деца, и от възпитатели и учители - 7 деца.

През 2006 г. броят на децата, пострадали от престъпления, се увеличава с 2.0% - от 3 146 през 2005 г. на 3 209 през 2006 година. Най-голям е броят и делът на лицата, пострадали от кражби - 1 283 лица (40.0%), следвани от лицата, пострадали от грабежи - 409 лица (12.7%), от нанесени телесни повреди - 257 лица (8.0%), от малтретиране извън семейството - 178 лица (5.5%).

Малолетни и непълнолетни лица с наложени възпитателни мерки и образование

(Брой)

	2005			2006		
	общо	възраст		общо	възраст	
		малолетни - 8 - 13	непълнолетни - 14 - 17		малолетни - 8 - 13	непълнолетни - 14 - 17
Общо	8 186	2 782	5 404	8 107	2 534	5 573
Неграмотни	782	405	377	537	251	286
Незавършено начално	1 259	728	531	1 086	633	453
Начално	3 280	1 649	1 631	3 117	1 390	1 727
Основно	2 619		2 619	3 023	260	2 763
Средно	246	x	246	344	x	344

Малолетни и непълнолетни лица, пострадали от престъпления по пол и възраст

(Брой)

Вид на престъплението	2005				2006			
	общо	в т.ч. момичета	възраст		общо	в т.ч. момичета	възраст	
			малолетни - 8 - 13	непълнолетни - 14 - 17			малолетни - 8 - 13	непълнолетни - 14 - 17
Общо	3 146	1 163	1 155	1 991	3 209	1 128	1 042	2 167
в това число:								
Убийство (довършено и опит)	9	5	4	5	7	3	2	5
Умишлено нанесена телесна повреда	196	38	60	136	257	52	77	180
Изнасилване (довършено и опит)	85	82	19	66	69	60	18	51
Блудство	162	113	116	46	162	104	109	53
Кражба	1 191	421	329	862	1 283	426	344	939
Грабеж	459	116	143	316	409	107	112	297

Отвлечане	27	20	9	18	24	14	4	20
в т.ч. с цел предоставяне за развратни действия	1	1	-	1	10	7	1	9
Измама и изнудване	94	9	46	48	75	8	25	50
Склоняване към просия	49	26	42	7	49	21	25	24
Склоняване и принуждаване към проституция	31	25	9	22	24	23	5	19
Склоняване към хомосексуални действия	6	-	4	2	9	-	6	3
Малтретиране в семейството	153	65	94	59	126	60	79	47
Малтретиране извън семейството	250	93	111	139	178	66	61	117
Трафик на хора	12	12	8	4	12	12	3	9
Детска порнография	1	1	-	1	3	2	2	1

Глава втора

ПРОМЕНИ В ЖИВОТА НА МЛАДЕЖТА ПРЕЗ 2006 ГОДИНА

2.1. Социален статус *(данни от изследвания за периода 1999-2007)*

Анализът и данните са от серия представителни за страната изследвания, проведени от Агенция Медиана в периода юни 1999 г. – януари 2007 г. с над 15 000 човека над 17 години (младежката съвкупност е повече от 5 000 човека в интервала 17-35 г.). Данните са **напълно сравними**, като са използвани идентични индикатори във всяко изследване. Стратификационното деление е направено **изцяло на базата на потреблението** – измерено не като самооценка, а като отчет за изминал период от време. Потреблението се измерва на базата на две “кошници” от потребителски стоки и услуги. Първата включва стоки и услуги за ежедневна употреба (отчет за потребяването им в едногодишен период). Втората - стоки за дълготрайна употреба (за двугодишен период). На базата на потреблението е оформена следната шест степенна стратификационна скала на българското общество:

1. “ЗАМОЖНИ” (хора, които нямат проблем с ежедневието, а не свръх богати)
2. “ДОБРЕ“
3. „БЕЗ ГОЛЕМИ МАТ. ПРИТЕСНЕНИЯ“
4. “МАТЕРИАЛНО ПРИТЕСНЕНИ “
5. “БЕДНИ”
6. “МИЗЕРСТВАЩИ” (които са включени в обществото, а не клошари и живеещи на улицата)

ПРОМЕНИ В СТРАТИФИКАЦИОННАТА СТРУКТУРА НА МЛАДИТЕ

1999 Г. – 2007 Г.

(% от младите 18-35 г.)

	1999	2002	2004	2006	2007
ЗАМОЖНИ	3.1	7.4	11.8	23.7	24.6
ДОБРЕ	10.4	13.8	17.4	16.7	21.5
БЕЗ ГОЛЕМИ МАТ. ПРИТЕСНЕНИЯ	32.0	43.9	45.1	38.7	38.7
МАТЕРИАЛНО ПРИТЕСНЕНИ	36.3	19.9	15.3	12.4	10.4
БЕДНИ	13.9	13.0	8.7	7.8	4.2
МИЗЕРСТВАЩИ	4.2	2.1	1.6	0.7	0.6

СРЕДЕН СТРАТИФИКАЦИОНЕН ИНДЕКС*

*В случая като най-синтетичен показател е използван създаденият от нас "Среден Стратификационен Индекс" (ССИ). На различните стъпки в шест степенната скала се придават стойности от 1 ("Мизерстващ") до 6 ("ЗАМОЖЕН"). ССИ представлява усреднената стойност (положението между мизерията и материалното благосъстояние, достигнато от групата на 18-35 годишните.

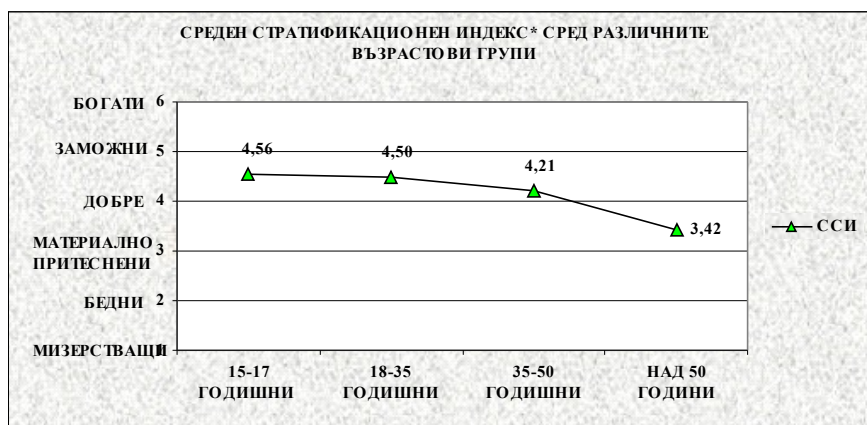
Прави впечатление, че младежката възрастова група е значително по-добре от родителската генерация. Всъщност, младежите са първите бенефициенти на подобряващия се материален стандарт на семейството като цяло. Родителите жертват част от своите нужди, за да купят нов компютър, мобилен телефон, нови маратонки или да изпратят „децата“ на море.

СТРАТИФИКАЦИЯ В РАЗЛИЧНИТЕ ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ

% в различните възрастови групи

	15-17	18-35	36-50	Над 50 г.
ДОБРЕ И ЗАМОЖНИ	48.3	46.1	36.2	15.8
БЕЗ ГОЛЕМИ МАТ. ПРИТЕСНЕНИЯ	40.7	38.7	37.9	28.1
БЕДНИ И МАТЕРИАЛНО ПРИТЕСНЕНИ	11.0	15.2	25.8	56.1

Доколкото боравенето с термини може да даде превратна картина на процесите, по-долу даваме конкретните проявления на промяната в материалния жизнен стандарт на младите хора.

„КОЕ ОТ ИЗБРОЕНИТЕ ПО-ДОЛУ НЕЩА В ТАБЛИЦАТА ИМАТЕ ВЪВ ВАШЕТО СЕМЕЙСТВО:”

% от младите 18 - 35 години

	ДА, ИМАМЕ	
	2006	2007
АВТОМАТИЧНА ПЕРАЛНА МАШИНА	78	84
ВИЛА	20	30
АВТОМОБИЛ	51	68
ДВА ИЛИ ПОВЕЧЕ АВТОМОБИЛА	4	9
МУЗИКАЛНА УРЕДБА	39	61
КЛИМАТИК	11	17

„МОЖЕТЕ ЛИ ДА КАЖЕТЕ, ЧЕ СТЕ ЧОВЕК, КОЙТО:”

% от младите 18 - 35 години

	ДА, ТОВА ВАЖИ ЗА МЕН	
	2006	2007
СПОРТУВА - ХОДИ ДА ИГРАЕ ТЕНИС / ХОДИ НА СКИ /НА ПЛУВАНЕ	11	21
ХОДИ НА ФИТНЕС/ АЕРОБИКА ИЛИ ДРУГИ ПОДОБНИ	15	17
СЪБОТА И НЕДЕЛЯ ЧЕСТО ХОДИ НА ИЗЛЕТИ (НА ПОЧИВКА)	17	20
ЧЕСТО ПОЛЗВА ТАКСИ	18	21

“КОГА ЗА ПОСЛЕДЕН ПЪТ ХОДИХТЕ НА ПОЧИВКА?”

% от 18-35 годишните

	2006	2007
В РАМКИТЕ НА ПОСЛЕДНИТЕ 3 ГГГОДИНИ	59.5	68.7
ПРЕДИ ПОВЕЧЕ ОТ 3 ГОДИНИ	24.8	20.0
НИКОГА	15.7	11.3

Тези положителни тенденции за подобряване на материалния статус на младите хора в България не се отнасят до всички групи младежи. Наблюдаваме ясно изразен процес на ромизация на бедността. Това не значи, че българите и българските турци изчезват от тази категория, а просто, че е налице тенденция именно ромите да бъдат най-масово представени в групата

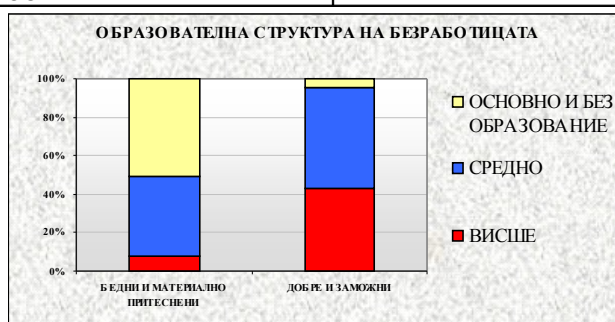
на бедните и мизерстващите. Бидейки около 8 % от младежката група, те излъчват 29 % от бедността сред младежите. Става дума именно за процес, а не за моментно състояние. Младите българи и турци повишават образователното и квалификационното си ниво, пазарът на труда ги поема все по-масово – съответно те „изплуват” нагоре. При младите роми тези процеси не се наблюдават.

Още по-показателни са данните как ниското материално положение влияе върху развитието на младите хора.

ОБРАЗОВАТЕЛНА СТРУКТУРА НА БЕДНОСТТА

% в различните страти (18-35)

	БЕДНИ И МАТЕРИАЛНО ПРИТЕСНЕНИ	ДОБРЕ И ЗАМОЖНИ
ВИСШЕ	7.8	42.7
СРЕДНО	41.1	52.9
ОСНОВНО И БЕЗ ОБРАЗОВАНИЕ	51.2	4.3

Образованието и етническата принадлежност се явяват основните фактори, обуславящи бедността. Приблизително 51% от бедните са с основно и по-ниско образование. Това се вижда още по-добре, ако погледнем какъв е материалният статус на младите от различните етнически и образователни групи – само 9% от младите българи са материално притеснени, докато за българските турци това са 24.6%, а за ромите – 52.2%. Тези данни могат да наведат на мисълта за дискриминация на едни етнически или образователни слоеве. Проблемът далеч не е дискриминационен (или поне не само и не основно). Основният проблем е в пазара на труда. Той не поема неквалифицираната работна ръка. Не се нуждае от нея, а и в обозримо бъдеще едва ли можем да очакваме засилено търсене на такава – при нивото на автоматизация и компютързация на процесите в производството, търговията и услугите. Ромите са 8% от младежката група, но излъчват 28% от безработицата в страната.

През 2007 година стратификационната тенденция е все повече млади и образовани хора да се вписват успешно на трудовия пазар и съответно да повишават жизнения си стандарт. Обратно, необразованите и неквалифицирани млади (като основната маса от тях са роми) не успяват да продават труда си и са обречени да са на дъното на социалната пирамида.

Същевременно, данните дават основание **да се прогнозира увеличаване на дела на бедните в обществото в обозримо бъдеще и то именно при младите**. Основният фактор за това е промяната на етническата структура на обществото. От една страна имаме „ромизация на бедността”, а от друга е налице и „ромизация на младежта”. При запазване на настоящото положение с образователно квалификационното ниво на ромите, в непосредствено бъдеще

икономиката ще започне да изпитва дефицит на кадри при увеличаваща се безработица и увеличаваща се бедност. Докато българите и българските турци се ориентират към свито генерационно възпроизводство (семеен модел с едно и две деца), то при ромите се наблюдава разширено възпроизводство. Това може да се види в данните по-долу.

„КОЛКО ДЕЦА/МЛАДЕЖИ ИМА ВЪВ ВАШЕТО ДОМАКИНСТВО?“

Среден брой деца в различните етнически групи (18-35г.)

БЪЛГАРИ	1.30
ТУРЦИ	1.43
ЦИГАНИ	2.21

„АКО ЗАВИСЕШЕ САМО ОТ ВАШЕТО ЖЕЛЕНИЕ, КОЛКО ДЕЦА БИХТЕ ИСКАЛИ ДА ИМАТЕ?“

% от 15-35 годишните в съответната етническа група

	БЪЛГАРИ	ТУРЦИ	ЦИГАНИ
ЕДНО	22.2	9.6	1.1
ДВЕ	63.7	84.2	49.5
ТРИ И ПОВЕЧЕ ДЕЦА	11.9	5.3	48.4
НИТО ЕДНО	2.2	0.9	1.1

В пряка връзка със стратификационните модели и структура на поведение са рисковото и девиантното поведение на младежите.

Няма никакво съмнение, че т.нар. „рисковото поведение“ има пряка връзка със страха от санкции. Съответно колкото повече се увеличава шансът да те хванат (и санкционират), толкова повече намалява и „рисковото поведение“. И обратното – усещането за безнаказаност увеличава „рисковото поведение“. В този смисъл усещането за наличие на санкционираща сила (институция) е в основата на разпространението или намаляването на девиантното поведение. Изследването от 2006 г. установи, че младите хора нямат усещането, че живеят в правово общество – че има сила, институция, която се противопоставя на отклоняващото се поведение и престъпността. Положението към 2007 г. е малко по-добро, но все още е твърде тревожно.

“ПО-СКОРО СЪГЛАСЕН ИЛИ ПО-СКОРО НЕСЪГЛАСЕН СТЕ СЪС СЛЕДНИТЕ ТЪВРДЕНИЯ:”

% от 18-35 годишните

		2005	2006
СМЯТАМ, ЧЕ У НАС МОЖЕШ ДА ИЗВЪРШИШ ВСЯКАКВО ПРЕСТЪПЛЕНИЕ И ДА СЕ ИЗМЪКНЕШ, АКО СИ ПЛАТИШ	ДА	77.6	65,7
СМЯТАМ, ЧЕ У НАС САМО БЕДНИТЕ ПРЕСТЪПНИЦИ ВЛИЗАТ В ЗАТВОРА	ДА	69.4	60,1
У НАС ВСИЧКИ ХОРА СА РАВНИ ПРЕД ЗАКОНА	ДА	13,2*	29,2
БИХ СИ КУПИЛ ОГНЕСТРЕЛНО ОРЪЖИЕ, ЗА ДА СЕ ЗАЩИТАВАМ САМ	ДА	25,9	28,2
АКО ЧОВЕК СТАНЕ СВИДЕТЕЛ НА ПРЕСТЪПЛЕНИЕ, ДНЕС Е ПО-ДОБРЕ ДА СИ ТРАЕ, ЗА ДА НЕ ПОСТРАДА	ДА	62,0*	45,4
НИКОЙ НЯМА ДА ТИ ОБЪРНЕ ВНИМАНИЕ, АКО СИГНАЛИЗИРАШ ЗА НЕРЕДНОСТИ И ДОРИ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ, КОИТО СЕ ИЗВЪРШВАТ НА УЛИЦАТА, ПРЕД ОЧИТЕ НА ВСИЧКИ	ДА		44,6
ПОЛИЦИЯТА ЧЕСТО СЕ ПРАВИ, ЧЕ НЕ ВИЖДА ОЧЕВИДНИ ПРАВОНАРУШЕНИЯ И БЕЗОБРАЗИЯ	ДА		55,7
СМЯТАМ, ЧЕ У НАС НЯМА НИКАКЪВ ШАНС ДА ИЗВОЮВАШ ЧРЕЗ СЪД ПРАВАТА СИ, АКО СИ БЕДЕН И СЛАБ	ДА	73.7	67,7

По-малко от половината от младите хора в страната са уверени, че престъпността в крайна сметка е опасна (не води до добро) за тези, които се докоснат до нея.

Другият важен фактор е криминогенната среда – престъпността като ежедневие. Тук отново имаме добри и лоши новини. Добрата е, че имаме основание да

предположим намаляване на престъпността. Младите хора станали обект на престъпление са намалели с 3 % в рамките на една година. При най-младите (15-18 г.) намалението е още по-сериозно, въпреки, че те все още са най-застрашения контингент от населението – тук вероятно дават отражение и мерките които се предприемат в училищата.

“ПРЕЗ ПОСЛЕДНИТЕ 12 МЕСЕЦА СЛУЧВАЛО ЛИ ВИ СЕ Е (НА ВАС, НА ВАШЕТО СЕМЕЙСТВО) ДА БЪДЕТЕ ОБЕКТ НА ПРЕСТЪПНО ПОСЕГАТЕЛСТВО – ОБИР, ГРАБЕЖ, РЕКЕТ, ПОБОЙ ИЛИ ДРУГО НАСИЛИЕ?”

% в различните възрастови групи
2007

	15-18 ГОДИШНИ	18 - 35 ГОДИШНИ	36 - 50 ГОДИШНИ	НАД 50 ГОДИШНИ
ДА, ВЕДНЪЖ	9,8	6,4	9,8	7,5
ДА, ПОВЕЧЕ ОТ ВЕДНЪЖ	5,7	4,5	3,4	5,3
НЕ	84,5	89,2	86,8	87,2
	100,0	100,0	100,0	100,0

„ОБЪРНАХТЕ ЛИ СЕ ЗА СЪДЕЙСТВИЕ КЪМ ПОЛИЦИЯТА?”

% от 18-35 годишните били обект на престъпление

	2006	2007
ДА	63,6	53,3
НЕ	36,4	46,7

Същевременно е тревожен фактът за битовизация и фактическа декриминализация на част от престъпността. Младите хора не се обръщат към полицията за съдействие. Причината е в негативния опит на тези, които са сезирали органите – само на 53% от сигналите е обърнато внимание, към тях са се отнесли формално и с безразличие. Другият фактор е свързан с факта, че официално обявените за престъпление дейности са известни и за младите хора е очевидно, че не се преследват от полицията и съответните органи. Положителна е тенденцията на намаляване на това „знание”.

Тревожен е и факта, че насилието в училищата, макар и с ниски темпове, се увеличава.

“КОЛКО ЧЕСТО СТАВАТ СБИВАНИЯ В УЧИЛИЩЕТО ТИ? “

Сондаж (ученици) 15 – 18 г

	2006	2007
ВСЕКИ ДЕН, ПОЧТИ ВСЕКИ ДЕН	5.3%	6.5%
2- 3 ПЪТИ СЕДМИЧНО	4.8%	13.5%
2 – 3 ПЪТИ МЕСЕЧНО	13.0%	16.9%
ПО-РЯДКО	39.6%	40.3%
ПОЧТИ НИКОГА	37.4%	22.8%
	100.0%	100.0%

Данните показват и увеличаване на дребните „простъпки” в рамките на училището – бой, тормоз на по-малките, „джобенето”. Тези на пръв поглед дребни прегрешения, обаче, далеч не са безобидни.

„МНОГО ЖЕНИ (А И МЪЖЕ), КОИТО СЕ ПРИБИРАТ КЪСНО ВЕЧЕР НОСЯТ В СЕБЕ СИ СРЕДСТВА ЗА САМОЗАЩИТА – НОЖОВЕ, СПРЕЙОВЕ, ЕЛЕКТРОШОКОВЕ, БОКС И ДР. ВИЕ ПОЛЗВАТЕ ЛИ НЯКАКВО СРЕДСТВО ЗА САМОЗАЩИТА?”

	НОСЯТ	НЕ НОСЯТ
УЧИЛИЩА, В КОИТО СТАВА СБИВАНИЯ	19.5%	80.5%
УЧИЛИЩА, В КОИТО НЯМА СБИВАНИЯ ИЛИ СТАВАТ МНОГО РЯДКО	10.0%	90.0%

„СТАВАТ ЛИ ЧЕСТО СБИВАНИЯ В УЧИЛИЩЕТО ВИ?“

% от 15-19 годишните

	УПОТРЕБЯВАЛИ „ТРЕВА“	НЕУПОТРЕБЯВАЛИ	
ПОЧТИ ВСЕКИ ДЕН	26.1%	73.9%	100
2-3 ПЪТИ СЕДМИЧНО	20.8%	79.2%	100
2-3 ПЪТИ МЕСЕЧНО	20.0%	80.0%	100
ПО-РЯДКО	17.0%	83.0%	100
ПОЧТИ НИКОГА	7.8%	92.2%	100

На практика, рисковото поведение започва от училищната среда и усещането за безконтролност и липса на ефективни санкции. (виж и раздел „Наркотици“). **Всяко пето дете (младеж) от училищата с нисък контрол носи в себе си някакво „желязо“.**

2.2. Образование

Положителна е тенденцията на нарастване на образователния ценз и обхващане на българските младежи. Тази тенденция е основа на създаване и налагане на условия за подобряване на социалния статус на младежта. Резултатите от проведеното изследване за изработване на Годишния доклад за младежта за 2006 очертават образованието и етническата принадлежност като основните фактори, обуславящи бедността. Приблизително 51% от бедните са с основно и по-ниско образование. Това се вижда още по-добре ако погледнем какъв е материалният статус на младите от различните етнически и образователни групи – само 9% от младите българи са материално притеснени, докато за българските турци това са 24.6%, а за ромите – 52.2%. Тези данни могат да наведат на мисълта за дискриминация на едни етнически или образователни слоеве. Проблемът далеч не е дискриминационен (или поне не само и не основно). Основният проблем е в пазара на труда. Той не поема неквалифицираната работна ръка. Не се нуждае от нея, а и в обозримо бъдеще едва ли можем да очакваме засилено търсене на такава – при нивото на автоматизация и компютързация на процесите в производството, търговията и услугите. Ромите са 8% от младежката група, но излъчват 28% от безработицата в страната.

Тенденции, нагласи и проблеми

Общите нагласи на българите към образованието са:

- Образованието повишава своето общо ценностно значение за младите хора и техните родители;
- Стремехът към високо образование е мотивиран от желанието за увеличаване на шансовете за по-доходна работа и престижна професия;
- Стойността на образованието все повече се измерва не само с формалната диплома, а и с овладяването на чужд език, компютърни технологии, неформално образование за придобиване на допълнителни знания и умения за живот

- Определено демотивиращо въздействие оказват младежката безработица и просперитетът на хора без нужното образование.

На фона на тези задълбочаващи се положителни нагласи, съществуват и редица проблеми. И през тази година продължава тенденцията на обвързване на достъпа до средно и висше образование с материалните възможности на родителите. Основните моменти, в които се къса връзката на продължаващото образование са 5-ти, 7-ми - 8-ми клас и при кандидатстване във висши училища. Достъпът до учебници, помагала, компютър, интернет също продължава да е обвързан с материалните възможности на родителите, въпреки началото на положителни промени, свързани с нарасналите ангажименти на училището в това отношение.

Качеството на образованието е „младежният проблем на обществото” днес. Наблюдава се **формализация** на образованието, като дипломата за завършена степен на образованието все повече отразява просто броя преседяни в училище години, но не и реални знания. Липсва **система за контрол на качеството** на работата на образователната институция и отделните училища – качеството на крайния продукт, знанията и уменията на учащите се. Както учениците, така и родителите, обаче, не виждат в матурите точно този крайно необходим (и полезен) механизъм за оценяване работата на образователната институция. Формализацията на образованието намира израз и в огромния брой „свободни часове” на учащите се. Особено тревожно е положението в последните класове на средното образование, където учебниците са рядкост, а свободните часове - редовна практика. Сnižаването на качеството на образованието принуждава родителите да влязат в системата на частните уроци – особено при кандидатстване в „елитни” средни училища и висши училища. Това се явява още една финансова преграда пред кадрните млади хора от семействата с ниски доходи – те просто нямат пари за частни уроци и младежите отпадат.

Интернет средата все повече се превръща в основно средство за комуникация в младежката възрастова група. Това следва да се има предвид при опитите да се достигне до младежта в образователния процес, тъй като интерактивните методи за преподаване все още са мечта за много от среднообразователните и висшите училища. Наблюдава се тенденцията „образите изместват словото”. За съжаление книгата все повече губи съревнованието си с Интернет и телевизията.

Проблемите

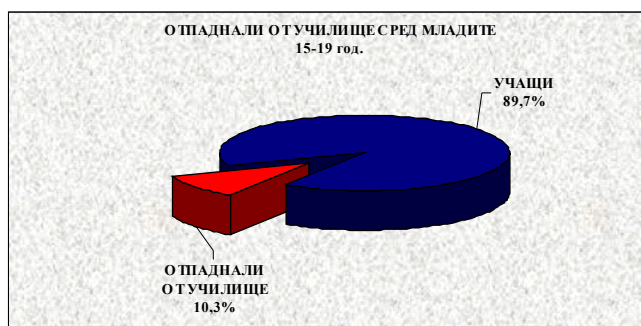
Изработената Национална програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка (2006-2015 г.), която е приета от Министерски съвет през 2006 година, ясно фиксира основните проблеми на училищното образование. Анализът на актуалното състояние на училищното образование извежда на преден план няколко основни проблема.

- **Ориентираност на системата към запаметяване и възпроизвеждане**, а не към провокиране на мислене, самостоятелност и формиране на умения. За разлика от други образователни системи, в които през последните години се правят успешни опити да се промени логиката на взаимоотношенията учител-ученик, българското училищно образование продължава да е изградено по модела учителят е даващият знание и упражняващият власт, а ученикът – получаващият и подчиненият. Тази едностранчивост във връзката учител-ученик е пречка за развитие на инициативността и находчивостта на учениците. В съвременния свят на информационно насищане училището не е единственият, а в много случаи не е и основният източник на информация за децата. Това предопределя и новата роля на учителя – превръщането му от

монополист на знанието в миналото, в медиатор между информационния хаос и подредените знания днес.

- **Липса на система за национално външно оценяване и недостатъчно ефективна система за вътрешно оценяване на качеството на образованието.** По отношение на действащата система за оценяване на знанията и уменията на учениците биха могли да се направят поне два важни извода. От една страна, в рамките на системата за вътрешно оценяване се използват традиционни и недостатъчно ефективни методи. Изискването ученикът да възпроизвежда казаното от учителя или написаното в учебника, търсенето на ефекта на изненадата при изпитването, както и възможността за влияние на субективни фактори при поставянето на оценката не стимулират ученика да покаже най-доброто от себе си. Наред с това, отсъствието на национална система за външно оценяване не позволява да се съизмерват постиженията на учениците от един випуск в различните училища (изводи за качеството на преподаването в училището, както и за качеството на работата на отделния учител) и да се съпоставят резултатите на учениците от различни випуски (изводи за тенденциите в развитието на качеството на образованието в национален мащаб).
- **Голям брой необхванати и отпадащи деца.** В България се наблюдава тревожно висок процент на децата в задължителна училищна възраст, които или не са обхванати от системата на образование, или впоследствие отпадат от нея. Най-голям е относителният дял на децата от рискови групи и в частност сред ромското население. Последницата е създаване на големи диспропорции в степента на образованост, в резултат на което относително компактни групи остават в периферията на обществения живот и са допълнително затруднени в интеграцията си. Този проблем има по-широки социални измерения и не може да бъде решен само с мерки в областта на образованието.

ОБРАЗОВАНИЕ

Отпадналите от образование представляват 10,3% от младежите 15-19 години. Половината от тях са роми. В абсолютни стойности това означава, че близо 30 000 младежи не завършват и няма да завършат средното си образование.

**МАТЕРИАЛНО ПОЛОЖЕНИЕ И ОБРАЗОВАНИЕ
УЧАТ ИЛИ СА ПРЕКЪСНАЛИ**

% в различните страти (15-19)

	УЧАТ	ПРЕКЪСНАЛИ
ЗАМОЖНИ	100.0%	0,0
ДОБРЕ	95.5%	4.5%
БЕЗ ГОЛЕМИ МАТ. ПРИТЕСНЕНИЯ	90.9%	9.1%
БЕДНИ И МАТЕРИАЛНО ПРЕТЕСНЕНИ	52.8%	47.2%

ИМАТ ЛИ ДЕЦАТА, КОИТО УЧАТ НЕОБХОДИМИТЕ УЧЕБНИЦИ

% от учениците

ИМАТ ВСИЧКИ УЧЕБНИЦИ/ПОВЕЧЕТО ОТ ТЯХ	84.8
ИМАТ ПОЛОВИНАТА УЧЕБНИЦИ	5.9
НЯМАТ НЕОБХОДИМИТЕ УЧЕБНИЦИ	9.4

„Ученето“ без учебници представлява сериозен проблем – 15% от учениците нямат всички необходими учебници, а близо 10% учат практически без учебници. Особено тежък е проблема след 10 клас – между 24% и 28% от учениците в 11 и 12 клас учат без учебници.

СЪОРЪЖЕНОСТ С УЧЕБНИЦИ В РАЗЛИЧНИТЕ СТРАТИФИКАЦИОННИ ГРУПИ

% в различните страти според родителите

	ИМАТ ВСИЧКИ УЧЕБНИЦИ/ПОВЕЧЕТО ОТ ТЯХ	НЯМАТ НЕОБХОДИМИТЕ УЧЕБНИЦИ
ЗАМОЖНИ	100.0%	0,0
ДОБРЕ	95.3%	4.7%
БЕЗ ГОЛЕМИ МАТ. ПРИТЕСНЕНИЯ	91.6%	8.4%
БЕДНИ МАТЕРИАЛНО ПРЕТЕСНЕНИ	79.1%	20.9%

Както се вижда проблемът е чисто материален – бедните родители не съумяват да осигурят необходимите пособия за своите деца. Данните показват сериозни проблеми в образователната система. Азис е по известен от Дарвин, за огромна маса от абитуриентите, Русия и САЩ са се били докрай през Втората световна война (любопитно кой ли е победил!), вече вътрешното ни, европейско Балтийско море се щура между Аляска, Канада и Съединените щати, а съседна Андора е пратена на заточение в Африка. А правилни отговори на всичките тези дванадесет елементарни въпроса могат да дадат едва 4 % (!) от младите хора в страната. Възрастните – отдавна напуснали и дори забравили ученическата скамейка, които могат да отговорят на същите тези въпроси са три пъти повече! На практика само за едно поколение „багажът“ от знания на младата генерация е намалял три пъти! И проблемът не е, че младите знаят за кого се е оженил/ омъжил Азис, а че една трета не знаят какво означава число на квадрат. Получаването на реални знания и умения се пренася от държавно гарантираното „безплатно“ образование в сферата на пазарните отношения – платени училища и университети, допълнителни (платени) курсове за попълване на дупките в образованието,

възможност да купиш компютърна децата си и да ги изпратиш на езикови курсове.

ЧАСТНИ УРОЦИ

„ХОДИТЕ/ХОДЕЛИ ЛИ СТЕ НА ДОПЪЛНИТЕЛНИ УРОЦИ ПО МАТЕМАТИКА, БЪЛГАРСКИ, ЗАПАДЕН ЕЗИК ИЛИ ПО ДРУГ УЧЕБЕН ПРЕДМЕТ?“

	<i>% от учащите</i>
НЕ ХОДЯ	50.3
ПРЕДИ ХОДЕХ, НО ВЕЧЕ НЕ	34.4
ДА , И В МОМЕНТА ХОДЯ	15.3

КОЙ ХОДИ НА ЧАСТНИ УРОЦИ ?

% в различните стратификационни групи

	НЕ ХОДЯ	ХОДЕЩИ В МОМЕНТА ИЛИ ПРЕДИ ТОВА
ЗАМОЖНИ	21.6%	78.4%
ДОБРЕ	42.2%	57.9%
БЕЗ ГОЛЕМИ МАТ. ПРИТЕСНЕНИЯ	64.4%	35.6%
БЕДНИ И МАТЕРИАЛНО ПРЕТЕСНЕНИ	78.9%	21.1%

РАБОТА С КОМПЮТЪР И ВЛАДЕЕНЕ НА ЧУЖД ЕЗИК

„МОЖЕТЕ ЛИ ДА РАБОТИТЕ С КОМПЮТЪР?“

% в различните страти (15-35 г)

	БЕДНИ И МАТЕРИАЛНО ПРЕТЕСНЕНИ	БЕЗ ГОЛЕМИ МАТ. ПРИТЕСНЕНИЯ	ДОБРЕ	ЗАМОЖНИ
НЕ, НЕ УМЕЯ	66.9%	25.5%	17.0%	6.2%
СЛАБО / МОГА ДА СЕ ОПРАВЯМ	13.7%	29.9%	22.0%	16.2%
ДА, МОГА ДА РАБОТЯ С КОМПЮТЪР	19.4%	44.6%	61.0%	77.7%
	100	100	100	100

„ПОЛЗВАТЕ ЛИ ИНТЕРНЕТ?“

% в различните страти (15-35 год)

	БЕДНИ И МАТЕРИАЛНО ПРЕТЕСНЕНИ	БЕЗ ГОЛЕМИ МАТ. ПРИТЕСНЕНИЯ	ДОБРЕ	ЗАМОЖНИ
ДА	20.3%	55.2%	67.6%	86.2%

НЕ	79.7%	44.8%	32.4%	13.8%
----	-------	-------	-------	-------

„ЗНАЕТЕ ЛИ НЯКАКЪВ ЗАПАДЕН ЕЗИК?“

% в различните страти (15-35 год)

	БЕДНИ И МАТЕРИАЛНО ПРЕТЕСНЕНИ	БЕЗ ГОЛЕМИ МАТ. ПРЕТЕСНЕНИЯ	ДОБРЕ	ЗАМОЖНИ
ДА	17.7	31.6	47.7	58.5
ДОНЯКЪДЕ	8.5	31.3	24.9	23.8
НЕ	73.8	37.1	27.5	17.7

**РОМИТЕ
ХОДЯТ ЛИ НА УЧИЛИЩЕ?**

% в различните етнически групи (15-19 год.)

	УЧАТ	ПРЕКЪСНАЛИ
БЪЛГАРИ	98.1	1.9
БЪЛГАРСКИ ТУРЦИ	76.9	23.1
РОМИ	41.5	58.5

ИМАТ ЛИ НЕОБХОДИМИТЕ УЧЕБНИЦИ ТЕЗИ, КОИТО ХОДЯТ НА УЧИЛИЩЕ ?

(15-19 год.)

	ИМАТ ВСИЧКИ УЧЕБНИЦИ/ПОВЕЧЕТО ОТ ТЯХ	НЯМАТ НЕОБХОДИМИТЕ УЧЕБНИЦИ
БЪЛГАРИ	84.6%	15.4%
БЪЛГАРСКИ ТУРЦИ	89.3%	10.7%
РОМИ	80.0%	20.0%

ОСНОВНИТЕ КОДОВЕ НА НОВОТО ВРЕМЕ

„МОЖЕТЕ ЛИ ДА РАБОТИТЕ С КОМПЮТЪР?“

% от 15-35 годишните

	НЕ	СЛАБО	МОГА ДА РАБОТЯ
БЪЛГАРИ	16.5%	24.0%	59.5%
БЪЛГАРСКИ ТУРЦИ	53.1%	25.5%	21.4%
РОМИ	77.3%	14.4%	8.2%

„ПОЛЗВАТЕ ЛИ ИНТЕРНЕТ?„

% от 15-35 годишните

	ДА	НЕ
БЪЛГАРИ	67.8	32.2
БЪЛГАРСКИ ТУРЦИ	30.6	69.4
РОМИ	10.3	89.7

„ЗНАЕТЕ ЛИ НЯКАКЪВ ЗАПАДЕН ЕЗИК?“

*% от 15-35
годишните*

	ДА	ДОНЯКЪДЕ	НЕ
БЪЛГАРИ	43.5	27.2	29.3
БЪЛГАРСКИ ТУРЦИ	26.5	21.4	52.0
РОМИ *	9.3	10.3	80.4

*Трябва да се има предвид че в болшинството от случаите под западен език ромите разбират турският.

ПЛАНОВЕ ЗА БЪДЕЩЕТО

„КАКВО СМЯТАТЕ ДА ПРАВИТЕ СЛЕД КАТО ЗАВЪРШИТЕ УЧИЛИЩЕ?“

% от учащите

ЩЕ ЗАПОЧНА РАБОТА	24.2
ЩЕ СЛЕДВАМ В УНИВЕРСИТЕТ В БЪЛГАРИЯ	55.1
ЩЕ УЧА В ЧУЖБИНА	10.5
НИЩО / ЩЕ ПОЧИВАМ	0.3
НЕ ЗНАМ	9.9

Прави впечатление високият процент млади хора, които смятат да продължат образованието си в чужбина. Може да се предвиди в скоро време дефицит на кандидати за редица български висши училища.

2.3. Здравеопазване

Близо 15 % от младите хора са въвн от системата за профилактика и периодично здравно наблюдение. Около 7 % са практически въвн от всякакъв досег със здравната система. Не се наблюдават промени в сравнение с предходната година.

Училището е положителен фактор в здравния контрол върху младите хора. След напускане на ученическата скамейка контактът със здравната система рязко пада, като близо една пета от младите хора са практически въвн от всякаква профилактика. Въпреки рекламните кампании и профилактични акции, близо 15 % от младите жени (25-35 г.) не са достигнали до услуги като периодични мамологични, АГ и други прегледи. Една четвърт от младите мъже в същата възраст също не са имали контакт с лекар от 4 години и повече. Всъщност, грижата и контролът върху здравното състояние започва основно

след появата на болестите. Причината е както в здравната култура, така и във възможността за достъп до здравната система.

„ТАЗИ ЕСЕН НАПРАВИХА ЛИ ВИ ВАКСИНАЦИЯ (ИМУНИЗАЦИЯ) СРЕЩУ ГРИП И ДРУГИ ПРОСТУДНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ?“

% от групата на 18-35 годишните

	2004	2005	2006	2007
ДА	7.1	10.3	14.1	12.2
НЕ	92.9	89.7	85.9	87.8

„ТАЗИ ЕСЕН НАПРАВИХА ЛИ ВИ ВАКСИНАЦИЯ (ИМУНИЗАЦИЯ) СРЕЩУ ГРИП И ДРУГИ ПРОСТУДНИ ЗАБОЛЯВАНИЯ?“

% от съответната възрастова група

	15-19 ГОДИНИ	20-35 ГОДИНИ	36- 50 ГОДИНИ	НАД 50 ГОДИНИ
ДА	15.1	10.4	12.4	10.7
НЕ	84.9	89.6	87.6	89.3

Особено тревожно е тясното обвързване на материалното положение на семейството и достъпа да здравна помощ. Членовете на семействата с ограничени финансови възможности често се самолекуват и то без необходимите лекарства, а някаква форма на почивка е била достъпна едва за един от всеки седем от тях (в последните две години).

„СЛУЧВАЛО ЛИ СЕ Е, КОГАТО НЯКОЙ СЕ РАЗБОЛЕЕ ДА НЕ МОЖЕТЕ ДА КУПИТЕ ЛЕКАРСТВА, ЗАЩОТО НЯМАТЕ ПАРИ?“

% от 15 – 35 годишните в съответната стратификационна група

	БЕДНИ И МАТ. ПРИТЕСНЕНИ	БЕЗ ГОЛЕМИ МАТ. ПРИТЕСНЕНИЯ	ДОБРЕ	ЗАМОЖНИ
ДА	59.4	22.1	13.1	11.6
НЕ	40.6	77.9	86.9	88.4

Достъпът до здравни грижи и стоматологична помощ е много тясно зависим от материалния статус на домакинствата, в които живеят младите хора. Особено тежко е положението при стоматологичната помощ сред младите роми. Близко една трета от младите хора със стоматологични проблеми не могат да си позволят да си оправят зъбите, като при ромите този процент достига до 54 %. Тази зависимост се отразява при анализа по етнически групи.

При стоматологичната помощ като цяло картината е положителна. Все повече млади хора са успели да достигнат до стоматологична помощ, намалява и обемът на младите хора със стоматологични проблеми. Същевременно близо една трета от младите хора, които се нуждаят от зъболечение, не могат да стигнат до него.

„ИМАТЕ ЛИ РАЗВАЛЕНИ ЗЪБИ?“

% от 15 – 35 годишните в съответната стратификационна група

	БЕДНИ И МАТ. ПРИТЕСНЕНИ	БЕЗ ГОЛЕМИ МАТ. ПРИТЕСНЕНИЯ	ДОБРЕ	ЗАМОЖНИ
ДА	47.5	30.9	32.0	24.6
НЕ	52.5	69.1	68.0	75.4
	100.0	100.0	100.0	100.0

**„КАТО ЦЯЛО ОПРАВЯТЕ ЛИ СИ ЗЪБИТЕ ИЛИ НЕ ХОДИТЕ НА
ЗЪБОЛЕКАР?“**

% от 15 – 35 годишните с развалени зъби в съответната стратификационна група

	БЕДНИ И МАТ. ПРИТЕСНЕНИ	БЕЗ ГОЛЕМИ МАТ. ПРИТЕСНЕНИЯ	ДОБРЕ	ЗАМОЖНИ
ДА, ОПРАВЯМ ГИ	42.4	71.4	83.5	90.6
НЕ ХОДЯ НА ЗЪБОЛЕКАР	57.6	28.6	16.5	9.4
	100.0	100.0	100.0	100.0

Причината за това е повече от очевидна, ако проследим връзката между достъпа до стоматологична помощ и материалното положение на семейството. В случая далеч не става дума за страх от зъболекаря – просто значителна част от бедните и материално притеснените не могат да си го позволят. Накратко, тенденцията е положителна, но положението все още е тревожно особено за младите роми.

„ИМАТЕ ЛИ РАЗВАЛЕНИ ЗЪБИ?“

% от 15 – 35 годишните в съответната етническа група

	БЪЛГАРИ	ТУРЦИ	РОМИ
ДА	30.4	33.0	49.5
НЕ	69.6	67.0	50.5
	100.0	100.0	100.0

„КАТО ЦЯЛО ОПРАВЯТЕ ЛИ СИ ЗЪБИТЕ ИЛИ НЕ ХОДИТЕ НА ЗЪБОЛЕКАР?“

% от 15 – 35 годишните с развалени зъби в съответната етническа група

	БЪЛГАРИ	ТУРЦИ	РОМИ
ДА	78.8	53.1	45.8
НЕ	21.2	46.9	54.2
	100.0	100.0	100.0

Общата картина на здравния статус на младите хора за 2006 година е позитивна, в сравнение с 2005. Наблюдава се подобряване на общото здравословно състояние, стоматологичния статус и свързаните със здравословния начин на живот дейности - достъп до почивка, занимания със спорт и фитнес, двигателна активност в свободното време.

Отново влиза във фокус специфичното положение на младите хора от ромската етническа общност. На общия фон на подобряване на здравния статус, при младите роми проблемите се задълбочават или се задържат без промяна на нивото.

Информация и информиран избор на младите хора

По-голямата част от младите хора имат достатъчно информация относно своите права и здравните услуги, които могат да ползват, но това не променя отношението им към здравната система. Търсенето на здравни услуги все още се случва при нужда и конкретен повод.

„СПОМНЯТЕ ЛИ СИ КОГА ЗА ПОСЛЕДЕН ПЪТ ВИ Е ПРЕГЛЕЖДАЛ ЛЕКАР?“

% от групата на 18-35 годишните

	2005	2006
В РАМКИТЕ НА ЕДНА ГОДИНА	62.8	60.2
ПРЕДИ ДВЕ ГОДИНИ	20.4	23.9
ПРЕДИ 3 – 4 ГОДИНИ	6.2	9.3
ПРЕДИ ПОВЕЧЕ ОТ 5 ГОДИНИ	3.6	2.0
НЕ СИ СПОМНЯМ (ПРЕДИ МНОГО ГОДИНИ)	6.9	4.6
	100.0	100.0

В тази връзка изникват сериозни проблеми с профилактиката. Младите хора нямат отношение към нея като към възможност за ранно откриване и ефективно лечение на различни заболявания. Показателен е фактът, че профилактичната имунизация (ваксинация) за грип и други простудни заболявания все още е рядкост. Тревожно е положението на 15 % от младите хора, които са въвн от системата за профилактика и периодично здравно наблюдение.

Сексуално и рисково сексуално поведение (начало, употреба на презервативи, разпространение на ППИ, ХИВ/СПИН, аборти, семейно планиране)

Като цяло обществото и самите млади хора приемат правото за начало на сексуален живот между 17-18 г. (10ти – 11-ти клас). На практика началото на сексуалния живот изцяло е откъснат и не се свързва с встъпване в брак и създаване на семейство.

Наблюдава се, че използването на презервативи завоюва нарастваща популярност сред младите хора в страната и бележи плавно увеличение. Прави впечатление, че мъжете са значително по-малко склонни да практикуват секс с презервативи в сравнение с младите жени. Все още основното предназначение на презервативите е свързано с контрацептивната им функция и по-малко се възприемат като общо предпазно средство и ограничаване на рисковото сексуално поведение. При младите роми използването на презервативи и контрацепцията като цяло не се ползва с особен престиж – там където и случайните сексуални контакти са по-разпространени. Причината следва да се търси не само в етнокултурни особености, а преди всичко в липсата на средства.

Ясно се вижда зависимостта между образователното ниво и готовността да се практикува безопасен секс.

Един от сериозните проблеми е набавянето на **контрацептиви** в малките населени места. При липсата на анонимност, в тези населени места закупуването на контрацептиви се оказва често публична заявка за воденето на сексуален живот. То често е свързано с проблеми с родителите. Значение има и по-патриархалното отношение към секса тук. Това се отнася особено до младите момичета. Голяма част от тях са принудени да рискуват именно поради тези причини при това с много по-тежки последици. Както контрацептивите, така и тестовете, така и достъпът до АГ кабинети тук е силно

ограничен и психологически (публичността), и реално (липса в населеното място). Цената на контрацептивите е друг сериозен проблем за голяма част от младите хора от семейства с ниски доходи.

Разпространение на ХИВ – 689 общ брой регистрирани, 91 брой новооткрити през 2006 г., от които 71 мъже и 20 жени. Най – младият серопозитивен мъж е на 16 години, а при жените на 18 г.. Данните сочат, че 64% от инфектираните с ХИВ са мъже, а 33 % са жени. Тревожен е фактът, че около 73 % от серопозитивните са на възраст от 20 до 39 години. Наблюдава се увеличение с 2 % на инфектираните от тази възрастова група в сравнение с 2005 г. Най – силно засегнати са младите хора на възраст от 20 до 29 години. Запазва се тенденцията предаването на инфекцията да става главно по полов път, като заразните по този начин са 88,5 %. В това отношение преобладава значително хетеросексуалният контакт – около 85 %, в сравнение с хомо – и бисексуалният път – 15 % от общия брой инфектирани. Това отново показва сериозния проблем по отношение на отговорното сексуално поведение, в случая непознатостта на предпазни средства – презервативи. Не малък е делът и на интравенозните наркомани, инфектирани с вируса. През 2006 г. са открити нови 28 случая. Данните показват, че 63 % от регистрираните лица са от градовете София, Бургас, Варна и Пловдив.

Ключова роля за ранното диагностициране има въвеждането на добри политики и практики за консултиране и изследване за ХИВ като изходна точка за качествена медицинска помощ, лечение и постоянни профилактични грижи. Изследванията показват, че много от хората, инфектирани с ХИВ, когато са информирани за ХИВ-статуса си, ограничават поведението, чрез което се предава инфекцията. Тук важна роля играят откритите кабинети за анонимно и безплатно изследване за ХИВ/СПИН (КАБКИС).

Семейно планиране - видимо нараства възрастта за която се приема, че трябва да се сключи брак. Една четвърт от младите дори отхвърлят наличието на пределна възраст за встъпване в брак.

Младите жени не бързат да сключат брак. Те дори определят по-късна възраст за брак за себе си, отколкото младите мъже. Това се отнася особено за младите жени с висше образование. Всъщност висшистите вдигат с 5 години средната възраст за сключване на брак и я приближават по-скоро към 30 г. отколкото до 20 г. (характерно за по-ниско образованите слоеве).

Ясно се забелязва нарастване на ориентацията към семейство с едно дете при младите и намаляване на дела на модела с две и три деца.

Образованието пряко влияе върху репродуктивните нагласи. Младите жени не са склонни да жертват собствената си професия и кариерно израстване, посвещавайки се на дома и децата. Никакви детски и семейни надбавки няма да променят нещата в тази група. Единственото, което би могло да повлияе, е широка система за поемане на грижата за децата – ясли, детски градини, облекчения за наемане на жени, грижещи се за децата (освобождаване на жената от непрестанната грижа за децата).

Тревожен е фактът, че огромната част от младите жени (57 %) са еманципирани от нуждата от съпруг и брак за отглеждането на детето си (още повече при очертаната ориентация към едно дете).

Злоупотреба на **психоактивни вещества**, в това число алкохол и цигари
Според Националния фокусен център за наркотици и наркомании, наличните данни и продължителните наблюдения показват, че в България най-проблемното вещество е героинът (над 90 % от търсещите лечение в София го имат като основно вещество).

Общата оценка е, че броят на проблемно употребяващите героин през последните няколко години остава сравнително постоянен и стабилен (около

20-30 000 проблемно употребяващи хероин в цялата страна), дори с индикации за започващо намаляване. За съжаление обаче, това не важи за проблемно употребяващите като цяло, тъй като в същото време се наблюдават белези на нарастване на броя на проблемно употребяващите амфетамини и вещества от типа “екстази”.

Продължава да нараства употребата на канабис (най-вече марихуана), включително интензивната форма на употреба. Леко се увеличава присъствието на канабиса като съпътстващо на основното вещество (най-вече хероин) при търсещите лечение.

По-голямата част от проблемно употребяващите хероин използват инжекционната форма на прием. Продължават да се наблюдават признаци на постепенно намаляване на използването на употребявани игли и спринцовки от инжектиращите, което е добра предпоставка за намаляване на здравните щети от употребата на наркотици.

Проблемите с употребата на наркотични вещества навлизат и сред различните етнически групи в България – преди всичко в ромската общност. Забелязва се увеличение на ромите, търсещи лечение. Лошото е, че в тази общност разпространението на употребата на наркотици често се съпътства от други неблагоприятни социални феномени, като проституция, престъпност (включително и свързана с наркотици), социална изключеност, и т.н.

Според оценки на експерти вероятният брой на проблемно употребяващите кокаин за цялата страна се оценява на около 1 000-2 500, а тези на амфетамини и други стимуланти – на около 2 000-3 500 лица.

Данните от проведеното изследване на “Медиана” показват, че зависимостите продължават да са проблем от ежедневието на младите хора и запазват тенденцията си от гледна точка на брой употребяващи и злоупотребяващи в сравнение с предходния период.

Остава остра нуждата от сериозни интервенции върху младите хора за ограничаване на употребата на психоактивни вещества, както и реализиране на рехабилитационни програми за вече зависимите младежи.

Без да се подценява злоупотребата с така наречените “твърди дроги”, употребата на алкохол и цигари бележат особено тревожни резултати.

Като цяло употребата на алкохол (концентрат) не е особен младежки проблем на българското общество. Тук стойностите са средноевропейски и дори по-ниски от редица страни.

Тревожни са данните от настоящето изследване на „Медиана”, че младите хора (15-34 г), които пият бира са 63,1%. Тези, които пият вино са 44,4% .

УПОТРЕБА НА АЛКОХОЛ И ЦИГАРИ

% от 15+ годишни

	ДА
ПИЯТ КОНЦЕНТРАТ	38.7
ПУШАТ ЦИГАРИ	40.1

СРЕДНА КОНСУМАЦИЯ НА АЛКОХОЛ И ЦИГАРИ СРЕД УПОТРЕБЯВАЩИТЕ ОТ НАСЕЛЕНИЕТО НАД 15 ГОДИНИ

% от 15+ годишни

СРЕДНО МИЛИЛИТРА КОНЦЕНТРАТ НА ДЕН	50 мл
СРЕДНО БРОЯ ЦИГАРИ НА ДЕН	15 бр.

ДЯЛ НА ХОРАТА В РАЗЛИЧНИТЕ ВЪЗРАСТИ, УПОТРЕБЯВАЩИ АЛКОХОЛ И ЦИГАРИ

% в съответната възрастова група

	ПУШАТ	ПИЯТ
ОТ 15-18 ГОДИШНИТЕ	33 %	26 %
ОТ 19-25 ГОДИШНИТЕ	44 %	41 %
ОТ 26-35 ГОДИШНИТЕ	56 %	44 %
ОТ 36-40 ГОДИШНИТЕ	41 %	43 %
ОТ 41-50 ГОДИШНИТЕ	56 %	51 %
ОТ 51-60 ГОДИШНИТЕ	37 %	41 %
ОТ над 60 ГОДИШНИТЕ	17 %	33 %

СРЕДНА КОНСУМАЦИЯ НА АЛКОХОЛ И ЦИГАРИ СРЕД УПОТРЕБЯВАЩИТЕ В РАЗЛИЧНИТЕ ВЪЗРАСТОВИ ГРУПИ

	СРЕДНО МИЛИЛИТРА КОНЦЕНТРАТ НА ДЕН	СРЕДНО БРОЯ ЦИГАРИ НА ДЕН
ОТ 15-18 ГОДИШНИТЕ	38 мл	12 бр.
ОТ 19-25 ГОДИШНИТЕ	40 мл	14 бр.
ОТ 26-35 ГОДИШНИТЕ	50 мл	16 бр.
ОТ 36-40 ГОДИШНИТЕ	51 мл	18 бр.
ОТ 41-50 ГОДИШНИТЕ	54 мл	16 бр.
ОТ 51-60 ГОДИШНИТЕ	64 мл	17 бр.
ОТ над 60 ГОДИШНИТЕ	55 мл	13 бр.

КОНСУМАЦИЯ НА АЛКОХОЛ

„ПО КОЛКО ГРАМА КОНЦЕНТРАТ ДНЕВНО ПИЕТЕ?“

% от употребяващите

ДО 50 ГР.	67.5
51-100 ГР.	24.1
101-150 ГР.	6.1
НАД 150 ГР.	2.4

КОНСУМАЦИЯ НА АЛКОХОЛ В РАЗЛИЧНИТЕ ВЪЗРАСТИ

„ПО КОЛКО ГРАМА КОНЦЕНТРАТ ДНЕВНО ПИЕТЕ?“

% в различните възрасти

	ДО 50 ГР	51-100 ГР.	101-150 ГР.	НАД 150 ГР.
ОТ 15-18 ГОДИШНИТЕ	78.6	17.3	2.0	2.0
ОТ 19-25 ГОДИШНИТЕ	77.5	19.2	2.5	0.8

ОТ 26-35 ГОДИШНИТЕ	70.3	19.3	8.3	2.1
ОТ 36-40 ГОДИШНИТЕ	63.8	31.9	2.1	2.1
ОТ 41-50 ГОДИШНИТЕ	65.3	24.0	7.4	3.3
ОТ 51-60 ГОДИШНИТЕ	53.6	30.9	11.3	4.1
ОТ над 60 ГОДИШНИТЕ	56.7	34.4	6.7	2.2

Не така, обаче, стои въпросът с тютюнопушенето. България е на едно от първите места в Европа по тютюнопушене сред младите (второ, след Австрия). Тютюнопушенето при младите е един сериозен и специфичен проблем за България. Често се нарушават разпоредбите за забрана на продажбата на алкохол и цигари на лица под 18 години, а ограниченията за пушене на обществени места не се спазват.

Здравословен начин на живот

Самооценката на здравословното състояние на младите хора се повишава. Младите хора в България самоотценяват своето здравословно състояние на средноевропейско ниво. В категорията „лошо” и „много лошо” пред нас са страни като Франция, Латвия, Унгария, Словакия и на същото ниво с Финландия, Португалия, Литва, Полша.

САМООЦЕНКА НА ЗДРАВНИЯ СТАТУС

% от 18 – 35 годишните

	2005	2006
ЗДРАВ/А СЪМ (НЯМАМ СЕРИОЗНИ ЗДРАВΟΣЛОВНИ ПРОБЛЕМИ)	74,7	79,3

% от съответната възрастова група

	ДА		
	15-19 ГОДИНИ	20-35 ГОДИНИ	36- 50 ГОДИНИ
ЗДРАВ/А СЪМ (НЯМАМ СЕРИОЗНИ ЗДРАВΟΣЛОВНИ ПРОБЛЕМИ)	85,3	79,5	69,8

Хранене

Практически всеки пети млад човек в страната яде предимно полуготови и готови храни тип „Бърза закуска” – пица, сандвичи, банички и подобни. Този тип хранене очевидно се налага все повече - с произтичащите от това проблеми във връзка с хранителния баланс и доминацията на прекомерни количества белтъчини и мазнини. Засега страната ни все още няма сериозен проблем със затлъстяването (и съпътстващите заболявания) при младежите, но в скоро време това може да се очаква.

„КАКВА ХРАНА ЯДЕТЕ НАЙ-ЧЕСТО?“

% от 15 – 35
годишните

	15-35 ГОДИНИ
ДОМАШНО СГОТВЕНА ХРАНА	80.0
ПОЛУГОТОВА И ГОТОВА ХРАНА, КУПЕНА	18.4
ОТВЪН (САНДВИЧИ, ПИЦА НА ПАРЧЕ, И Т.Н)	
ВАФЛИ, ЧИПС, ШОКОЛАДОВИ ДЕСЕРТИ, И Т.Н	1.6

% от съответната възрастова група

	15-19 ГОДИНИ	20-35 ГОДИНИ	36- 50 ГОДИНИ	НАД 50 ГОДИНИ
ДОМАШНО СГОТВЕНА ХРАНА	78.4	81.5	92.1	96.9
ПОЛУГОТОВА И ГОТОВА ХРАНА, КУПЕНА	19.7	17.3	7.6	3.1
ОТВЪН (САНДВИЧИ, ПИЦА НА ПАРЧЕ, И Т.Н)				
ВАФЛИ, ЧИПС, ШОКОЛАДОВИ ДЕСЕРТИ, И Т.Н	1.9	1.3	0.3	0.0

Затлъстяването все още не е сериозен проблем за българската младеж, но има тенденция в близко бъдеще да стане такъв (изследването отчита масово навлизане на т.нар. „Junk-foods“ сред най-младите). Това се дължи на липсата на достатъчно време, което да се отделя за подбор на храната и рационално хранене. Учащата и работещата младеж предпочита все повече “сухата храна на крак”, с която се пести време и в повечето случаи е много калорична, но не съдържа особено полезни за организма хранителни вещества.

НАДНОРМЕНО ТЕГЛО И ЗАТЛЪСТЯВАНЕ

(19-69 годишното население)

ТЕГЛО ПОД НОРМАТА	3.8
НОРМАЛНО ТЕЛОСЛОЖЕНИЕ	50.5
НАДНОРМЕНО ТЕГЛО	36.5
ЗАТЛЪСТЯВАНЕ	9.2

МЪЖЕТЕ И ЖЕНИТЕ

% от мъжете и жените

	МЪЖЕ	ЖЕНИ
ТЕГЛО ПОД НОРМАТА	0.9	6.6
НОРМАЛНО ТЕЛОСЛОЖЕНИЕ	46.5	54.3
НАДНОРМЕНО ТЕГЛО	43.8	29.7
ЗАТЛЪСТЯВАНЕ	8.8	9.5

ВЪЗРАСТ

% в различните възрастови групи

	15-18	19-30	31-40	41-50	51-60	61-69
ТЕГЛО ПОД НОРМАТА	4%	6%	4%	3	2	1
НОРМАЛНО ТЕЛОСЛОЖЕНИЕ	84%	71%	50%	46	28	30
НАДНОРМЕНО ТЕГЛО	10%	21%	33%	46	52	52
ЗАТЛЪСТЯВАНЕ	1%	2%	13	5	18	18

Друг аспект на храненето е недостатъчното и/или нередовно хранене (гладуване, поради липса на средства) сред младите хора от семейства с ниски доходи. Проблемът на недохранването е особено сериозен при младите роми. В тази група изобщо не може да се говори за здравословно хранене и качество на хранителните продукти. На всеки петнадесети младеж му се е случвало да гладува, поради липса на пари в семейството. При бедните семейства това е честа практика, като за близо една трета от тях това е системна практика.

„КОИ ОТ СЛЕДНИТЕ ТВЪРДЕНИЯ СЕ ОТНАСЯТ ЗА ВАС /ВАШЕТО СЕМЕЙСТВО И КОИ НЕ?“

	ДА	
	15-35 ГОДИНИ	36- 50 ГОДИНИ
СЛУЧВА СЕ ДА ГЛАДУВАМЕ, ПОРАДИ ЛИПСА НА СРЕДСТВА	7.3	7,3

„СЛУЧВА ЛИ ВИ СЕ ДА ГЛАДУВАТЕ, ПОРАДИ ЛИПСА НА СРЕДСТВА?“

% от 15 – 35 годишните в съответната стратификационна група

	БЕДНИ И МАТ. ПРИТЕСНЕНИ	БЕЗ ГОЛЕМИ МАТ. ПРИТЕСНЕНИЯ	ДОБРЕ	ЗАМОЖНИ
ДА	28.5	5.7	3.0	0.0
НЕ	71.5	94.3	97.0	100.0

„СЛУЧВА ЛИ ВИ СЕ ДА ГЛАДУВАТЕ, ПОРАДИ ЛИПСА НА СРЕДСТВА?“

% от 15 – 35 годишните в съответната стратификационна група

	БЪЛГАРИ	ТУРЦИ	РОМИ
ДА	4.1	4.1	38.1
НЕ	95.9	95.9	61.9

2.4. Трудова реализация

През 2007 година стратификационната тенденция е все повече млади и образовани хора да се вписват успешно на трудовия пазар и съответно да повишават жизнения си стандарт. Обратно, необразованите и неквалифицирани млади (като основната маса от тях са роми) не успяват да продават труда си и са обречени да са на дъното на социалната пирамида. Същевременно, данните дават основание **да се прогнозира увеличаване на дела на бедните в обществото в обозримо бъдеще и то именно при младите**. Основният фактор за това е промяната на етническата структура на обществото. От една страна имаме „ромизация на бедността“, а от друга е налице и „ромизация на младежта“. При запазване на настоящото положение с образователно квалификационното ниво на ромите, в непосредствено бъдеще икономиката ще започне да изпитва дефицит на кадри при увеличаваща се безработица и увеличаваща се бедност. Докато българите и българските турци се ориентират към свито генерационно възпроизводство (семеен модел с едно и две деца), то при ромите се наблюдава разширено възпроизводство. Това може да се види в данните по-долу.

„КОЛКО ДЕЦА/МЛАДЕЖИ ИМА ВЪВ ВАШЕТО ДОМАКИНСТВО?“

Среден брой деца в различните етнически групи (18-35г.)

БЪЛГАРИ	1.30
ТУРЦИ	1.43

ЦИГАНИ	2.21
--------	------

Младежката безработица

Анализът на данните от проучването на агенция “Медиана” относно състоянието на областта заетост и професионална реализация показва “израстването” и стремежа към самостоятелност при младите хора. За последната година младежката безработица не е променена количествено – 17.8% безработни за 2005 и 18% - за 2006.

При изследването от 2005 г. данните сочат, че шансът на един млад човек със средно образование, компютърна грамотност и владеене на западен език да остане без работа е 13.8%. Тенденцията показва плавно намаляване на безработните младежи с компютърна грамотност и западен език през 2006г., като в проценти се изразява на 8.4%.

"УМЕЕТЕ ЛИ ДА РАБОТИТЕ С КОМПЮТЪР?"

% от младите 18-35 г.

	2005	2006	2007
ДА	32.7%	42.4%	48.2%
СЛАБО, МОГА ДА СЕ СПРАВЯМ	22.6%	20.1%	21.4%
НЕ УМЕЯ	44.6%	37.5%	30.4%

Изводите от изследването показват, че от една страна младите хора изглеждат значително по-подготвени да заемат работните места, а от друга страна безработицата при тях остава същата. Една от основните причини за това се корени в образователната структура и етническият състав на безработицата. Данните категорично показват, че младежката безработица намалява, но ако не се отчита безработицата при ромите. Младите ромите затъват в трайна безработица, останалите постепенно успяват да се реализират. Средностатистическият резултат е, че безработицата не се променя. Следва да се има предвид, че тези на пръв поглед парадоксални данни ще наблюдаваме и в бъдеще (с нарастване на относителния дял на ромския етнос в младежката възраст).

ЗНАЧЕНИЕ НА РОМСКИЯ ФАКТОР В НИВОТО НА МЛАДЕЖКАТА БЕЗРАБОТИЦА

% от съответната възрастова група без ромите

	2006	2007
БЕЗРАБОТНИ 18 – 35 ГОД.	16.2	14.0
БЕЗРАБОТНИ 35-56 ГОД.	14.9	9.3

БЕЗРАБОТИЦА И ЕТНИЧЕСКА ПРИНАДЛЕЖНОСТ

18-35 годишни

	БЪЛГАРИ	ТУРЦИ	РОМИ
БЕЗРАБОТНИ	11.4	34.2	69.1

За сравнение през 2005г. безработните младежи между 18 и 35 годишна възраст с български етнически произход са 14.3% ; от турски етнически произход 36.1% и от ромски етнически произход 62.7%. Тенденцията е към плавно намаляване на безработицата при всички етнически групи.

За 2006г. нараства процента на безработни млади хора с основно и по-ниско образование за сметка на намаляване на процента на безработни със средно и висше образование.

БЕЗРАБОТИЦА И НАСЕЛЕНО МЯСТО

18-35 годишни

СЕЛО	МАЛЪК ГРАД	ГОЛЯМ ГРАД	СТОЛИЦА	
БЕЗРАБОТНИ	43.9	15.2	9.5	6.8

От тези данни би следвало да се направи извода, че икономическото развитие е неравномерно и съответно предоставя по-големи или по-малки шансове за трудово включване на младите в зависимост от населеното място, в което живеят. Това би означавало, че българското село ще представлява най-тежкия социален проблем в близко бъдеще (в това число и младежки). От една страна в селата спада образователното ниво (също и качеството на труд и работна ръка), много от младите хора в селата не притежават земя, както и инвентар и умения да я обработват.

Един друг фактор за поддържането на относително високо ниво на младежката безработица е по-слабото им участие в държавния (общински) сектор на икономиката. Младите хора са желани в частния сектор - 79.2% от младежите работят в него.

Заплащане и структура на реализацията по пол

Изследването показва формирането на два типа „младеж“, в рамките на българското общество. От една страна това са високообразованите млади хора, с компютърни умения и западен език – младите хора, които не се притесняват за живота си и за възможностите си да намерят работа. От другата страна е нарастващият дял на маргинализиращите се млади хора, които не притежават основни умения, за да могат да участват на пазара на труда. Ако не се вземат мерки, те ще останат трайно маргинализирани, във от пазара на труда и обществото, ще се възпроизвеждат и ще представляват все по-тежък социален проблем. За 91.4% от младежите с по-ниско от основно образование е проблем да си намерят работа, докато за тези с висше – едва за 29.6%.

ПОЛ И ТРУДОВА ЗАЕТОСТ

18-35 ГОДИНИ % от младите мъже и жени

	РАБОТЕЩИ НА ПЪЛНА ЗАЕТОСТ	РАБОТЕЩИ НА ЧАСТИЧНА ЗАЕТОСТ	БЕЗРАБОТНИ
МЪЖЕ	59.7	6.0	19.5
ЖЕНИ	54.5	5.1	16.7

*Трябва да се има предвид, че 11.6 от жените се самоопределят като домакини. Остатъкът до 100 % е от ученици, студенти, пенсионери и войници

Прави впечатление, че младите жени не споделят идеята да се превърнат в съпруги- домакини (едва 30% от мъжете и 18% от жените смятат, че основната грижа на една майка са децата ѝ). Трудовото участие на жените е културно закрепено в българското общество и не може да се очаква, че това ще се

промени в близко бъдеще (както това е например в Малта, Ирландия и др. европейски страни). Това естествено дава отражение на репродуктивното поведение на жените, които се опитват да съвместят функциите на майки и професионалната си кариера – ориентирайки се към семеен модел с едно, максимум две деца.

На практика младежите без образование искат за труда си близо два и половина пъти по-ниско възнаграждение и същевременно имат сериозни съмнения, че някой въобще ще поиска да ги наеме.

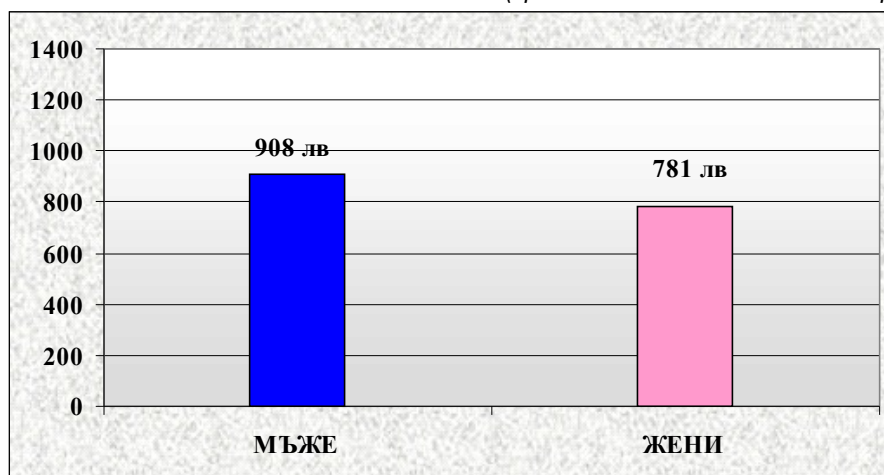
„ЗАПЛАТА ОТ КОЛКО ЛЕВА Е МИНИМАЛНАТА ЗА ВАС – ПОД КОЯТО НЕ БИХТЕ СЕ ХВНАЛИ НА РАБОТА?“

18-35 ГОДИНИ (средно в лв. в съответната образователна група)

ВИСШЕ	СРЕДНО	ОСНОВНО	ПО-НИСКО ОТ ОСНОВНО
483.62 лв.	400.39 лв.	270.3 лв.	188.45 лв.

„А ЗАПЛАТА ОТ КОЛКО ЛЕВА БИХТЕ ОПРЕДЕЛИЛИ КАТО ДОСТАТЪЧНО ДОБРА ЗА ВАС - ЗАПЛАТА, КОЯТО ДА ВИ СТИМУЛИРА ДА РАБОТИТЕ И ДА ПАЗИТЕ РАБОТНОТО СИ МЯСТО?“

(средно в лв. в съответната група)

Както се вижда, младите жени искат значително по-ниско (около 84 % от мъжкото) трудово възнаграждение за труда си. Като правило това се отдава на елементи на полова дискриминация. Всъщност нещата не са точно така. Младите жени си дават ясна сметка, че трябва да съвместят две роли – на професионалист и майка – и съответно жертват част от своята „цена“, за да получат повече свободно време за другата си роля.

„А ЗАПЛАТА ОТ КОЛКО ЛЕВА БИХТЕ ОПРЕДЕЛИЛИ КАТО ДОСТАТЪЧНО ДОБРА ЗА ВАС - ЗАПЛАТА, КОЯТО ДА ВИ СТИМУЛИРА ДА РАБОТИТЕ И ДА ПАЗИТЕ РАБОТНОТО СИ МЯСТО?“

(средно в лв. в съответната възрастова група)

МЛАДИ ХОРА 18-35 ГОДИНИ	854 лв.
-------------------------	---------

36-55 ГОДИШНИ

841 лв.

Успоредно с това е налице изравняване на цената на работната сила при младите и по-възрастните поколения (съответно 854 и 841 лв.). Всъщност младите не желаят да плащат „данък възраст“ и съизмерват себе си директно с възрастните. На практика това означава, че цената на работната сила ще расте особено бързо при младите хора. Може да се каже, че младите хора в страната (особено висококвалифицираните) започват да достигат средноевропейските трудови възнаграждения. (Да се има предвид, че българските цени представляват около 40% от средноевропейските). С което все повече започва да отпада основния (икономически) фактор за емиграцията на младите хора. Очакванията на младите хора относно стойността на труда им са видимо по-големи и през 2006г. в сравнение с останалите възрастови групи и предходни периоди. Това е отражение на повишеното търсене на образовани специалисти на пазара на труда.

Социалните услуги за подкрепа на социалното включване, които ще бъдат финансирани с подкрепата на Европейския социален фонд ще са насочени към хора със специфични потребности. Целта е нуждаещите се да останат в семейна среда, да се развиват в рамките на общността, да придобият умения и да постигнат лична независимост, въпреки съществуващите ограничения. По приоритетното направление ще бъдат подкрепяни дейности, които ще допринесат за:

- създаване на реални условия за излизане от състоянието на социална изолация и бедност чрез активен и индивидуален подход и всеобхватно провеждане на политиката за равни възможности;
- разширяване на мрежата от социални услуги в общността;
- ускоряване на процеса на деинституционализация;
- подкрепа на трудовата реализация на лица, полагащи грижи за зависими членове на семейството със специални потребности;
- генериране на заетост в рамките на социалните услуги;
- повишаване на обществената информираност и чувствителност по въпросите на социалното включване на уязвимите групи в българското общество.

2.5. Свободно време

Основните изводи от направеното социологическо проучване маркират няколко негативни тенденции, свързани със свободното време на младите хора. Свободното си време младите посвещават основно на: контакти с приятели (основно в кафенета и заведения), телевизия, компютър (игри, чат, сърфиране)

«КАК ОБИКНОВЕНО (НАЙ-ЧЕСТО) ПРЕКАРВАТЕ СВОБОДНОТО СИ ВРЕМЕ?»

% от съответната възрастова група

	15-19 ГОДИШНИ	20-34 ГОДИШНИ	35-50 ГОДИШНИ
ИЗЛИЗАМ С ПРИЯТЕЛИ	90.7	74.9	45.4
СЛУШАМ МУЗИКА	89.1	63.0	34.2
ГЛЕДАМ ТЕЛЕВИЗИЯ	78.9	81.0	81.7
РОВЯ В ИНТЕРНЕТ / ЧАТЯ	36.8	17.9	9.1
СПОРТУВАМ	35.6	15.2	6.8
ИГРАЯ КОМПЮТЪРНИ ИГРИ	29.5	8.4	2.9
ЧЕТА КНИГИ	16.0	24.6	25.3
СЪБИРАМЕ СЕ С ПРИЯТЕЛИ НА ПО ЧАШКА	14.3	26.9	29.0

(БИРА)			
ЗАНИМАВАМ СЕ С ДОМАКИНСКА РАБОТА (РЕМОНТИ)	10.1	34.5	55.4
ХОДЯ НА КИНО/ ТЕАТЪР	8.0	7.0	5.0
ЗАНИМАВАМ СЕ СЪС ЗЕМЕДЕЛИЕ	3.6	9.5	19.3
НЕ ПРАВЯ НИЩО (НИЩО ОСОБЕНО)	5.9	7.6	6.8

Тревожни са данните за “новата компютърна зависимост”, която се появява сред младежката общност. Практически една трета (32 %) от младите хора са ежедневно пред компютъра. При долната младежка възраст (15-19 г.), данните са по-тревожни, тъй като 57 % от младите са практически ежедневно пред компютъра. Надеждата, че книгата и четенето ще може да възвърне изцяло предишните си позиции са безпочвени. Данните показват, че навлизането на новите технологии намалява тежестта на книгата като фактор в развитието на младата генерация.

Един от най-тревожните показатели е спортната активност на младежите. След напускането на училище тя драстично спада. В долната младежка възраст (15-19 г.) около 50 % от младежите въобще не спортуват, като този процент се качва на 80 % след напускането на училище. Изследването показва, че проблемът не е толкова в наличието или отсъствие на съоръжения, а преди всичко в културата на живот и свободно време. Над половината от „възрастните“ млади (20-35 г.) имат необходимите за спорт съоръжения, но едва една четвърт от тях са си дали труда да спортуват поне веднъж през цялата година.

С възрастта ясно се забелязва промяната в ориентацията към различните видове спортове. Докато най-младите са ориентирани към спортове с по-високо натоварване, то „възрастните“ млади се ориентират към поддържащи спортове – фитнес, аеробика, плуване, тенис, баскетбол.

Изводи:

- Кафенето е новият „младежки дом“ за младите хора. Практически 70 % от тях са почти ежедневно в него. Това е мястото за социален контакт и общуване.
- Дискотеките са се превърнали в основен момент в живота на младите хора. Една четвърт са практически през два - три дни в тях. Тук, както и в

кафенетата, е основното място за среща на младите с наркоразпространителите и дрогата като цяло.

- Компютърът и Мрежата са едни от най-преките канали за достъп до младите хора. При долната младежка възраст (15-19 г.) 57 % от младите са практически ежедневно пред компютъра. В момента, обаче той е преди всичко игра и чат.
- Книгата и четенето губят съревнованието си с телевизията и компютъра. Следва да се има предвид, че в бъдеще до младежта ще може да се достигне, не чрез писаното слово, а изключително чрез образи.
- Опитите за образователно, възпитателно въздействие, както и за младежко включване следва да се съобразят с тези промени в информационната среда.
- Спортът все повече става предмет на култура, а не толкова на възможности и достъп до съоръжения. Тревожното е, че над 70 % от младите хора (20-35 г.) не само, че не практикуват какъвто и да било спорт регулярно, но и въобще не са правили нещо подобно в рамките на една година. Съответно наднорменото тегло и затлъстяванията скачат два пъти в тази възраст (в сравнение с долната младежка възраст 15-19 г.) и обхващат около една четвърт от младите хора.

Двигателна активност

Заниманията със спорт – особено в горната младежка възраст – драстично спадат. При най-младите въобще не спортуват близо половината. Изследването показва, че причината все повече е не липсата на средства и пособия за спорт, а липсата на физическа култура и култура за поддържане на физическото здраве.

“КАК ОБИКНОВЕНО (НАЙ-ЧЕСТО) ПРЕКАРВАТЕ СВОБОДНОТО СИ ВРЕМЕ?”

	% от съответната възрастова група		
	15-19 ГОДИШНИ	20-35 ГОДИШНИ	36- 50 ГОДИШНИ
ПРЕЗ СВОБОДНОТО СИ ВРЕМЕ СПОРТУВАМ	35.6	14.8	6.7

„КОЛКО ЧЕСТО СПОРТУВАТЕ?”

	% от 15-19 годишните			
	15-19 ГОДИШНИ			
	ВСЕКИ ДЕН (ПОЧТИ ВСЕКИ ДЕН)	2 – 3 ПЪТИ СЕДМИЧН О	2 – 3 ПЪТИ МЕСЕЧН О	ПО- РЯДКО (НЕ)
СПОРТУВАМ	14 %	25 %	14 %	47 %

% от съответната възрастова група

	15-19 ГОДИШНИ	20-35 ГОДИШНИ	36- 50 ГОДИШНИ
СПОРТУВАЛИ ПРЕЗ ПОСЛЕДНАТА 1 ГОДИНА	55.1	27.5	12.5

СПОРТУВАТ - ХОДЯТ ДА ИГРАЯТ ТЕНИС / ХОДЯТ НА СКИ /НА ПЛУВАНЕ	33.1	18.9	5.6
ХОДЯТ НА ФИТНЕС/ АЕРОБИКА ИЛИ ДРУГИ ПОДОБНИ	21.6	15.1	4.0

„АКО РЕШИТЕ ДА СПОРТУВАТЕ, КАКЪВ СПОРТ БИХТЕ ИЗБРАЛИ?“

% в различните възрастови групи

	15-19 ГОДИНИ	20-35 ГОДИНИ	36-50 ГОДИНИ
НЕ БИХ ИЗБРАЛ НИКАКЪВ СПОРТ	33.1	50.6	67.1
ФУТБОЛ	20.0	11.9	7.3
ПЛУВАНЕ	8.0	6.7	3.4
ВОЛЕЙБОЛ	5.5	2.4	1.4
ФИТНЕС	5.3	7.8	3.4
ТЕНИС	4.8	3.8	2.5
ЛЕКА АТЛЕТИКА	4.4	1.8	2.5
БОЙНИ ИЗКУСТВА	3.2	1.1	1.1
БАСКЕТБОЛ	2.3	2.7	1.7
ТАНЦИ	2.3	0.9	0.3
АЕРОБИКА	1.9	2.9	1.7
БОКС	1.3	0.9	0.6
ДРУГИ ВИДОВЕ СПОРТ	7.6	6.7	7.1
	100.0	100.0	100.0

„А ИМА ЛИ НАБЛИЗО (ИЛИ НЕ ТОЛКОВА, НО ДОСТЪПНИ ЗА ВАС) СЪОРЪЖЕНИЯ И МЕСТА, КЪДЕТО БИХТЕ МОГЛИ ДА ГО ПРАКТИКУВАТЕ ТОЗИ СПОРТ?“

% от желаещите да спортуват в различните възрастови групи

	15-19 ГОДИНИ	20-35 ГОДИНИ	36-50 ГОДИНИ
ИМА	60.1	50.7	56.1
ИМА, НО МНОГО ДАЛЕЧ	10.2	13.8	8.8
ИМА, НО Е МНОГО СЪПО	3.8	6.3	7.0
НЯМА	21.7	22.4	24.6
НЯМА НУЖДА ОТ СЪОРЪЖЕНИЯ ЗА ТОЗИ СПОРТ	4.2	6.7	3.5
	100.0	100.0	100.0

Оказва се, че проблемът не е толкова в наличието или отсъствие на съоръжения, а преди всичко в културата на живот и свободно време. Над половината от „възрастните“ млади (20-35 г.) имат необходимите за спорт съоръжения под ръка, но едва една четвърт от тях са си дали труда да спортуват поне веднъж през цялата година.

Спортът все повече става предмет на култура, а не толкова на възможности и достъп до съоръжения. Тревожното е, че над 70 % от младите хора (20-35 г.) не само, че не практикуват какъвто и да било спорт регулярно, но и въобще не са правили нещо подобно в рамките на една година. Съответно наднорменото тегло и затлъстяванията скачат два пъти в тази възраст (в сравнение с долната младежка възраст 15-19 г.) и обхващат около една четвърт от младите хора.

СРАВНЕНИЕ 2005 – 2006 ГОДИНА

% от 18 – 35 годишните

	2005	2006
--	------	------

СПОРТУВАЛИ ПРЕЗ ПОСЛЕДНАТА 1 ГОДИНА	28.6	30.2
ХОДИЛИ НА ЕКСКУРЗИЯ ПРЕЗ ПОСЛЕДНАТА 1 ГОДИНА	24.3	27.5
НЕ СПОРТУВАЛИ И НЕ ИЗЛИЗАЛИ СРЕД ПРИРОДАТА В РАМКИТЕ НА 1 ГОДИНА	56.5	56.9

“МОЖЕ ЛИ ДА КАЖЕТЕ ЗА СЕБЕ СИ, ЧЕ СТЕ ЧОВЕК, КОЙТО:”

% от 18 – 35 годишните

	2005	2006
ВИЕ СТЕ ЧОВЕК, КОЙТО СПОРТУВА - ХОДИ НА ТЕНИС, ПЛУВАНЕ, СКИ	11.5	20.6
ВИЕ СТЕ ЧОВЕК, КОЙТО ХОДИ НА ФИТНЕС, АЕРОБИКА	15.4	16.9
ВИЕ СТЕ ЧОВЕК, КОЙТО СЪБОТА И НЕДЕЛЯ ЧЕСТО ХОДИ НА ИЗЛЕТИ	17.4	19.5

Почивка

Средностатистическата картина ни показва добра тенденция. Все повече млади хора успяват да превърнат почивката в ежегодна практика. Нещо повече – младите хора очевидно са първите, които се възползват от нарастващите материални възможности на родителската генерация.

„ КОГА ЗА ПОСЛЕДЕН ПЪТ ХОДИХТЕ НА ПОЧИВКА (НА МОРЕ, ПЛАНИНИНСКИ КУРОРТ ИЛИ ДРУГО)?”

% от групата на 18-35 годишните

	2004	2005	2006	2007
ТАЗИ / МИНАЛАТА ГОДИНА	38.4	34.5	46.0	54.3
<u>ПРЕДИ 2-3 ГОДИНИ</u>	16.2	12.1	13.5	14.4
ПРЕДИ 4-5 ГОДИНИ	8.6	7.9	8.2	7.4
ПРЕДИ 6-7 ГОДИНИ	5.3	3.7	4.0	3.9
ПРЕДИ 7-10 ГОДИНИ	2.3	4.9	3.4	2.7
ПРЕДИ ПОВЕЧЕ ОТ 10 ГОДИНИ	10.2	13.1	9.2	6.0
НИКОГА	19.2	23.8	15.7	11.3

„ КОГА ЗА ПОСЛЕДЕН ПЪТ ХОДИХТЕ НА ПОЧИВКА (НА МОРЕ, ПЛАНИНИНСКИ КУРОРТ ИЛИ ДРУГО)?”

% от съответната възрастова група

	15-35 ГОДИНИ	36- 50 ГОДИНИ
ТАЗИ ГОДИНА	40.1	24.2
МИНАЛАТА ГОДИНА	17.2	10.7
ПРЕДИ 2-3 ГОДИНИ	12.4	14.0
ПРЕДИ 4-5 ГОДИНИ	6.4	9.8
ПРЕДИ 6-7 ГОДИНИ	3.6	7.6
ПРЕДИ 7-10 ГОДИНИ	2.1	6.7
ПРЕДИ ПОВЕЧЕ ОТ 10 ГОДИНИ	4.0	16.0
НИКОГА	14.2	11.0

Тази относително оптимистична картина, обаче, се нарушава от дъното на таблицата. Наистина, все повече са младите хора, които успяват да превърнат почивката в ежегодна практика. Същевременно за всеки пети млад човек почивката на море или планински курорт е невъзможен блян или спомен от далечното минало.

„ КОГА ЗА ПОСЛЕДЕН ПЪТ ХОДИХТЕ НА ПОЧИВКА (НА МОРЕ, ПЛАНИНСКИ КУРОРТ ИЛИ ДРУГО)?”

% от 15 – 35 годишните в съответната стратификационна група

	БЕДНИ И МАТ. ПРИТЕСНЕНИ	БЕЗ ГОЛЕМИ МАТ. ПРИТЕСНЕНИЯ	ДОБРЕ	ЗАМОЖНИ
ТАЗИ ГОДИНА	7.2	30.0	52.9	73.8
МИНАЛАТА ГОДИНА	8.0	20.3	16.4	19.2
ПРЕДИ 2-3 ГОДИНИ	11.6	14.7	12.0	6.9
ПРЕДИ 4-5 ГОДИНИ	10.1	8.2	5.3	0.0
ПРЕДИ 6-7 ГОДИНИ	4.3	5.6	2.3	0.0
ПРЕДИ 7-10 ГОДИНИ	2.9	2.7	1.8	0.0
ПРЕДИ ПОВЕЧЕ ОТ 10 ГОДИНИ	6.5	5.1	3.2	0.0
НИКОГА	49.3	13.5	6.1	0.0
	100.0	100.0	100.0	100.0

„ КОГА ЗА ПОСЛЕДЕН ПЪТ ХОДИХТЕ НА ПОЧИВКА (НА МОРЕ, ПЛАНИНСКИ КУРОРТ ИЛИ ДРУГО)?”

% от 15 – 35 годишните в съответната етническа група

	БЪЛГАРИ	ТУРЦИ	РОМИ
ТАЗИ ГОДИНА	45.9	27.6	6.2
МИНАЛАТА ГОДИНА	20.0	8.2	4.1
ПРЕДИ 2-3 ГОДИНИ	13.3	10.2	5.2
ПРЕДИ 4-5 ГОДИНИ	7.0	7.1	0.0
ПРЕДИ 6-7 ГОДИНИ	3.3	6.1	4.1
ПРЕДИ 7-10 ГОДИНИ	1.7	4.1	3.1
ПРЕДИ ПОВЕЧЕ ОТ 10 ГОДИНИ	3.2	8.2	5.2
НИКОГА	5.5	28.6	72.2
	100.0	100.0	100.0

Накратко, докато едни започват да ходят по-често и дори ежегодно, то другите просто отписват всичко това от живота си. За над половината от младежите от семейства с ниски доходи морето е мечта или разказ от приятели.

2.6. Гражданска активност

Предмет на анализа са трите основни форми на проявление на гражданската активност: готовност да се участва в демократичните процедури за управление на обществото (изборите); пряко участие в инициативи, граждански сдружения; готовност за сътрудничество или противопоставяне на институциите.

Готовност за гласуване – интерес към политическия живот

Данните от изследването за 2006 година показват, че младите хора продължават да са много по-слабо ангажирани с политическия живот в страната, отколкото възрастните – 1 от 10 заявява подчертан интерес към него.

Причините за това са няколко. На първо място - усещането за „безпроблемност“ на политическото развитие. Българските младежи не познават близкото минало (54% не знаят какво е 10 ноември 1989 г.), а до голяма степен това означава, че нямат и визия за миналото „алтернативно общество“. В този смисъл, те не „воюват“ със сенките на миналото, което все още мотивира за гласуване голяма част от възрастните генерации.

Младите са и много по-оптимистично настроени от възрастните. Във връзка с това те са по-малко склонни към негативния вот („да оправим нещата и да накажем виновните“), характерен за възрастните, който е силно мотивиращ. Тези и други фактори (икономически и генерационни – младите са ориентирани към собственото си развитие) предопределят и по-ниската активност на младите хора при осъществяването на основната демократична форма на гражданска активност – определянето на държавното управление. Това не е недоверие към демокрацията и демократичните процедури въобще, а преди всичко усещане за безпроблемност на политическото развитие и съответно - дезинтересирание към политическия живот въобще. В същото време младите декларират относително висока готовност да гласуват (и вероятно имат такава), но не разбират същността на политиката. Така те могат да станат жертва на крайни, радикални политически организации.

„СМЯТАТЕ ЛИ, ЧЕ БЪЛГАРИЯ ПОСТЕПЕННО СЕ ОПРАВЯ?“

% по възраст

	15-35 ГОДИНИ	36-55 ГОДИНИ	НАД 55 ГОДИНИ
ДА	48.2	37.1	31.1
НЕ	30.2	44.2	45.4
НЕ ЗНАМ	21.6	18.8	23.6
	100	100	100

„ИНТЕРЕСУВАТЕ ЛИ СЕ ОТ ПОЛИТИКА?“

% по възраст

	15-35 ГОДИНИ	36-55 ГОДИНИ	НАД 55 ГОДИНИ
ДА	10.0	26.2	32.7
СЛАБО	41.1	50.4	39.2
НЕ	48.9	23.4	28.2
	100	100	100

„СПОРЕД ВАС ИМА ЛИ СМИСЪЛ ЧОВЕК ДА ГЛАСУВА?“

% по възраст

	15-17 годишни	18-35 годишни	36-50 годишни	НАД 50 годишни
ДА	35.4	53.8	60.2	60.0
НЕ	18.8	25.2	23.2	25.0
НЕ МОГА ДА ПРЕЦЕНЯ	45.8	21.0	16.7	15.0

Пряко участие в инициативи, граждански сдружения

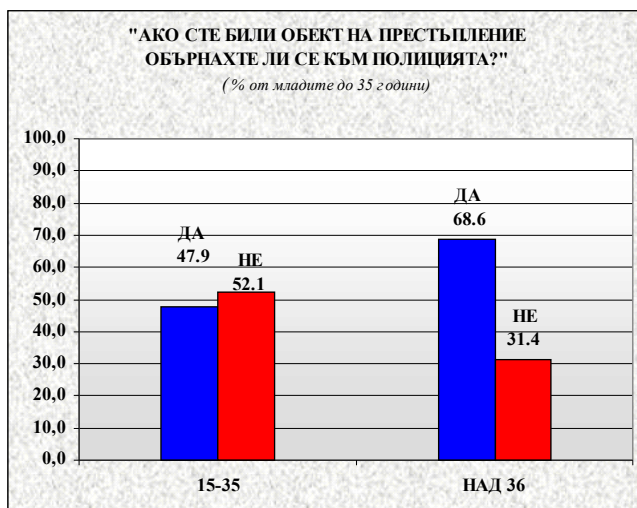
Анализът на прякото участие на младите хора в граждански инициативи и сдружения е показател за тяхната гражданска активност. Участието им в дейности, които допринасят за изграждането на обществото стимулира младежкото развитие. За почти 50% от младежите е важно да се участва в доброволчески и дарителски инициативи. В същото време едва 14.9% са участвали в такива. Отношението към неправителствените организации и тяхната работа също е позитивно – 33.4% смятат, че има смисъл в тяхната работа. Но и критично – за 40.6% част от организациите работят наистина, а други – само формално съществуват. Следва да се има предвид, че младите хора могат да бъдат привлечени по-лесно към акция на обществена институция (телевизия, кампания в интернет), отколкото към такава, организирана от неправителствени организации, които „професионално“ се занимават с това. Причината е преди всичко в недоверието към самите НПО и „чистотата“ на техните цели.

Една трета от младите хора са участвали под една или друга форма в дарителска или друга акция. Генерационно, няма съществени различия в убеждението относно смисъла от дарителски акции. Няма разлика и при реалното участие на хората от различните възрасти в подобни инициативи. Налице е съмнение на обществото като цяло, и при младите в частност, относно смисъла и моралните подбуди на подобни дарителски акции и организациите, свързани с тях. Участието или неучастието в такива акции, обаче, е фактор, който силно влияе върху мнението на младите относно техния смисъл и значение. На практика, стимулирането на гражданската активност на младите минава през включването им в прояви на тази активност.

Готовност за сътрудничество или противопоставяне на институциите

Често пренебрегвана страна на гражданската активност и гражданското общество въобще е възможността на отделната личност да „правораздава“, да търси своите права, да инициира и коригира дейността на институциите. Овластеността на младия човек (а не организация, сдружение, НПО) да се бори за своите права и да получава съдействие от институциите е негово изконно право. Разбира се, в основата на тази „овластеност“ са законите, разписващи правата на личността и задълженията на институциите, но преди всичко възможността на отделната личност да достигне до своите права – работата и доверието в правораздавателната и правоохранителната системи.

Резултатите от изследването показват тревожна тенденция - младите хора живеят с чувството за безсилие и невъзможност да извоюват законово разписаните им права. Хората живеят с усещането, че са безсилни пред институциите, а самите институции не работят по правилата. Две трети от младите хора са убедени, че са безсилни пред институциите и всяка проява на лична и гражданска активност ще бъде просто загуба на време. Въпреки, че това е по-характерно за по-старите генерации, този факт се наблюдава и сред мнозинството от младите хора до 35 години. Резултатът - повече от половината от младите хора, които са били обект на престъпление, не са потърсили помощ от полицията.

„СЪГЛАСЕН ЛИ СТЕ СЪС СЛЕДНИТЕ ТВЪРДЕНИЯ“

% от пълнолетното население

	СЪГЛАСЕН	
	18-35 годишни	Над 36 годишни
У НАС НЕ ВСИЧКИ ХОРА СА РАВНИ ПРЕД ЗАКОНА	61,0	64,7
АКО ЧОВЕК СТАНЕ СВИДЕТЕЛ НА ПРЕСТЪПЛЕНИЕ, ДНЕС Е ПО-ДОБРЕ ДА СИ ТРАЕ, ЗА ДА НЕ ПОСТРАДА	45,4	53,1
НИКОЙ НЯМА ДА ТИ ОБЪРНЕ ВНИМАНИЕ, АКО СИГНАЛИЗИРАШ ЗА НЕРЕДНОСТИ И ПРЕСТЪПЛЕНИЯ	44,6	49,2
ПОЛИЦИЯТА ЧЕСТО СЕ ПРАВИ, ЧЕ НЕ ВИЖДА ОЧЕВИДНИ ПРАВОНАРУШЕНИЯ И БЕЗОБРАЗИЯ	55,7	61,0
У НАС НЯМА НИКАКЪВ ШАНС ДА ИЗВОЮВАШ ЧРЕЗ СЪД ПРАВАТА СИ, АКО СИ БЕДЕН И СЛАБ	67,7	73,4

Анализът на посочените в таблицата данни показва отчуждеността от правораздавателната и правоохранителните системи. В този смисъл младите хора не само не се чувстват „овластени“ спрямо институциите, но дори не са уверени, че разполагат със силата на институциите зад себе си. Успоредно с това, младежите са убедени, че в България можеш да извършиш всякакво престъпление и да се измъкнеш, ако си платиш – 65.7%, както и че само бедните престъпници влизат в затвора – 60.1%. Това демотивира личната гражданска активност на младия човек. Проявленията на тази активност могат да са преди всичко масови дни, когато отделната личност е анонимна и се скрива зад останалите участници. Държавните институции пък не могат да открият партньор (и коректив) в лицето на обществото и отделните личности.

Етническа толерантност

Принципите и различните форми на гражданска активност са свързани и са израз на етническата толерантност. Данните показват, че младите роми живеят с ясното съзнание за дискриминация към тях от страна на останалите

етнически общности в страната. Във връзка с това е обяснението им за бита, безработицата и мизерията. Това за тях е всеобща обяснителна схема, което е основа и за зараждане на етническо напрежение и бъдещи конфликти на основата – „ние срещу тях!“ Налице е основно етническо противопоставяне – роми срещу всички останали, а не българи - турци.

„СПОРЕД ВАС ИМА ЛИ ДИСКРИМИНАЦИЯ СПРЯМО РОМИТЕ (ЦИГАНИТЕ) ОТ СТРАНА НА ДРУГИТЕ?“

% от 15-35 годишните в съответната етническа група

	БЪЛГАРИ	ТУРЦИ	РОМИ	СРЕДНО ЗА СТРАНАТА (всички етнически групи)
ДА	24.8	23.5	43.3	26.6
НЕ	57.1	44.9	37.1	53.7
НЕ МОГАТ ДА ПРЕЦЕНЯТ	18.1	31.6	19.6	19.7
	100.0	100.0	100.0	100.0

„СПОРЕД ВАС ИМА ЛИ ДИСКРИМИНАЦИЯ СПРЯМО ТУРЦИТЕ ОТ СТРАНА НА ДРУГИТЕ?“

% от 15-35 годишните в съответната етническа група

	БЪЛГАРИ	ТУРЦИ	РОМИ	СРЕДНО ЗА СТРАНАТА (всички етнически групи)
ДА	11.5	6.1	11.3	10.9
НЕ	70.1	73.5	42.3	67.6
НЕ МОГАТ ДА ПРЕЦЕНЯТ	18.5	20.4	46.4	21.5
	100.0	100.0	100.0	100.0

„ВИЕ ЛИЧНО (АКО ИМАХТЕ ДЕЦА УЧАЩИ), БИХТЕ ЛИ ЗАПИСАЛИ ДЕТЕТО СИ В УЧИЛИЩЕ, КОЕТО Е СМЕСЕНО?“

% от 15-35 годишните в съответната етническа група

	БЪЛГАРИ	ТУРЦИ	РОМИ	СРЕДНО ЗА СТРАНАТА (всички етнически групи)
ДА	46.6	64.8	92.9	52.6
НЕ	29.1	5.6	1.8	24.3
НЕ МОГАТ ДА ПРЕЦЕНЯТ	24.3	29.6	5.4	23.1
	100.0	100.0	100.0	100.0

% от БЪЛГАРИТЕ в различните населени места

	15-35 ГОДИШНИ			
	СЕЛО	МАЛЪК ГРАД	ГОЛЯМ ГРАД	СТОЛИЦА
ДА	58	48	50	23
НЕ	18	30	29	41
НЕ МОГАТ ДА ПРЕЦЕНЯТ	24	22	21	36
	100	100	100	100

Идеята за смесване на училищата ще срещне остра съпротива и ще доведе до обособяване на училища по имуществен признак – богатите родители ще изпратят децата си в друго училище. Този факт следва да се има предвид при взимане на решения, които трябва да са много по-широкообхватни, а не просто да се практикува насилствено смесване на различни ученици.

Като цяло училищата в страната не са етнически „чисти“ – 54% от децата в България учат в училища с три и повече етноса. Това обаче (както може да се види по-долу) не решава проблемите с интеграцията. Особено по отношение на ромите. Те продължават да се чувстват дискриминирани.

**„ИМАЛО ЛИ Е ВЪВ ВАШЕТО УЧИЛИЩЕ СЛУЧАИ НА НЕСПРАВЕДЛИВО
ОТНОШЕНИЕ НА УЧИТЕЛИ КЪМ УЧЕНИЦИ, КОИТО СА РАЗЛИЧНИ ОТ
ДРУГИТЕ – РОМИ, ТУРЦИ, И Т.Н.?”**

в съответната етническа група

	БЪЛГАРИ	ТУРЦИ*	РОМИ*
ДА	26.3	34.1	53.7
НЕ	73.7	65.9	46.3
	100.0	100.0	100.0

В случая младежите интерпретират „различността“ по-широко, а не само по отношение на етническия произход – инвалиди, различни деца, деца с проблеми и др. Това обяснява и високия процент положителни отговори дори и в етнически чисти училища. Независимо от това прави впечатление изключително високият процент при ромите. Общото настроение сред тях – „дискриминирани сме!“, очевидно дава отражение и тук, но вероятно има и реални дискриминационни практики в смесените училища. Тревожен е обаче високият процент на положителни отговори – 41.2% от българите, 36.4% от българските турци и 58.5% от ромите. Очевидно учителите не са в състояние да наложат стабилна дисциплина в училище и често оставят децата и младежите на тяхната естествена агресивност към „другите“. Един от всеки десет млади турци смята, че е бил тормозен, защото е от този етнос; 7 % от младите българи смятат, че са били бити или тормозени заради етническата си принадлежност.

Показателно е, че 13 % от младите българи и 11 % от младите турци заявяват, че биха били приятели с всички други етноси само не с циганите. Това говори за много висока нетърпимост по отношение на ромите сред представителите на другите два основни етноса в страната.

МНЕНИЕ ЗА РОМИТЕ

% от българите 15-35 години

	ПОЗНАВАТ ЦИГАНИН	НЕ ПОЗНАВАТ ЦИГАНИН
РОМИТЕ СА ЛОШИ ХОРА	39	37
РОМИТЕ СА МЪРЗЕЛИВИ	58	56
	100	100

ДИСКРИМИНАЦИЯ В УЧИЛИЩЕ

% от българите 15-35 години

	ПОЗНАВАТ ЦИГАНИН	НЕ ПОЗНАВАТ ЦИГАНИН
СЪГЛАСНИ РОМИТЕ ДА УЧАТ ЗАЕДНО С ДРУГИТЕ ДЕЦА	53	32
БИХА ЗАПИСАЛИ ДЕТЕТО СИ В УЧИЛИЩЕ, КОЕТО Е СМЕСЕНО	52	31

Няма никакво съмнение, че смесената етнокултурна среда променя отношението към по-добро. Но докато по отношение на българските турци то се променя радикално, при непосредствен контакт с цялата общност, то по отношение на ромите, нещата не стоят така. Очевидно е, че проблемът с етническата нетолерантност по отношение на ромите не може да се реши просто със смесени училища. Те могат да увеличат толерантността, но цялостното решение е преди всичко в промяната на основни културни и битови характеристики на ромската общност.

2.7. Рисково и девиантно поведение

В пряка връзка със стратификационните модели и структура на поведение са рисковото и девиантното поведение на младежите.

Няма никакво съмнение, че т.нар. „рисково поведение“ има пряка връзка със страха от санкции. Съответно колкото повече се увеличава шансът да те хванат (и санкционират) толкова повече намалява и „рисковото поведение“. И обратното – усещането за безнаказаност увеличава „рисковото поведение“. В този смисъл усещането за наличие на санкционираща сила (институция) е в основата на разпространението или намаляване на девиантното поведение.

Изследването от 2006 г. установи, че младите хора нямат усещането, че живеят в правено общество – че има сила, институция, която се противопоставя на отклоняващото се поведение и престъпността. Положението към 2007 г. е малко по-добро, но все още е твърде тревожно.

“ПО-СКОРО СЪГЛАСЕН ИЛИ ПО-СКОРО НЕСЪГЛАСЕН СТЕ СЪС СЛЕДНИТЕ ТВЪРДЕНИЯ:”

% от 18-35 годишните

		2005	2006
СМЯТАМ, ЧЕ У НАС МОЖЕШ ДА ИЗВЪРШИШ ВСЯКАКВО ПРЕСТЪПЛЕНИЕ И ДА СЕ ИЗМЪКНЕШ, АКО СИ ПЛАТИШ	ДА	77.6	65,7
СМЯТАМ, ЧЕ У НАС САМО БЕДНИТЕ ПРЕСТЪПНИЦИ ВЛИЗАТ В ЗАТВОРА	ДА	69.4	60,1
У НАС ВСИЧКИ ХОРА СА РАВНИ ПРЕД ЗАКОНА	ДА	13,2*	29,2
БИХ СИ КУПИЛ ОГНЕСТРЕЛНО ОРЪЖИЕ, ЗА ДА СЕ ЗАЩИТАВАМ САМ	ДА	25,9	28,2
АКО ЧОВЕК СТАНЕ СВИДЕТЕЛ НА ПРЕСТЪПЛЕНИЕ, ДНЕС Е ПО-ДОБРЕ ДА СИ ТРАЕ, ЗА ДА НЕ ПОСТРАДА	ДА	62,0*	45,4
НИКОЙ НЯМА ДА ТИ ОБЪРНЕ ВНИМАНИЕ, АКО СИГНАЛИЗИРАШ ЗА НЕРЕДНОСТИ И ДОРИ ПРЕСТЪПЛЕНИЯ, КОИТО СЕ ИЗВЪРШВАТ НА УЛИЦАТА, ПРЕД ОЧИТЕ НА ВСИЧКИ	ДА		44,6
ПОЛИЦИЯТА ЧЕСТО СЕ ПРАВИ, ЧЕ НЕ ВИЖДА ОЧЕВИДНИ ПРАВОНАРУШЕНИЯ И БЕЗОБРАЗИЯ	ДА		55,7
СМЯТАМ, ЧЕ У НАС НЯМА НИКАКЪВ ШАНС ДА ИЗВОЮВАШ ЧРЕЗ СЪД ПРАВАТА СИ, АКО СИ БЕДЕН И СЛАБ	ДА	73.7	67,7

По-малко от половината от младите хора в страната са уверени, че престъпността в крайна сметка е опасна (не води до добро) за тези, които се докоснат до нея.

Другият важен фактор е криминогенната среда – престъпността като ежедневие. Тук отново имаме добри и лоши новини. Добрата е, че имаме основание да предположим намаляване на престъпността. Младите хора, станали обект на престъпление, са намалели с 3 % в рамките на една година. При най-младите (15-18 г.) намалението е още по-сериозно, въпреки, че те все още са най-застрашения контингент от населението – тук вероятно дават отражение и мерките, които се предприемат в училищата.

“ПРЕЗ ПОСЛЕДНИТЕ 12 МЕСЕЦА СЛУЧВАЛО ЛИ ВИ СЕ Е (НА ВАС, НА ВАШЕТО СЕМЕЙСТВО) ДА БЪДЕТЕ ОБЕКТ НА ПРЕСТЪПНО ПОСЕГАТЕЛСТВО – ОБИР, ГРАБЕЖ, РЕКЕТ, ПОБОЙ ИЛИ ДРУГО НАСИЛИЕ?”

*% в различните възрастови групи
2007*

	15-18 ГОДИШНИ	18 - 35 ГОДИШНИ	36 - 50 ГОДИШНИ	НАД 50 ГОДИШНИ
ДА, ВЕДНЪЖ	9,8	6,4	9,8	7,5
ДА, ПОВЕЧЕ ОТ ВЕДНЪЖ	5,7	4,5	3,4	5,3
НЕ	84,5	89,2	86,8	87,2
	100,0	100,0	100,0	100,0

„ОБЪРНАХТЕ ЛИ СЕ ЗА СЪДЕЙСТВИЕ КЪМ ПОЛИЦИЯТА?”

% от 18-35 годишните били обект на престъпление

	2006	2007
ДА	63,6	53,3
НЕ	36,4	46,7

Същевременно е тревожен фактът за битовизация и фактическа декриминализация на част от престъпността. Младите хора не се обръщат към полицията за съдействие. Причината е в негативния опит на тези, които са

сезирали органите – само на 53% от сигналите е обърнато внимание, към тях са се отнесли формално и с безразличие. Другият фактор е свързан с факта, че официално обявените за престъпление дейности са известни и за младите хора е очевидно, че не се преследват от полицията и съответните органи. Положителна е тенденцията на намаляване на това „знание”. Тревожен е и фактът, че насилието в училищата, макар и с ниски темпове, се увеличава.

“КОЛКО ЧЕСТО СТАВАТ СБИВАНИЯ В УЧИЛИЩЕТО ТИ? “

Сондаж (ученици) 15 – 18 г

	2006	2007
ВСЕКИ ДЕН, ПОЧТИ ВСЕКИ ДЕН	5.3%	6.5%
2- 3 ПЪТИ СЕДМИЧНО	4.8%	13.5%
2 – 3 ПЪТИ МЕСЕЧНО	13.0%	16.9%
ПО-РЯДКО	39.6%	40.3%
ПОЧТИ НИКОГА	37.4%	22.8%
	100.0%	100.0%

Данните показват и увеличаване на дребните „простъпки” в рамките на училището – бой, тормоз на по-малките, „джобенето”. Тези на пръв поглед дребни прегрешения, обаче, далеч не са безобидни.

„МНОГО ЖЕНИ (А И МЪЖЕ), КОИТО СЕ ПРИБИРАТ КЪСНО ВЕЧЕР НОСЯТ В СЕБЕ СИ СРЕДСТВА ЗА САМОЗАЩИТА – НОЖОВЕ, СПРЕЙОВЕ, ЕЛЕКТРОШОКОВЕ, БОКС И ДР. Вие ползвате ли някакво средство за самозащита?”

	НОСЯТ	НЕ НОСЯТ
УЧИЛИЩА, В КОИТО СТАВА СБИВАНИЯ	19.5%	80.5%
УЧИЛИЩА, В КОИТО НЯМА СБИВАНИЯ ИЛИ СТАВАТ МНОГО РЯДКО	10.0%	90.0%

„СТАВАТ ЛИ ЧЕСТО СБИВАНИЯ В УЧИЛИЩЕТО ВИ?”

% от 15-19 годишните

	УПОТРЕБЯВАЛИ „ТРЕВА”	НЕУПОТРЕБЯВАЛИ	
ПОЧТИ ВСЕКИ ДЕН	26.1%	73.9%	100
2-3 ПЪТИ СЕДМИЧНО	20.8%	79.2%	100
2-3 ПЪТИ МЕСЕЧНО	20.0%	80.0%	100
ПО-РЯДКО	17.0%	83.0%	100
ПОЧТИ НИКОГА	7.8%	92.2%	100

На практика, рисковото поведение започва от училищната среда и усещането за безконтролност и липса на ефективни санкции. (виж и раздел „Наркотици”). Всяко пето дете (младеж) от училищата с нисък контрол носи в себе си някакво „желязо”.

**Глава трета
ПОЛИТИКИ ЗА ДЕЙСТВИЕ
3.1. Социален статус**

В плана за 2007 г. за изпълнение на Националната стратегия за демографско развитие на Република България (2006-2020г.) по основните направления са предвидени следните дейности, свързани с младите хора:

Значително намаляване на броя на емигриращите млади хора в репродуктивна възраст:

- Осигуряване на заетост и намаляване на безработицата сред младите хора посредством специализирани програми, данъчна и кредитна политика към работодателите.
- Осигуряване на равен достъп до качествено образование и възможности за учене през целия живот.
- Създаване на възможности за облекчения при кредитиране за закупуване на жилища, обзавеждане и подобряване на жилищните условия.
- Създаване на условия за преодоляване на бедността и социалната изолация сред младежите в неравностойно положение.
- Разработване на специализирани политики и програми за социални умения и правоспособност за определени дейности с цел осигуряване на заетост, социална интеграция и реализация на групите младежи в неравностойно положение на пазара на труда (младежи, маргинализирани групи, безпризорни деца, деца от социални институции и деца със степен на намалена възможност за социална адаптация).
- Разработване на мерки и програми за насърчаване завръщането на млади хора, завършили висше образование в чужбина и устройването им на работа в държавната администрация на всички нива (особено в звената, работещи по европейските въпроси).

Разработване на адекватна имиграционна политика:

- Преглед на съществуващото законодателство и създаване на единна нормативна база, регулираща имиграционните проблеми.
  - Подобряване на информационното осигуряване и създаване на административен регистър за имигрантите в страната.
  - Създаване на условия за културна и социална интеграция на имигрантите при запазване на тяхната идентичност
- Провеждане на информационни кампании сред населението за запознаване с нравите, обичаите и културата, а също и с проблемите на имигрантските общности, пребиваващи на територията на страната.
  - Осигуряване на стипендии за чуждестранни граждани от български произход, желаещи да получат образование в България.

Осигуряване на равни възможности за пълноценен репродуктивен живот в добро здраве за всички социални групи:

- Разработване и внедряване на система от показатели за проследяване на състоянието и тенденциите по отношение на равнопоставеността;
- Разработване и внедряване на програми за провеждане на емпирични проучвания за наличието на дискриминация и неравнопоставеност;
- Разработване на стратегически документи за равните възможности на жените и мъжете, хората с увреждания, ромите, на други групи в неравностойно положение.

Развитие на солидарност между поколенията:

- Разработване на схеми за предаване на опита от по-възрастните към по-младите.

По отношение на рисковото поведение е разумно да се въведе политика за повишаване на контрола в рамките на училищата. Следва да се апелира за разширяване на системата за видеонаблюдение и охрана на вътрешния ред. Един от болните въпроси е тоталната липса на система за санкции от страна на учителите и училищното ръководство върху учениците. Учителите са

практически безсилни (нормативно, законово) срещу вандализма и „буйствата“ на своите ученици. Без такава система училището ще продължи да бъде източник на младежко насилие и усещане за безнаказаност.

3.2. Образование

Данните от направеното социологическо изследване по изработване на Годишен доклад за младежта за 2006 година, очертават следните необходими мерки:

- Незабавно въвеждане на изпити за проверка на качеството на знанията на учениците;
- Атестацията на училищата съобразно въведените изпити за проверка на качеството на знанията на учениците;
- Провеждането на държавни зрелостни изпити, които отново да бъдат обвързани с атестацията;
- Диференцирано заплащане в зависимост от атестацията (знанията);
- Безплатни учебници до 10 клас (до 16 г., когато образованието е задължително по закон);
- Широка социална система за осигуряване на храна, облекло, пособия на нуждаещите се;
- Да се помисли за въвеждане на подходящо ученическо облекло с оглед избягване на дискриминационните практики на база материално положение;
- Нова нормативна база за висшето образование с насоченост да бъдат стимулирани младите хора да продължат образованието си в страната.

3.3. Здравеопазване

Анализът на здравната култура на младите хора отчита напредък по отношение информацията за рисковете от нездравословния начин на живот, познаване на правата им на здравно осигурени лица, както и ползването на здравни услуги. Но за постигане на качествена промяна са необходими масирани **информационни кампании**, които да достигат до всички млади хора като се отчита спецификата на отделните групи (възраст, етническа принадлежност, образование и други фактори на средата). Друго направление на кампаниите с особено значение остава и превенцията на рисковото поведение (разпространение на полово предавани инфекции, ХИВ/СПИН, ограничаване броя на нежеланите бременности, употребата и злоупотребата с психоактивни вещества. Въвеждането на **здравно образование в училищата** ще гарантира придобиването на знания и умения за живот от подрастващите, както и промяна на нагласите им по отношение на собственото здраве, нерисковото сексуално поведение, здравословен начин на живот и здравна култура.

Здравната профилактика е ангажимент на общопрактикуващите лекари. При засилване на натиска от тяхна страна върху младите хора, профилактиката може да се изведе до необходимото ниво на достигане до целевата група, както и да се отрази позитивно върху общото ѝ здравословно състояние и трудоспособност. Ранната диагностика е особено важна за някои групи заболявания (сърдечно – съдови, онкологични, ХИВ) и е в пряка връзка със здравно профилактичните дейности .

Провеждането на национални информационни кампании за запознаване на младите хора с възможностите за достъп до здравни услуги и за промяна на нагласите им към собственото здраве и нерисково поведение. За целта да се използват повече информационни канали.

3.4. Трудова реализация

Ключов елемент в политиката по заетостта са действията, проектите и програмите в подкрепа на успешната трудова реализация на младите хора в България. В дългосрочен аспект те имат за цел да ограничат негативните демографски тенденции и миграционните процеси чрез подкрепа в кариерното развитие на младежите и прехода им от училище към работа. Безработните младежи до 29-годишна възраст са една от целевите групи, към които приоритетно е насочена активната политика на пазара на труда.

Подкрепата за успешната трудова реализация на младежите се осъществява в следните направления:

Повишаване на пригодността за заетост

Необходимо е осигуряването на съответствие между професионалното образование и обучение и потребностите на пазара на труда.

Квалификацията, съответстваща на потребностите на бизнеса, е ключов фактор за реализация на пазара на труда и условие за увеличаване продуктивността и качеството на работата.

Програмите и проектите за професионално обучение съдържат и модул за стажуване, чрез който младежите придобиват конкретни знания и умения в реални условия.

Разкриване на нови работни места и запазване на съществуващите

Заетостта е най-ефективният начин за осигуряване на доходи и реализиране на личностния потенциал. Младежите на възраст до 29 години са една от групите, която изпитва най-големи трудности при намирането на работа заради липсата на трудов опит. За активното им включване в пазара на труда държавата осигурява средства за разкриване на нови работни места чрез субсидиране на заетостта или на осигурителните вноски.

Насърчаване на предприемачеството

Развитието на възможностите на частния сектор да генерира работни места се подкрепя чрез специализирани програми и мерки за насърчаване на предприемачеството сред безработните младежи.

Заетост за социална интеграция

Заетостта, осигурявана по това направление, е насочена към безработните младежи с увреждания. Те имат слаба перспектива за устройване на работа на първичния пазар на труда. Субсидираната заетост в този случай е етап на преход от социални помощи към заетост на първичния пазар на труда.

През 2007 г. ще продължи прилагането за осигуряване на достъп на младежите до трудовия пазар, за насърчаване на кариерното им развитие и повишаване на пригодността им за заетост. В изпълнение на програмата на правителството ще продължат усилията за развитие на младежкия потенциал чрез:

- Предоставяне на информация и на възможности за повишаване на квалификацията;
- Придобиване на трудов опит;
- Достъп до заетост за започване на собствен бизнес.

През 2007 г. за първи път ще се реализира Национална програма „В подкрепа на майчинството” – за насърчаване на професионалното развитие на майките чрез ангажиране на безработни лица в отглеждането на малките им деца. Очаква се чрез програмата да се осигури заетост на 2 000 безработни лица. Необходимите средства за реализирането на програмата – 1 680 000 лв. са осигурени от бюджета на държавното обществено осигуряване и държавния бюджет.

От 2007 г. ще се реализира Проект “Обучение по актуални професии за нуждите на туристическия бранш”. Основната цел на проекта е да отговори на потребностите на регионалния туризъм от квалифицирани млади кадри със средно, средно професионално или висше образование без професионална квалификация и стаж на пазара на труда. Основната целева група са безработните младежи до 29-годишна възраст със средно или средно професионално образование, желаещи да повишат професионалната си квалификация и адаптивност към пазара на труда; безработни лица с висше образование. Ще бъдат обучени 80 безработни младежи и 24 обучени лица ще бъдат наети в туризма. Общият размер на предвидените средства за реализация на програмата е 107 600 лв.

3.5. Свободно време

Създаване на условия за възстановяване, разширяване и модернизиране на младежката база, която да се превърне в притегателен център за свободното време на младите хора;

Оптимизиране на информационните канали, чрез създаване на специализирани портали и on-line бази данни за младежка информация;

Създаване на специализирана нормативна база за регламентация на ангажиментите на държавните и общински власти за изграждане и поддържане на младежката материална база и информационната инфраструктура на политиката за младежта;

Разширяване на обхвата на действащите държавни програми за финансиране на дейности в свободното време на младите хора и разработване на нови механизми в тази област;

Изграждане на система от устойчиви и адекватни мерки за финансиране на дейностите и услугите за свободното време на младежите.

3.6. Гражданска активност

Предлагаме да се обмисли възможността за образователна инициатива под общото заглавие „Ти може и да не се интересуваш от политика, но политиката се интересува от теб!“, която подробно и популярно да представя основните аргументи за политическо участие и важността на политическия избор. Акцентът следва да се постави не върху дидактичните понятия „Гражданска отговорност“, „суверенно право“, „демокрация“, а върху факта, че дебатът за политика е всъщност разговор за пари, за парите на данъкоплатеца. Тази инициатива (програма) би могла да се включи в общообразователната програма в последната година на обучение в средните училища.

Предлагаме стартирането на **образователна инициатива под общото заглавие „Ние и институциите“**, която подробно и популярно да описва и „разиграва“ правата на гражданите в контакта им с различните институции като представи начините за въздействие на гражданите при търсене на съдебна отговорност от институциите. Тази инициатива или програма би могла да се включи в общообразователната програма в последната година на обучение в средните училища. Може да се „прокара“ и като задължение на всички институции, работещи пряко с гражданите (под формата на задължителни листовки, например в учрежденията, предавания по телевизията и др.), като водеща институция в реализацията на инициативата бъде Министерство на държавната администрация.

Относно активизиране на младежкото участие в „правенето“ на политиката за младите хора предлагаме:

- Консолидиране на младежките организации и стимулиране на националното представителство- приемане на Закон за развитие и закрила и младежта
- Създаване на Национален фонд за финансиране на младежки дейности
- Дългосрочно планиране на младежката политика – разработване и приемане на Стратегия за национална младежка политика
- Ратифициране на Хартата за доброволчеството и създаване на Национален център за работа с доброволци.

3.7. Рисково и девиантно поведение

По отношение на рисково и девиантно поведение, област в проблематиката и на аналитичната част от социологическото проучване, се очертават следните кризисни точки: употребата на наркотични вещества, включване на все по-голям брой малолетни, непълнолетни и младежи в организирания трафик на хора и в криминални прояви и поведение. Няма никакво съмнение, че т.нар. „рисково поведение“ има пряка връзка със страха от санкции. Съответно колкото повече се увеличава шансът да те хванат (и санкционират) толкова повече намалява и „рисковото поведение“. И обратното – усещането за безнаказаност увеличава „рисковото поведение“. В този смисъл усещането за наличие на санкционираща сила (институция) е в основата на разпространението или намаляването на девиантното поведение. Изследването от 2006 г. установи, че младите хора нямат усещането, че живеят в правено общество – че има сила, институция, която се противопоставя на отклоняващото се поведение и престъпността.

ОБОБЩЕНИ ИЗВОДИ

Годишните доклади за младежта в България за последните четири години показват развитието на положителни тенденции. Намаляването на младежката безработица, увеличаването на материалния статус, засилване на мобилността и перспективите за развитие, постигнатите резултати в борбата и превенцията на рисковото поведение, политиките за включване и гражданско участие – това са полетата на позитивно действие на публични политики. Проблемите на българските младежи са съществен ангажимент на политическото действие и последователното формулиране и реализация на мерки дава своите резултати. Наред с постигнатото, съществуват и редица проблеми, които са отразени и в Годишния доклад за младежта 2006. Изминалият период е достатъчен, за да очертае необходимостта от възприемане на качествено нов подход, който да позволи излизането от ситуация на регистрация и отчет, и преминаване към стимулиране на положителни тенденции и резултати.

В основни линии новият подход изисква формулиране на принципи на публични политики: извеждане на национални приоритети и въвеждане на политика на проактивно действие.

Приоритетите

И днес младежката политика е изведена в национален приоритет. Проблемът е, че това е обща формулировка, която трябва да се конкретизира, за да се превърне в реални и изпълними действия.

За целта е необходимо през 2007 година да се пристъпи към времево целеполагане за изпълнение на стратегическия приоритет. От регистрираното в Годишния доклад за младежта 2006 можем да формулираме следните приоритети за действие през 2007 година:

- Постигане на европейски стандарт и качество на образованието;
- Извеждане като приоритет на политиката за здравословен начин на живот;

- Формиране на механизми за стимулиране на реализацията на младежите в България;
- Ефективни гаранции за младежко участие в гражданското общество;
- Разнообразие и качество на рекреативните дейности и
- Свободно време, формиращо демократични ценности.

Проактивното действие

През 2007 година е необходимо да се въведе нов подход на действие и, съответно, на постигане на резултати. Настоящата практика на политики за преодоляване на ситуативни проблеми и търсенето на резултат по всяка отделна публична политика води до постигане на резултати. Въпросът е, че темпото е бавно и в обозримо бъдеще не можем да постигнем категоричното решение на нито един от проблемите. Те се прехвърлят от доклад в доклад. Наистина всяка година с по-добри показатели, но и с прехвърляне на проблемите от поколение на поколение.

Проактивното действие премества фокуса на формулиране на политики и мерки от решаването на проблемите върху промяна на ситуацията, за да не се стигне до проблемите. Необходимо е ресурсите, които държавата отделя за младежка политика да се концентрират върху превенцията и механизмите на стимулиране във всеки отделен приоритет.

Институционално това изисква създаването на Министерство като субект на формулиране и осъществяване на проактивна младежка политика.

Стратегически е необходимо да се формулира качествено нова политика и ресурсното ѝ обезпечаване за българските младежи. Новите приоритети трябва да се изведат извън чертата на темповете на икономическо развитие на страната, за да се превърнат във фактор на икономическия растеж.

Ценностното базиране на този тип политика трябва да гарантира развитието на българското общество като граждански активно, демократично функциониращо и общество на свободни, развиващите се личности.

Качеството на живот трябва да е постижима цел за всеки български младеж.

Извеждане на национални приоритети и въвеждане на политика на проактивно действие са цел, с чието постигане се прекъсва порочния кръг всяко следващо поколение в България да е исторически и икономически резултат от действията и интересите на предходните поколения. Изпълнението на тази цел дава възможност българската младеж да се превърне в генератор на новото бъдеще на България.

ПРИЛОЖЕНИЯ ОТ ИНСТИТУЦИИ (СТАНОВИЩА И ПРЕДЛОЖЕНИЯ)

1. Министерство на външните работи
2. Министерство по европейските въпроси
3. Министерство на образованието и науката
4. Министерство на здравеопазването
5. Министерство на финансите
6. Министерство на труда и социалната политика
7. Министерство на регионалното развитие и благоустройството
8. Министерство на икономиката и енергетиката
9. Министерство на държавната администрация и административната реформа
10. Министерство на културата
11. Министерство на правосъдието
12. Министерство на вътрешните работи

13. Министерство на отбраната
14. Министерство на земеделието и горите
15. Министерство на околната среда и горите
16. Министерство на транспорта
17. Администрация на Министерски съвет

ИЗСЛЕДВАНЕ НА АГЕНЦИЯ „МЕДИАНА”
(приложен в пълен текст)